

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ
ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ “ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ & ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ”**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΘΕΜΑ: “Ο Χειρισμός των Κρίσεων υπό το πρίσμα της
Στρατηγικής της Έμμεσης Προσέγγισης”**

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Χαράλαμπος Παπασωτηρίου

**ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ : ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΚΩΤΣΗΣ
ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΗΤΡΩΟΥ : 1203Μ014
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ : 15 Οκτωβρίου 2005**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ		
ΕΙΣΑΓΩΓΗ		4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΕΜΜΕΣΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ	6
	1.1 Διεθνείς Κρίσεις και η διαχείρισή τους	6
	1.1.1 Οι Διεθνείς Κρίσεις	6
	1.1.2 Ο Χειρισμός ή Διαχείριση των Διεθνών Κρίσεων	8
	1.2 Η Στρατηγική της Έμμεσης Προσέγγισης	10
	1.2.1 Η Στρατηγική ενέργεια	11
	1.2.2 Υψηλή Στρατηγική	12
	1.3 Χειρισμός των κρίσεων και Στρατηγική της Έμμεσης Προσέγγισης	12
	1.4 Ερμηνευτική Αλυσίδα και Έλεγχος της Θεωρίας	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΤΗΣ ΙΣΧΥΟΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΣΤΟ ΧΕΙΡΙΣΜΟ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΫΠΟΤΙΘΕΜΕΝΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ	16
	2.1 Ο ρόλος των μεταβολών στην κατανομή της ισχύος μεταξύ των κρατών στο χειρισμό των διεθνών κρίσεων	16
	2.2 Προϋποτιθέμενες συνθήκες	20
	2.2.1 Γενικά	20
	2.2.2 Προϋποτιθέμενες συνθήκες και στρατηγική της Έμμεσης Προσέγγισης	20
	2.3 Δημιουργία κρίσεων στο χώρο και υψηλή στρατηγική	21
	2.3.1 Στρατηγική συμμαχιών	21
	2.3.2 Στρατηγική των εξισοροπήσεων	22
	2.3.3 Στρατηγική του κατευνασμού	22
	2.3.4 Στρατηγική της στρατιωτικής ανάσχεσης-επέκτασης	23
	2.4 Ο χειρισμός των κρίσεων	23
	2.4.1 Τα μοντέλα λήψεως αποφάσεων του Allison	24
	α. Μοντέλο I : Ορθολογική Πολιτική	24
	β. Μοντέλο II : Μοντέλο της Διαδικασίας των Οργανισμών	24
	γ. Μοντέλο III : Μοντέλο των πολιτικών της Γραφειοκρατίας	25
	δ. Κριτική των Μοντέλων του Allison	25
	2.4.2 Ο λειτουργικός κώδικας (operational code)	26
	2.4.3 Διαδικασία λήψεων αποφάσεων στο πλαίσιο της στρατηγικής της έμμεσης προσέγγισης	26

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΗΠΑ ΣΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΨΥΧΡΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ		28
	3.1	Γενικά	28
	3.2	Μεταβολές στην κατανομή ισχύος και εχθρότητα-ανταγωνισμοί	28
	3.3	Εχθρότητα-ανταγωνισμοί, διεθνείς κρίσεις και αποδιάρθρωση του αντιπάλου	31
		3.3.1 Η στρατηγική της ανάσχεσης, το σχέδιο Μάρσαλ και κρίσεις στην Ευρώπη	31
		3.3.2 Η εξέλιξη της στρατηγικής της ανάσχεσης και οι παραλλαγές της	34
		3.3.2.1 Το NSC-68 και χειρισμός κρίσεων με ιδεολογικά κριτήρια	34
		3.3.2.2 Δόγμα της μαζικής ανταπόδοσης	35
		Η κρίση του Βερολίνου (1958-1959)	36
		3.3.2.3 Δόγμα της ευέλικτης ανταπόδοσης	36
		α. Η κρίση του Βερολίνου (1961)	37
		β. Η κρίση της Κούβας	38
		3.3.3 Η τριγωνική διπλωματία του Νίξον και η κρίση στις Σινοσοβιετικές σχέσεις	43
	3.4	Εξασθένιση - στρατηγική αποδιάρθρωση και κατευνασμός	45
	3.5	Κατευνασμός και επίτευξη των στόχων	46
	3.6	Ανακεφαλαίωση	46
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΧΕΙΡΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΜΜΕΣΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ		49

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός της παρούσης μελέτης είναι να διερευνηθεί ο τρόπος που τα κράτη δύνανται να ενεργήσουν κατά το χειρισμό των κρίσεων, υπό το πρίσμα της Στρατηγικής της Έμμεσης Προσέγγισης, προκειμένου να επιτύχουν πολιτικούς σκοπούς στις σχέσεις τους με άλλα κράτη.

Στην επιχειρηματολογία που θα ακολουθήσει, θα χρησιμοποιηθούν παραδείγματα από όλο το φάσμα της ιστορικής εμπειρίας, παρότι το αντικείμενο της μελέτης είναι οι διεθνείς κρίσεις και ο χειρισμός τους, διότι όπως έλεγε και ο Κλαούζεβιτς «ο πόλεμος είναι η συνέχιση της πολιτικής με άλλα μέσα» και συνεπώς όλα τα φαινόμενα στις διεθνείς σχέσεις διασυνδέονται και αλληλοεπηρεάζονται. Οι κρίσεις είναι το μεταβατικό στάδιο ανάμεσα σε ειρήνη και πόλεμο και είναι ο συνδυασμός κρίκος μεταξύ τους. Η μελέτη του θέματος απαιτεί και προϋποθέτει τη σύνδεση του φαινομένου αυτού τόσο με τις προπαρασκευαστικές ενέργειες στην ειρήνη όσο και με τις επιδράσεις του φόβου που προκαλεί η πιθανότητα ξεσπάσματος του πολέμου στους εμπλεκόμενους.

Ο Κλαούζεβιτς¹ όρισε τον πόλεμο «ως μια πράξη βίας· προορισμένη στο να καταναγκάσει τον αντίπαλο να εκτελέσει τη θέλησή μας» και πρόσθεσε ότι «...η βία, η φυσική δηλαδή βία, είναι λοιπόν το μέσο: ο σκοπός μας είναι η επιβολή της θέλησής μας στον εχθρό». Συνεπώς ο πόλεμος δεν είναι αυτοσκοπός, σκοπός είναι να επιβάλουμε τη θέλησή μας στον αντίπαλο, χρησιμοποιώντας οποιοδήποτε μέσο έχουμε στη διάθεσή μας. Επίσης, καθόρισε ότι αυτό μπορούσε να επιτευχθεί με τον αφοπλισμό του εχθρού αλλά είχε την οξύνοια να συμπληρώσει ότι: «Αν μπορούμε να εκτελέσουμε ενέργειες εξαιρετικά ικανές να διαλύσουν τις συμμαχίες του αντιπάλου ή να τις κάνουν αναποτελεσματικές, να δημιουργήσουν για μας νέους συμμάχους, να προκαλέσουν πολιτικές δραστηριότητες και ούτω καθ' εξής, αντιλαμβανόμαστε εύκολα πόσο μπορούν αυτά τα μέσα ν' αυξήσουν τη δυνατότητα επιτυχίας και να μας οδηγήσουν στο σκοπό πολύ γρηγορότερα απ' όσο η ήττα των ενόπλων δυνάμεων του εχθρού». Στην ουσία ο Κλαούζεβιτς προσδιόρισε έναν έμμεσο τρόπο επιβολής της θέλησής μας επί του αντιπάλου, που δεν επιδιώκει τη καταστροφή των δυνάμεων του εχθρού αλλά χρησιμοποιεί άλλα μέσα για να παραλύσει τη δύναμή του ή τις πηγές αυτής. Επίσης, μ' αυτή του τη ρήση, έδωσε έμμεσα ευρεία ερμηνεία της απειλής, συμπεριλαμβάνοντας σ' αυτή πέρα από τον κίνδυνο καταστροφής των ενόπλων δυνάμεων μιας χώρας, πολιτικές πράξεις, τις οποίες ορίζω ως *συγκεκριαλυμμένες απειλές* και οι οποίες συνειδητά αποσκοπούν στην αποσάθρωση τη δύναμης του αντιπάλου καθώς και στην επιβολή της θέλησής μας επ' αυτού.

Η στρατηγική της έμμεσης προσέγγισης δεν είναι κάτι νέο· από αρχαιοτάτων χρόνων ήταν επίδειξη υψηλής ποιότητας στρατηγικής. Ο Θουκιδίδης² την προσέγγισε, παρουσιάζοντας την υψηλή στρατηγική του Περικλή, ενώ ο Σουν Τζου έλεγε: «Το να πολεμάς και να νικάς σ' όλες σου τις μάχες δεν είναι η ύψιστη τελειότητα, η ύψιστη τελειότητα συνίσταται στην εξουδετέρωση της εχθρικής αντίστασης χωρίς να χάνεις³». Διαπιστώνουμε ότι εδώ και χιλιετίες, οι στρατηγικοί αναλυτές αναζητούσαν τρόπους επίτευξης των στόχων μιας συλλογικής οντότητας χωρίς προσφυγή στη μάχη και μάλιστα την όριζαν ως την «ύψιστη τελειότητα». Επίσης, είναι γνωστό ότι μετά από κάθε κρίση στις διακρατικές σχέσεις προκύπτουν αποτελέσματα (θετικά ή αρνητικά) για τους εμπλεκόμενους, ανάλογα με το αν είναι επιτυχής ή

¹ Karl Von Clausewitz, *Περί του πολέμου*, μεταφρ., ε' ανατύπωση, (Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Βάνιας, 1999), σελ. 57-62.

² Θουκιδίδης, *Θουκιδίδου ιστορία του Πελοποννησιακού πολέμου*, μεταφρ. Α. Βλάχος, α' ανατύπωση, (Αθήνα. Εκδ. Βιβλιοπωλείο της "ΕΣΤΙΑΣ", 1998), σελ. 130-132, 167.

³ Σουν Τζου, *Η τέχνη του πολέμου*, μεταφρ., Β' εκδ., (Αθήνα, Εκδ. Φόρμιγξ, 1997), σελ. 29.

όχι ο χειρισμός τους από τα εμπλεκόμενα μέρη σε σχέση με τους στόχους τους. Η έκβαση του ψυχρού πολέμου⁴, χωρίς ουσιαστικά πόλεμο μεταξύ των κύριων δρώντων, είναι ένα ηχηρό παράδειγμα για το τι δύναται να επιτευχθεί στο διεθνή στίβο των ανταγωνισμών, όταν υπάρξει κατάλληλος και μακροχρόνιος σχεδιασμός αντιμετώπισης μιας εξωτερικής απειλής και ταυτόχρονα προώθησης του εθνικού συμφέροντος ενός κράτους.

Ακριβώς σ' αυτήν την κατεύθυνση είναι προσανατολισμένη η παρούσα εργασία. Θα πραγματοποιηθεί η διασύνδεση της Στρατηγικής της Έμμεσης Προσέγγισης με τις διεθνείς κρίσεις, οι οποίες λαμβάνουν χώρα στο μεταίχμιο μεταξύ ειρήνης και πολέμου και θα καταδειχθεί ότι με το χειρισμό των κρίσεων από τα κράτη, στο πλαίσιο μιας κατάλληλης υψηλής στρατηγικής, είναι εφικτή η φυσική και ηθική εξασθένιση του αντιπάλου καθώς επίσης και η στρατηγική αποδιάρθρωση των ενόπλων του δυνάμεων, ενώ ταυτόχρονα επιτυγχάνονται ενδιάμεσοι αντικειμενικοί σκοποί (κλιμακωτοί στόχοι), διαδικασία που οδηγεί στην επίτευξη των τελικών πολιτικών στόχων των κρατών χωρίς προσφυγή σε μάχη.

Τα στοιχεία που συνθέτουν την ερμηνευτική αλυσίδα της υπό έλεγχο θεωρίας, είναι:

(1) Οι μεταβολές στην κατανομή ισχύος μεταξύ των κρατών, συμπεριλαμβανομένων των αιτιών που την προκαλούν (*αιτιώδεις φαινόμενο*).

(2) Η επίτευξη των πολιτικών στόχων του κράτους (*αιτιατό φαινόμενο*).

(3) Ο βαθμός εχθρότητας και ανταγωνισμών στις διακρατικές σχέσεις, ο βαθμός της φυσικής και ψυχολογικής εξασθένησης και στρατηγικής αποδιάρθρωσης του αντιπάλου και η υιοθέτηση της στρατηγικής του κατευνασμού από τον αντίπαλο (*παρεμβαίνουσες μεταβλητές*).

(4) Η έλλειψη ενός παγκόσμιου αποτελεσματικού συστήματος διανεμητικής δικαιοσύνης για ανακατανομή συμφερόντων και εξουσιών, η υιοθέτηση κατάλληλης στρατηγικής για τη δημιουργία διεθνών κρίσεων στο σωστό χώρο και η ικανότητα ελέγχου της εξέλιξης των κρίσεων δια του χειρισμού τους με την υιοθέτηση κατάλληλου μοντέλου λήψεων αποφάσεων (*προϋποτιθέμενες συνθήκες*).

---

⁴ Περιπτωσιολογική μελέτη για την έκβαση του Ψυχρού πολέμου, βλέπε παρακάτω στο κεφ. 3.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΕΜΜΕΣΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ

1.1 Διεθνείς Κρίσεις και η διαχείρισή τους

1.1.1 Οι Διεθνείς Κρίσεις

Οι διεθνείς κρίσεις και ο χειρισμός τους, μελετήθηκαν σε βάθος τη μεταπολεμική περίοδο, κυρίως λόγω της εμφάνισης των πυρηνικών όπλων και του κινδύνου ξεσπάσματος πυρηνικού πολέμου, ως συνέπεια της κλιμάκωσης των διεθνών κρίσεων. Στη διεθνή βιβλιογραφία βρίσκει κανείς μια πληθώρα σχετικών προσεγγίσεων, οι οποίες έχουν κοινά σημεία αλλά και σημαντικές διαφορές. Σε μια πρόσφατη έκδοση η διεθνής κρίση ορίζεται απλά «ως η ξαφνική, συγκεκριμένη και φανερά απόκλιση από ένα σταθερό σύστημα κανόνων που ακολουθούν οι διακρατικές σχέσεις»⁵. Ο συγκεκριμένος ορισμός, αν και κατά τη γνώμη μου ανταποκρίνεται στον εννοιολογικό προσδιορισμό της διεθνούς κρίσεως, δεν αποδίδει πλήρως τις διαστάσεις της στο χώρο-χρόνο, ή με άλλα λόγια δεν προσδιορίζει ποιοτικά την έννοια σε σχέση με τη φύση των διακρατικών σχέσεων. Συνεπώς, κρίνεται σκόπιμη μια επιλεκτική και αντιπροσωπευτική παρουσίαση ορισμένων απόψεων επί του θέματος, ώστε με την επισκόπηση του σχετικού θεωρητικού προβληματισμού, να προταθεί ένας ορισμός της διεθνούς κρίσεως που να εμπεριέχει τη δυναμική των διακρατικών σχέσεων καθώς επίσης να διασυνδέει τους σκοπούς της πολιτικής των κρατών με τον χειρισμό των κρίσεων.

Στην περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, οι Glenn H. Snyder και Paul Diesing όρισαν τη διεθνή κρίση ως «ακολουθία των αλληλεπιδράσεων ανάμεσα στις κυβερνήσεις δύο ή περισσότερων κυρίαρχων κρατών που οδηγεί σε σοβαρή κρίση, η οποία απέχει από τον πραγματικό πόλεμο, αλλά εμπεριέχει την επικίνδυνα υψηλή πιθανότητα πολέμου»⁶. Κατά την εκδήλωση της κρίσης, μερικά στοιχεία που υποβόσκουν στη διεθνή πολιτική, «όπως σχηματισμοί δύναμης, συμφέροντα, ιδέες και συμμαχίες τείνουν να αποσαφηνιστούν πιο καθαρά, να ενεργοποιηθούν και εστιασθούν σε ένα σαφώς καθορισμένο ζήτημα»⁷. Εδώ πρέπει να επισημανθεί ότι στα υποβόσκοντα στοιχεία της διεθνούς πολιτικής θα πρέπει να αναζητούνται τα σημαντικότερα αίτια που παράγουν διεθνείς κρίσεις, διότι η συνισταμένη τους καθορίζει τη συμπεριφορά των κρατών στην εξωτερική τους πολιτική και στο χειρισμό κρίσεων. Παράδειγμα ο Χίτλερ, τη δεκαετία του 1930, έχοντας στο μυαλό του την επιθετική επιστροφή της Γερμανίας για τη ρεβάνς από την ήττα του Α΄ΠΠ, προέβηκε σε μια σειρά από ενέργειες για οικονομική ανασυγκρότηση και αναβάθμιση των ενόπλων του δυνάμεων, οι οποίες προκαλούσαν ένταση στις ενδοευρωπαϊκές σχέσεις. Από την άλλη πλευρά, οι λοιπές Ευρωπαϊκές δυνάμεις, που ήθελαν να αποφύγουν τη σύγκρουση, εφάρμοζαν στρατηγική κατευνασμού απέναντι στη ναζιστική Γερμανία. Αποκορύφωμα της συνεχιζόμενης υποχωρητικότητας των λοιπών Ευρωπαϊκών δυνάμεων ήταν η ταπεινωτική ενέργεια του κατευνασμού του Μονάχου, που μάλιστα παρουσιάσθηκε τότε και ως επιτυχία της Βρετανικής πολιτικής (προφανώς γιατί ήταν προϊόν του στόχου της Βρε-

⁵ Θ. Ντόκος & Π. Τσάκωνας, *Χάραξη Εθνικής Στρατηγικής και Χειρισμός Κρίσεων: Η ανάγκη δημιουργίας νέων θεσμικών οργάνων*, (Αθήνα, εκδ. ΙΑΑ, 2004), σελ. 20.

⁶ Βλέπε στο James E. Dougerty & Robert L. Pfaltzgraff, Jr., *Ανταγωνιστικές Θεωρίες Διεθνών Σχέσεων: Μία συνολική αποτίμηση*, ΤΟΜΟΣ Β΄, μεταφρ. 3^η έκδ., Harper & Row, Publishers, 1990 (Αθήνα: εκδ. Παπαζήση, 1992), σελ. 235.

⁷ Στο ίδιο, σελ. 235.

τανίας για αποφυγή του πολέμου μέσω του κατευνασμού)⁸. Από το προαναφερθέν παράδειγμα απορρέει ακόμη ένα στοιχείο, ότι δηλαδή οι αρνητικές ή οι θετικές επιπτώσεις για ένα κράτος, από το χειρισμό μιας κρίσης, προσδιορίζονται υποκειμενικά, διότι αξιολογούνται σε σχέση με τους στόχους του κάθε κράτους χωριστά. Συνεπώς, δεν είναι εύκολο να ειπωθεί ποιος τελικά είναι κερδισμένος από το χειρισμό και την έκβαση μιας κρίσης, αλλά θα πρέπει η σχετική αξιολόγηση να λάβει υπόψη της όλους τους παράγοντες, σε όλα τα επίπεδα ανάλυσης, που επηρεάζονται από τη συγκεκριμένη κρίση και μάλιστα σε βάθος χρόνου.

Επίσης, στην πυρηνική εποχή, οι κρίσεις και ο χειρισμός τους, θεωρούνται ως μια άλλη μορφή σύγκρουσης και όχι ως απλά επεισόδια που απλώς εμπεριέχουν υψηλή πιθανότητα ξεσπάσματος ενός πολέμου. «Η συστημική τους λειτουργία είναι να επιλύουν χωρίς βία, ή με την ελάχιστη δυνατή βία, εκείνες τις κρίσεις που είναι πολύ σοβαρές για να επιλυθούν με τη συνήθη διπλωματία και οι οποίες σε παλαιότερες εποχές λύνονταν με πόλεμο»⁹. Σε αυτές τις προσεγγίσεις, οι οποίες διατυπώθηκαν υπό το καθεστώς του τρόμου των πυρηνικών της εποχής, οι αναλυτές προσπάθησαν να οριοθετήσουν όλο το φάσμα των διεθνών σχέσεων που καλύπτουν οι διεθνείς κρίσεις, συμπεριλαμβάνοντας τη δυναμική των διακρατικών σχέσεων σε βάθος χρόνου, τους κινδύνους από το ξέσπασμα μιας κρίσης και τη συστημική ανάλυση της λειτουργίας των χειρισμών των κρίσεων.

Σύμφωνα με τον Gilbert R. Winham, κρίση μπορεί να προκύψει από «καταστάσεις που κυμαίνονται από μια ουσιαστική στρατιωτική πρόκληση στην ισορροπία δυνάμεων έως ένα ασήμαντο συνοριακό επεισόδιο, που κλιμακώνεται σε μεγάλη αντιπαράθεση»¹⁰. Αυτή η προσέγγιση αναζητά την πηγή των διεθνών κρίσεων στο στρατιωτικό επίπεδο, το οποίο είναι το πεδίο που προσδιορίζει την επικινδυνότητα του ξεσπάσματος πολέμου.

Ο Phil Williams κάνει τη διάκριση μεταξύ των κρίσεων εξωτερικής πολιτικής, οι οποίες περιλαμβάνουν μια επείγουσα κατάσταση μιας μόνης κυβέρνησης και των διεθνών κρίσεων, οι οποίες εμπεριέχουν επίπονες και πιεστικές καταστάσεις στις σχέσεις μεταξύ των κυβερνήσεων¹¹. Σύμφωνα με τον Michael Brecher, η εμφάνιση μιας κρίσης προϋποθέτει: (1) μία αλλαγή και/ή αύξηση της έντασης ανάμεσα σε δύο ή περισσότερες πολιτείες, με υψηλότερη πιθανότητα, από το σύνηθες, ξεσπάσματος πολέμου και (2) αποσταθεροποίηση των σχέσεων τους και αλλαγές στη δομή του διεθνούς συστήματος¹². Οι διεθνείς κρίσεις, σύμφωνα με τους Robinson και Hermann, εμπεριέχουν τρία στοιχεία: (1) απειλή για στόχους ύψιστης προτεραιότητας της μονάδας που αποφασίζει, (2) περιορισμένος διαθέσιμος χρόνος για την εκδήλωση της αντίδρασης και (3) έκπληξη¹³. Ο Richard Ned Lebow ορίζει τη διεθνή κρίση με τα εξής λειτουργικά κριτήρια: (1) την παρουσία αντιλαμβανόμενης απειλής σε συγκεκριμένα εθνικά συμφέροντα, τη διαπραγματευτική φήμη της χώρας και την ικανότητα των ηγετών της να παραμένουν στην εξουσία, (2) την αντίληψη από την πλευρά των πολιτικών ότι οι ενέργειες στις οποίες καταφεύγουν για να αντιμετωπίσουν μία απειλή αυξάνει τις πιθανότητες πολέμου και (3) την ύπαρξη αισθητών χρονικών περιορι-

⁸ Βλέπε σχετικές αναλύσεις, P. Kennedy, *Η άνοδος και η πτώση των μεγάλων δυνάμεων: Οικονομική μεταβολή και στρατιωτική σύγκρουση από το 1500 έως το 2000*, μεταφρ. 1^η εκδ. Οίκου Unwin Hyman, τόμος Α', 1988 (Αθήνα, Εκδ. Αξιοτέλλης, 1990), σελ. 384-447. καθώς επίσης H. Kissinger, *Διπλωματία*, μεταφρ. 1^η εκδ., Henry A. Kissinger, 1994 (Αθήνα, Εκδ. Λιβάνη «Νέα Σύνορα», 1995), σελ. 322-355.

⁹ Βλέπε στο James E. Dougerty & Robert L. Pfaltzgraff, Jr., οπ. π., σελ. 235.

¹⁰ Στο ίδιο, σελ. 235.

¹¹ Phil Williams, *Crises Management: Confrontation and Diplomacy in the Nuclear Age*, (Oxford: Martin Robertson, 1976), σελ.21.

¹² Michael Brecher, "Introduction: Crises, Conflict, War-State of the Discipline", *International Political Science Review* (1996), vol. 17, No 2, σελ. 127-139.

¹³ Βλέπε στο James E. Dougerty & Robert L. Pfaltzgraff, Jr., οπ. π., σελ. 235.

σμών ως αντίδραση στην κατάσταση κρίσης¹⁴. Κατά μία άλλη άποψη, η κρίση απειλεί τη σταθερότητα του συστήματος, αλλά η επίδραση της κρίσης εξαρτάται από τον τύπο του συστήματος, η φύση του οποίου επιβάλλει τη συχνότητα εμφάνισης και το αποτέλεσμα των κρίσεων¹⁵.

Οι παραπάνω περιγραφικές αναλύσεις προσδιορίζουν τα χαρακτηριστικά και το πλαίσιο στο οποίο λαμβάνουν χώρα οι διεθνείς κρίσεις, ήτοι: (1) την αλληλεπίδραση των δρώντων σε υψηλότερη από τη συνήθη ένταση, (2) τη μικρή διάρκεια, (3) την επίδραση των φόβων και πεποιθήσεων των δρώντων, (4) τα αποτελέσματα επί των διακρατικών σχέσεων και της δομής του συστήματος, (5) το ρόλο των εθνικών συμφερόντων και την επίδρασή τους στην αντίληψη της απειλής, (6) την εσωτερική δομή των διεθνών δρώντων και την επίδρασή της στις αποφάσεις των ηγετών, (7) το ρόλο της στρατηγικής που ακολουθεί το κάθε κράτος για την επίτευξη των στόχων του και (8) το ρόλο του συστήματος στην παραγωγή κρίσεων.

Συνοψίζοντας, θεωρώ ότι η **Διεθνής Κρίση** είναι η οποιαδήποτε μικρής σχετικής διάρκειας διαταραχή στις διακρατικές σχέσεις, η οποία εμφανίζεται ως συνέπεια της ήδη υπάρχουσας δυναμικής των διεθνών σχέσεων και η οποία δημιουργεί παραστάσεις αφενός απειλής και αφετέρου διακύβευσης των εθνικών συμφερόντων και της εσωτερικής συνοχής των δρώντων, ενώ παράλληλα η εμφάνισή της έχει επιπτώσεις τόσο στις διακρατικές σχέσεις και τα ίδια τα κράτη (θετικές ή/και αρνητικές) όσο και στη λειτουργία του διεθνούς συστήματος.

1.1.2 Ο Χειρισμός ή Διαχείριση των Διεθνών Κρίσεων

Ο Phil Williams υποστηρίζει ότι ο χειρισμός των κρίσεων αφορά αφενός στις διαδικασίες ελέγχου και ρύθμισης των κρίσεων ώστε να μην οδηγήσουν σε πόλεμο και αφετέρου στην εξασφάλιση επίλυσης της κρίσης σύμφωνα με τα ζωτικά συμφέροντα της πολιτείας¹⁶. Ο χειρισμός των κρίσεων, δηλαδή, εμπεριέχει ουσιαστικά ρίσκα και επιδίωξη είναι να κρατηθούν αυτά σε χαμηλό και ελεγχόμενο επίπεδο ενώ παράλληλα να εξασφαλισθεί ότι θα επιτευχθούν οι επιθυμητές υποχωρήσεις από τους αντιπάλους, διατηρώντας όμως τη δική μας θέση σταθερή.

Ο Η. Κουσκουβέλης θεωρεί ότι ο στόχος της κάθε προσπάθειας χειρισμού ή διαχείρισης κρίσεων μπορεί να είναι εναλλακτικά η κλιμάκωση, η αποτροπή της κλιμάκωσης και η αποκλιμάκωση, με βάση τους στόχους που θέτει και επιδιώκει να πετύχει ο κάθε εμπλεκόμενος παράγων¹⁷. Οι James E. Dougherty και Robert L. Pfaltzgraf, δέχονται ότι όλα τα στοιχεία που κυριαρχούν στη διεθνή πολιτική «εισέρχονται πλήρως στην εστία των κρίσεων» και αυτά εκτός από την ίδια την κρίση είναι: «η διαπραγμάτευση, η διεξαγωγή συνομιλιών, η βία και η απειλή χρήσης βίας, η κλιμάκωση και η αποκλιμάκωση, η αποτροπή, οι εναλλακτικοί σχηματισμοί δύναμης, τα συμφέροντα, οι αξίες, οι αντιλήψεις, η χρήση (ή η μη χρήση) του διεθνούς δικαίου και των διεθνών οργανισμών και η λήψη αποφάσεων»¹⁸. Ορίζουν της διαχείριση της κρίσης ως την «ικανότητα του ενός από τα δύο μέρη, με αξιόπιστη κλιμάκωση των απειλών, να αποτρέψει τον αντίπαλό του από την παραπέρα κλιμάκωση και να επιβάλει μια αποκλιμάκωση της κρίσης σύμφωνα με τα συμφέροντά του»¹⁹. Θεωρούν ότι μια

¹⁴ Richard Ned Lebow, *Between Peace and War: The nature of International Crisis*, (Baltimore and London: Johns Hopkins University Press, 1981), σελ. 9-12.

¹⁵ Jonathan M. Roberts, *Decision – Making during International Crises*, (Macmillan Press).

¹⁶ Phil Williams, *οπ. π.*, σελ. 30.

¹⁷ Η. Ι. Κουσκουβέλης, *Λήψη Αποφάσεων – Κρίση – Διαπραγμάτευση*, (Αθήνα, Εκδ. Παπαζήση, 1997), σελ. 114-115.

¹⁸ James E. Dougherty & Robert L. Pfaltzgraff, Jr., *Ανταγωνιστικές Θεωρίες Διεθνών Σχέσεων: Μία συνολική αποτίμηση*, ΤΟΜΟΣ Β', μεταφρ. 3^η έκδ., Harper & Row, Publishers, 1990 (Αθήνα: εκδ. Παπαζήση, 1992), σελ. 236.

¹⁹ Στο ίδιο, σελ. 237.

κρίση τερματίζεται όχι μόνο με την υποχώρηση του ενός μέρους αλλά και μέσα από διαδικασίες αυτοπεριορισμού, με αμοιβαίες υποχωρήσεις όπου δεν θίγεται το κύρος των εμπλεκόμενων και τα αδιαπραγμάτευτα συμφέροντά τους. Διαπιστώνουν ότι δεν υπάρχει ομοφωνία των θεωρητικών σχετικά με τη συμπεριφορά σε κρίση και συγκεκριμένα για το ρόλο που διαδραματίζει η στρατιωτική δύναμη στην υπεροχή κατά την κλιμάκωση ή για το ρόλο που διαδραματίζει η αποτροπή στη διαχείριση της κρίσης και καταλήγουν ότι «η αντιλαμβανόμενη βούληση να χρησιμοποιηθούν οι ικανότητες για τη στήριξη ζωτικών συμφερόντων φαίνεται να καταλαμβάνει κεντρική θέση στη διαχείριση κρίσης»²⁰.

Ειδικά για την αποτροπή (του πολέμου) κρίνεται σκόπιμο να επισημανθεί ο ρόλος της, στο χειρισμό των κρίσεων, όταν είναι πολύ ισχυρή, όπως για παράδειγμα ο ρόλος της πυρηνικής αποτροπής στην κρίση της Κούβας το 1962 ή όταν αυτή προέρχεται από ισχυρές δυνάμεις που παρεμβαίνουν αποτρεπτικά σε κρίσεις μικρότερων δυνάμεων (πχ. στην κρίση των Ίμια το 1996). Το ζητούμενο είναι αν η αποτροπή είναι παρεμβαίνουσα μεταβλητή ή «εργαλείο» του χειρισμού των κρίσεων.

Είναι βέβαιο ότι ο κίνδυνος εξέλιξης των κρίσεων σε πόλεμο είναι μικρότερος όσο περισσότερο η αποτροπή είναι αξιόπιστη. Όμως η αποτροπή είναι τόσο στρατιωτική έννοια όσο και ψυχολογοπολιτική και της οποίας η αξιοπιστία αυξομειώνεται ανάλογα με τις περιστάσεις. Ο Η. Bull επισημαίνει ότι «Οι κρίσεις μερικές φορές κατασκευάζονται σκόπιμα από τις μεγάλες δυνάμεις ή εσκεμμένα οδηγούνται σε σημείο πολέμου, επειδή αυτό που απασχολεί την εν λόγω δύναμη είναι να διασφαλίσει μια διπλωματική νίκη», και συμπεραίνει ότι «η αποφυγή και ο έλεγχος των κρίσεων που επισείουν τον κίνδυνο του πολέμου μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων είναι ένας μόνιμος στόχος των μεγάλων δυνάμεων σε σχέση με τη διεθνή τάξη και όχι ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της πυρηνικής εποχής»²¹. Δεδομένου ότι κατά το χειρισμό των κρίσεων μεταξύ ανεξάρτητων και κυρίαρχων κρατών, ο στόχος τους είναι η αποκλιμάκωση της κρίσης σύμφωνα με τα συμφέροντά τους και όχι να εμπλακούν σε πόλεμο, η αποτροπή είναι περισσότερο ένα «εργαλείο» που μπορούν να χρησιμοποιήσουν κατά το χειρισμό των κρίσεων παρά μια παρεμβαίνουσα μεταβλητή. Παράδειγμα, στον Ψυχρό Πόλεμο, οι υπερδυνάμεις απέτρεπαν τη μεταξύ τους κήρυξη του πολέμου²², είτε με το δόγμα της Εξασφαλισμένης Αμοιβαίας Καταστροφής (MAD) είτε με την αξιοπιστία της δυνατότητας δευτέρου ανταποδοτικού πλήγματος, αλλά την πυρηνική αποτροπή κατά τον χειρισμό των κρίσεων την επικαλούνταν μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις που θεωρούσαν ότι θίγονταν ζωτικά τους συμφέροντα. Από την άλλη, οι υπερδυνάμεις, στο εσωτερικό των συμμαχιών τους και των αντίστοιχων σφαιρών επιρροής που είχαν υπό τον έλεγχό τους, εξασφάλιζαν με την ισχύ τους και την ηγετική τους θέση την αποτροπή του πολέμου, όπως λόγου χάρη οι ΗΠΑ απέτρεπαν την εμφάνιση διλημμάτων ασφαλείας στην Δυτική Ευρώπη²³. Συνεπώς, σ' ένα ηγεμονικό σύστημα κρατών, η αποτροπή είναι περισσότερο συνάρτηση της βούλησης του ηγεμόνα και λιγότερο μπορεί να θεωρηθεί παρεμβαίνουσα μεταβλητή. Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι σε κάθε περίπτωση χειρισμού των κρίσεων η αποτροπή²⁴ είναι ένα «εργαλείο» που μπορεί να χρησιμοποιηθεί κατά το χειρισμό των κρίσεων είτε από τα εμπλεκόμενα κράτη είτε από μια τρίτη παρεμβαίνουσα δύναμη, όταν θίγονται ζωτικά τους συμφέροντα.

²⁰ Στο ίδιο, σελ. 238.

²¹ Hedley Bull, *Η Αναρχία Κοινωνία: Μελέτη της τάξης στην παγκόσμια πολιτική*, Β' εκδ., μεταφρ., (Αθήνα, εκδ. Ποιότητα, 2001), σελ. 266, 269.

²² J.E. Dougherty & R. L. Pfaltzgraff Jr, ο.π., σελ. 127-134.

²³ Κ. Αρβανιτόπουλος – Π. Ήφαιστος, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, (Αθήνα, εκδ. Ποιότητα, 1999), σελ. 12-14, 101-103 και κεφ. 2: Ευρωαμερικανικές σχέσεις 1945-1989, σελ 106-148.

²⁴ Hedley Bull, ο.π. π., σελ. 173-175.

Σύμφωνα με μια διαφορετική οπτική, αυτή του ψυχολόγου Δρ. Robert Heath, ο οποίος μελέτησε πρακτικές και τακτικές χειρισμού κρίσεων για οικονομικές-περιβαλλοντικές-πολιτικές και βιομηχανικές κρίσεις, η διαχείριση μιας κρίσης στην ολοκληρωμένη της μορφή συμπεριλαμβάνει τη διαχείριση όλων των κρίσιμων καταστάσεων που εμφανίσθηκαν πριν την εκδήλωσή της, κατά τη διάρκειά της και μετά απ' αυτήν²⁵. Όμως, η διαχείριση των κρίσιμων καταστάσεων πριν την εκδήλωση της κρίσης προϋποθέτει την έγκαιρη και ορθή διάγνωση της κατάστασης και των επερχόμενων εξελίξεων. Αυτό με τη σειρά του προϋποθέτει ένα κατάλληλα συγκροτημένο όργανο Χειρισμού των Κρίσεων, το οποίο να έχει τη δυνατότητα ανάλυσης της τρέχουσας κατάστασης σε όλες τις εκφάνσεις της ισχύος²⁶, υπό το πρίσμα των εθνικών συμφερόντων και επιδιώξεων ενός κράτους, ώστε να είναι σε θέση να εντοπίζει τις ενέργειες ή/και τις καταστάσεις οι οποίες είναι δυνατό, βραχυπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα να το βλάψουν. Έχω την άποψη, ότι Δρ. Robert Heath ορθά προσδιορίζει τον χειρισμό των κρίσεων σε τρία επίπεδα: (1) σε σχέση με τις αιτίες που τις προκαλούν, (2) κατά την αντιμετώπισή τους όταν εκδηλωθούν και (3) σε σχέση με τις επιπτώσεις που αυτές προκαλούν.

Συνοψίζοντας, θεωρώ ότι ο **Χειρισμός ή η Διαχείριση των Κρίσεων είναι η ικανότητα ενός κράτους, με χρήση όλων των διαθέσιμων μέσων (πλην της κήρυξης του πολέμου), να χειριστεί έγκαιρα μια κατάσταση στις διεθνείς σχέσεις, η οποία είναι δυνατόν να εξελιχθεί σε διεθνή κρίση και να ελέγξει την εξέλιξή της, όταν εκδηλωθεί ως τέτοια, επιτυγχάνοντας αποκλιμάκωση της κρίσης σύμφωνα με τα βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα συμφέροντά του.**

1.2 Η Στρατηγική της Έμμεσης Προσέγγισης

Η θεωρητική θεμελίωση της Έμμεσης Προσέγγισης στη Στρατηγική πραγματοποιήθηκε από τον Sir B. H. Liddell Hart στο έργο του "Strategy" (Second Revised Edition). Δεδομένου ότι στην παρούσα εργασία θα μελετηθεί η διαχείριση ή χειρισμός των κρίσεων υπό το πρίσμα της παραπάνω στρατηγικής, κρίνεται σκόπιμο και αναγκαίο να παρουσιαστεί συνοπτικά το τι συνιστά και τι πραγματεύεται η Στρατηγική της Έμμεσης Προσέγγισης.

Ο Liddell Hart θεωρεί²⁷ ότι η έμμεση προσέγγιση είναι ένας νόμος της ζωής που ισχύει για κάθε μορφή δραστηριότητας, ότι είναι μια φιλοσοφική αλήθεια. Μετά από εκτεταμένη έρευνα ο Liddell Hart κατέληξε στο συμπέρασμα²⁸ ότι «σπάνια σε πόλεμο είχαμε αποφασιστικά αποτελέσματα, εκτός αν η προσέγγιση γινόταν με τέτοιο έμμεσο τρόπο, ώστε να εξασφαλίζεται ότι ο εχθρός δεν είχε την ετοιμότητα να την αντιμετωπίσει».

Η στρατηγική δεν είναι απαραίτητο να έχει ως μοναδικό αντικειμενικό σκοπό την επιδίωξη καταστροφής των στρατιωτικών δυνάμεων του αντιπάλου. Όταν η κυβέρνηση εκτιμά ότι ο εχθρός έχει υπεροχή σ' ένα συγκεκριμένο θέατρο επιχειρήσεων, μπορεί να αποφασίσει μια στρατηγική περιορισμένου σκοπού²⁹. Μπορεί να περιμένει να αλλάξει η ισορροπία δυνάμεων (η πιο συνηθισμένη αιτία) ή την παρέμβαση των συμμάχων ή τη μεταφορά δυνάμεων από άλλο θέατρο επιχειρήσεων. Μπορεί να επι-

²⁵ Robert Heath, *Διαχείριση Κρίσεων: Αποτελεσματικές τεχνικές για επιχειρησιακή ετοιμότητα*, μεταφρ. 1^{ης} εκδ., Pearson Education Limited, 1998 (Αθήνα, εκδ. Μ. Γκιούρδας, 2005), σελ. 12.

²⁶ Δ. Κώνστας – Δ. Αρβανιτόπουλος, *Διεθνείς Σχέσεις: Συνέχεια και μεταβολή*, τόμος Α', 1^η εκδ., (Αθήνα, εκδ. Ι. Σιδέρης, 1997), σελ. 242-254.

²⁷ B. H. Liddell Hart, *Στρατηγική της Έμμεσης Προσεγγίσεως*, μεταφρ. 2^{ης} αναθ. εκδ., (Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Βάνιας, 1995), σελ. 25-26.

²⁸ Στο ίδιο, σελ. 34-35.

²⁹ Στο ίδιο, σελ. 499.

θυμεί να περιορίσει την στρατιωτική της προσπάθεια, όταν οικονομική ή ναυτική ενέργεια μπορεί να αποφασίσει την έκβαση του πολέμου.

Η επιδίωξη της εξασθένησης της δύναμης του εχθρού³⁰, συχνά επιτυγχάνεται σταδιακά, με «τσιμπήματα» περισσότερο αντί να διακινδυνευθούν «χτυπήματα». *Ουσιώδης προϋπόθεση είναι να υφίσταται δυσανάλογα μεγάλη εξάντληση του εχθρού σε σχέση με αυτόν που την επιδιώκει. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί, εκτός των άλλων, με την πρόκληση υπερβολικής διασποράς των δυνάμεών του και με την εξάντληση της ηθικής και φυσικής του ενεργητικότητας.* Συνήθως μια πολιτική περιορισμένου σκοπού επιβάλλει μια στρατηγική επίσης περιορισμένου σκοπού.

Η τελειοποίηση της στρατηγικής³¹ συνίσταται στο να προκαλέσει ένα αποφασιστικό αποτέλεσμα χωρίς σοβαρή μάχη (πχ ο αιφνιδιασμός των συμμάχων το 1940 από τον ελιγμό του Γκουντέριαν στο Σεντάν). Στην περίπτωση που ένα κράτος επιδιώκει απλώς την διατήρηση της ασφάλειάς του και όχι κατακτήσεις, αυτό πετυχαίνει το σκοπό του αν μετακινηθεί η απειλή, δηλαδή αν ο εχθρός εγκαταλείψει τις επιδιώξεις του (πχ ο τρόπος που ο Βελισάριος αντιμετώπισε την πιο επικίνδυνη εισβολή των Περσών στη Μέση Ανατολή, όπου με ενέργειες καθαρά ψυχολογικού χαρακτήρα παραπλάνησε και δημιούργησε σύγχυση στους Πέρσες, με αποτέλεσμα να συμπτυχθούν στις βάσεις τους και να παραιτηθούν από τον σκοπό τους χωρίς μάχη).

Αν ένας στρατηγός εξουσιοδοτηθεί να επιτύχει στρατιωτικό αποφασιστικό αποτέλεσμα, η ευθύνη του έγκειται στο να επιδιώξει να πετύχει το σκοπό του κάτω από τις πιο ευνοϊκές συνθήκες. Ο αληθινός σκοπός του³² είναι να επιδιώξει μια στρατηγική κατάσταση τόσο ευνοϊκή, που αν η ίδια δεν προκαλέσει το επιθυμητό αποφασιστικό αποτέλεσμα, η συνέχιση της προσπάθειας με μια μάχη να είναι βέβαιο ότι θα το πετύχει. Δηλαδή, η **αποδιάρθρωση** αποτελεί το σκοπό της στρατηγικής. Η συνέχειά της μπορεί να είναι η διάλυση του εχθρού ή μια ευκολότερη αποδιάρθρωσή του στη μάχη.

1.2.1 Η Στρατηγική ενέργεια³³:

Πως προκαλείται η στρατηγική αποδιάρθρωση;

(1) Στη **φυσική ή λογιστική σφαίρα** είναι το αποτέλεσμα μιας κίνησης, η οποία:

(α) Δημιουργεί διαταραχές στη διάταξη του εχθρού και, υποχρεώνοντάς τον σε μια ξαφνική "αλλαγή μετώπου", αποδιαρθρώνει την κατανομή και την οργάνωση των δυνάμεών του.

(β) Διαχωρίζει τις δυνάμεις του.

(γ) Απειλεί τους εφοδιασμούς του.

(δ) Απειλεί τα δρομολόγια συμπτύξεώς του.

(2) Στην **ψυχολογική σφαίρα** είναι αποτέλεσμα των εντυπώσεων που δημιουργούνται στο πνεύμα του Διοικητή από τα ανωτέρω φυσικά αποτελέσματα. Οι εντυπώσεις αυτές γίνονται εντονότερες όταν η συνειδητοποίηση της μειονεκτικής θέσης είναι ξαφνική και αισθάνεται ο Διοικητής ότι δεν είναι σε θέση να αντιδράσει στην κίνηση του εχθρού (αισθάνεται παγιδευμένος).

(3) Στη φυσική σφαίρα, είναι "συνήθως αναγκαίο να προηγηθεί της κίνησης που αποβλέπει στην αποδιάρθρωση, μια κίνηση ή κινήσεις, οι οποίες μπορούν να ορισθούν με τον όρο αντιπερισπασμός", με σκοπό την αφαίρεση της πρωτοβουλίας από τον εχθρό με τη διασπορά των δυνάμεών του ή την εκτροπή τους σε δευτερεύοντες σκοπούς. Στην ψυχολογική σφαίρα, αντίστοιχα, το ίδιο αποτέ-

³⁰ Στο ίδιο, σελ. 500.

³¹ Στο ίδιο, σελ. 505.

³² Στο ίδιο, σελ. 506-507.

³³ Στο ίδιο, σελ. 507-511.

λεσμα επιτυγχάνεται “με την εκμετάλλευση των φόβων που βασανίζουν την αντίπαλη διοίκηση και με την εξαπάτησή της” ώστε να απολέσει την ελευθερία σκέψης. Η Στρατηγική είναι πραγματικά μια έμμεση προσέγγιση όταν συνδυάζει και τις δύο παραπάνω απόψεις, για να πετύχει την αποδιάρθρωση της ισορροπίας του αντιπάλου.

(4) Με βάση τα παραπάνω θεωρώ ως **στρατηγική αποδιάρθρωση**, την στρατηγική κατάσταση που επιδιώκουμε να περιέλθει το αντίπαλο στράτευμα, η οποία δημιουργεί παράσταση (φυσική και ψυχολογική) επικείμενης ήττας στην αντίπαλη διοίκηση και η οποία, αν δεν προκαλέσει η ίδια το επιδιωκόμενο από εμάς αποφασιστικό αποτέλεσμα, είναι βέβαιο ότι θα το πετύχει με τη συνέχισή της με μια μάχη.

1.2.2 Υψηλή Στρατηγική

Καταρχήν ο Liddell Hart παραδέχεται³⁴ ότι ασχολήθηκε περισσότερο με την στρατηγική (στρατιωτική) παρά με την υψηλή στρατηγική. Παρ’ όλα αυτά προσδιόρισε την κατεύθυνση ή αλλιώς τον απώτερο σκοπό της υψηλής στρατηγικής. Θεώρησε ότι «Ο σκοπός του πολέμου είναι να επιτύχουμε μια καλύτερη ειρήνη, έστω μόνο από τη δική μας σκοπιά...Αν συγκεντρωθείτε αποκλειστικά στη νίκη, χωρίς σκέψη για τα αποτελέσματα που θα επακολουθήσουν, ίσως βρεθείτε πολύ εξαντλημένοι για να επωφεληθείτε από την ειρήνη, ενώ είναι σχεδόν βέβαιο ότι αυτή η ειρήνη θα είναι μια πολύ κακή ειρήνη, που θα μεταφέρει τα σπέρματα ενός άλλου πολέμου».

Διαπιστώνουμε δηλαδή, ότι, στο επίπεδο της υψηλής στρατηγικής, η Στρατηγική της Έμμεσης Προσέγγισης εστιάζεται στα ποιοτικά κριτήρια της ειρήνης μετά τον πόλεμο και απαξιώνει τη νίκη αν αυτή δεν εξασφαλίζει μια καλύτερη ειρήνη, έστω μόνο στον νικητή.

1.3 Χειρισμός των κρίσεων και Στρατηγική της Έμμεσης Προσέγγισης

Η στρατηγική περιορισμένου αντικειμενικού σκοπού, όπως την προσδιορίζει ο Liddell Hart, είναι δυνατό να εφαρμοσθεί ως μέρος της στρατηγικής της εξουθένωσης³⁵, η οποία δίνει έμφαση σε μία σειρά μέσων πέρα από τη χρήση στρατιωτικής ισχύος. Ως εκ τούτου, η χρησιμοποίηση στρατηγικών περιορισμένου αντικειμενικού σκοπού είναι δυνατό να προκαλεί τη δημιουργία διεθνών κρίσεων χαμηλής ή υψηλής έντασης, ανάλογα με τα χρησιμοποιούμενα μέσα.

Επιπλέον, τα «τσιμπήματα», αντί για τα «χτυπήματα», που προτιμά ο Liddell Hart, προκειμένου να επιτευχθεί δυσανάλογα μεγάλη εξάντληση του εχθρού (είτε φυσική είτε ψυχολογική) σε σχέση με αυτόν που την επιδιώκει, φωτογραφίζουν τη συστηματική προσπάθεια ενός κράτους να δημιουργεί και να διαχειρίζεται επιτυχώς κρίσεις στις διακρατικές του σχέσεις, με σκοπό αφενός την κάμψη της θέλησης του αντιπάλου στο να υπερασπίζεται τα κεκτημένα συμφέροντά του ή στο να επιδιώκει την επίτευξη των στόχων του και αφετέρου την φυσική εξασθένηση του αντιπάλου με τη στρατηγική αποδιάρθρωση των δυνάμεών του (όπως για παράδειγμα με τη διάθεση μέσων και την ανάλογη σπατάλη πόρων), για την αντιμετώπιση δευτερευόντων απειλών.

Στην περίπτωση που ένα κράτος επιδιώκει απλώς την διατήρηση της ασφάλειάς του, αυτό πετυχαίνει το σκοπό του, σύμφωνα με τη στρατηγική της έμμεσης προσέγγισης, αν μετακινηθεί η απειλή, δηλαδή αν ο εχθρός εγκαταλείψει τις επιδιώ-

³⁴ Στο ίδιο, σελ. 547-557.

³⁵ Α. Πλατιάς, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στο Θουκιδίδη*, (Αθήνα: Βιβλιοπωλείο της Εστίας, 1999), σελ. 191-206. Γκόρντον Α. Κρανγκ, *Delbruk: ο στρατιωτικός ιστορικός, στο Οι Δημιουργοί της Σύγχρονης Στρατηγικής: από τον Μακιαβέλλι στην Πυρηνική εποχή*, επιμ. Peter Paret, Princeton University Press, 1986, (Αθήνα: Εκδ. Κ. Τουρίκη, 2004), σελ. 408.

ξεις του. Η απειλή είναι δυνατό να μετακινηθεί αν το αμυνόμενο κράτος δημιουργεί κρίσεις που εμπλέκουν το επιτιθέμενο κράτος σε άλλο χώρο και με άλλους αντιπάλους και οι οποίες δημιουργούν στο επιτιθέμενο κράτος παραστάσεις απειλής, έτσι ώστε τελικά να μετακινηθεί η απειλή και το επιτιθέμενο κράτος να αναγκασθεί να εγκαταλείψει τις αρχικές του επιδιώξεις. Παράδειγμα, η προσέγγιση ΗΠΑ-Κίνας επί Νίξον³⁶ μεγένθυσε τις παραστάσεις απειλής που εισέπραττε η ΕΣΣΔ από τον «ιδεολογικό» της αντίπαλο, δηλ. την Κίνα, με αποτέλεσμα η πρώτη να προσανατολίσει σημαντικό μέρος των δυνάμεών της (40 μεραρχίες, την άνοιξη του 1969), που άλλως θα προορίζονταν για τη Δύση, εναντίον της Κίνας.

Η αποδιάρθρωση του αντιπάλου, σύμφωνα με τη στρατηγική της έμμεσης προσέγγισης, αποτελεί το σκοπό της στρατηγικής. Στη φυσική σφαίρα, επιτυγχάνονται διαταραχές στη διάταξη του εχθρού, διαχωρίζονται οι δυνάμεις του και απειλούνται οι εφοδιασμοί του και τα δρομολόγια συμπτύξεώς του.

Τα παραπάνω, είναι δυνατό να επιτευχθούν με τη δημιουργία και κατάλληλο χειρισμό κρίσεων, όπως για παράδειγμα με τη δημιουργία παραστάσεων απειλής σε δευτερεύοντα μέτωπα ή ακόμη σε ζωτικούς χώρους του εχθρού, οι οποίοι ελέγχουν τους εφοδιασμούς του ή τα δρομολόγια μετάγγισης των δυνάμεών του από το ένα θέατρο επιχειρήσεων στο άλλο. Τότε, το κράτος το οποίο νιώθει ότι έχει χάσει στρατηγικά πλεονεκτήματα σε περίπτωση σύρραξης, προσπαθεί να εξουδετερώσει αυτές τις απειλές. Αν διαπιστώσει ότι οι απειλές αυτές παραμένουν και δεν είναι εύκολο να αντιμετωπισθούν, είναι υποχρεωμένο να δεσμεύσει δυνάμεις σε αυτά τα μέτωπα, ανεξάρτητα από τα πολιτικά-διπλωματικά-οικονομικά μέτρα που τυχόν υιοθετήσει για την αντιμετώπισή τους (πχ. Η δέσμευση Τουρκικών δυνάμεων στην Ανατολική Τουρκία και η χρήση άλλων μέσων της Τουρκικής κυβέρνησης, για την αντιμετώπιση του ΡΚΚ³⁷ ή η υπογραφή Ελληνοσυριακής αμυντικής συμφωνίας το 1995, η οποία δημιούργησε παραστάσεις απειλής στην Τουρκία για χρήση των αεροπορικών βάσεων της Συρίας, από την Ελλάδα, σε περίπτωση Εληνοτουρκικής σύρραξης³⁸).

Επίσης, η ψυχολογική αποδιάρθρωση μπορεί να επιτευχθεί είτε από φόβους που γεννώνται στην αντίπαλη ηγεσία από ενέργειες που λαμβάνουν χώρα στη φυσική σφαίρα είτε με την εξαπάτηση. Όταν το πνεύμα του ηγέτη μιας χώρας πεισθεί ότι δεν μπορεί να αντιμετωπίσει μια κατάσταση, αυξάνονται σοβαρά οι πιθανότητες να υποχωρήσει, ώστε να μετριασθούν οι απειλές προς κέρδος χρόνου (πχ. Στην κρίση της Κούβας του 1962, οι Σοβιετικοί μπροστά στη δυναμική ενέργεια των ΗΠΑ, δηλ. του ναυτικού αποκλεισμού της Κούβας με συμβατικά μέσα και υπό τον κίνδυνο να εξελιχθεί η κρίση σε πυρηνικό ολοκαύτωμα, αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν από τον μαξιμαλιστικό στόχο τους, δηλ. το να εγκαταστήσουν πυρηνικά στην Κούβα³⁹).

Κάνοντας μια σύνδεση των επιπέδων της υψηλής στρατηγικής και της στρατιωτικής στρατηγικής της έμμεσης προσέγγισης, συνάγεται ότι ο ιδεώδης σκοπός της έμμεσης στρατηγικής, σε μια αντιπαράθεση, είναι η επίτευξη μιας καλύτερης ειρήνης με τη στρατηγική αποδιάρθρωση του αντιπάλου, χωρίς μάχη ή αν αυτή απαιτηθεί να αποτελεί τη συνέχεια της στρατηγικής αποδιάρθρωσης, ώστε ο ασκών τη στρατηγική της έμμεσης προσέγγισης να «καρπωθεί» τα πλεονεκτήματα από την αποδιάρθρωση του αντιπάλου.

³⁶ Kissinger, *Διπλωματία*, μεταφρ. 1^{ης} εκδ., Henry A. Kissinger, 1994 (Αθήνα, Εκδ. Λιβάνη «Νέα Σύνορα», 1995), σελ. 794-815.

³⁷ Φ. Ρόμπινς, *Στρατός και Διπλωματία: Η Τουρκική Εξωτερική Πολιτική από την έναρξη του Ψυχρού Πολέμου*, μετάφρ. 1^{ης} εκδ. στο Ηνωμένο Βασίλειο by C. Hurst & Co Ltd., 2003, (Αθήνα, Εκδ. «Σύγχρονοι Ορίζοντες», 2004), σελ. 207-216.

³⁸ Στο ίδιο, σελ. 206-207.

³⁹ Χ. Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική: 1945-2002*, Β' έκδ. (Αθήνα, εκδ. Ποιότητα, 2003), σελ. 190-194.

Ακριβώς σε αυτό το σημείο πραγματοποιείται η τελική σύνδεση του χειρισμού των κρίσεων με τη στρατηγική της έμμεσης προσέγγισης. Ο χειρισμός των κρίσεων είναι μια κατάσταση που λαμβάνει χώρα σε περιόδους έντασης-κρίσης στις διακρατικές σχέσεις και αποτελεί το τελευταίο στάδιο πριν από το ξέσπασμα του πολέμου. Εφόσον ένα κράτος πετύχει τη στρατηγική αποδιάρθρωση του αντιπάλου του, στην περίοδο πριν τον πόλεμο (στην περίοδο των εντάσεων-κρίσεων), έχει κάνει, σύμφωνα με τη στρατηγική της έμμεσης προσέγγισης, ένα αποφασιστικό βήμα για να προκαλέσει το επιθυμητό αποφασιστικό αποτέλεσμα, και συνεπώς, το κράτος που έχει υποστεί την εξασθένηση και τη στρατηγική αποδιάρθρωση στις δυνάμεις του, είτε συνειδητοποιεί τη δυσμενή θέση στην οποία έχει περιέλθει και υποχωρεί είτε εμπλέκεται σε πόλεμο και καταστρέφεται.

Εν κατακλείδι, διαπιστώνουμε ότι η Στρατηγική της έμμεσης προσέγγισης, η οποία δίδει βαρύτητα τόσο στην προπαρασκευή της δράσης (έμμεση προσέγγιση-αποδιάρθρωση του αντιπάλου) όσο και στα αποτελέσματα μετά τη δράση (την ειρήνη που ακολουθεί), συνάδει με τις βασικές αρχές-στάδια των κρίσεων και των χειρισμών τους, όπως τα ορίσαμε παραπάνω. Ακόμη, έχουν την ίδια ιδεώδη επιδίωξη: την επίτευξη στόχων χωρίς την προσφυγή στον πόλεμο.

Επομένως, ο επιτυχής χειρισμός των διεθνών κρίσεων, υπό το πρίσμα της Στρατηγικής της Έμμεσης Προσέγγισης, είναι το μέσο για να επιτευχθεί η φυσική και η ψυχολογική εξασθένηση καθώς και η στρατηγική αποδιάρθρωση του αντιπάλου, προκειμένου να επιτευχθούν οι πολιτικοί στόχοι ενός κράτους, χωρίς προσφυγή σε μάχη.

1.4 Ερμηνευτική Αλυσίδα και Έλεγχος της Θεωρίας

Τα στοιχεία που συνθέτουν την ερμηνευτική αλυσίδα της θεωρίας του Χειρισμού των Κρίσεων υπό το πρίσμα της Στρατηγικής της Έμμεσης Προσέγγισης, αποδίδονται με σχεδιάγραμμα, όπως στον πίνακα 1 στη σελίδα 15.

Ο έλεγχος της θεωρίας θα πραγματοποιηθεί με περιπτωσιολογική έρευνα για να διαπιστωθεί αν τα γεγονότα συμβαίνουν με τον προβλεπόμενο στον πίνακα 1 τρόπο.

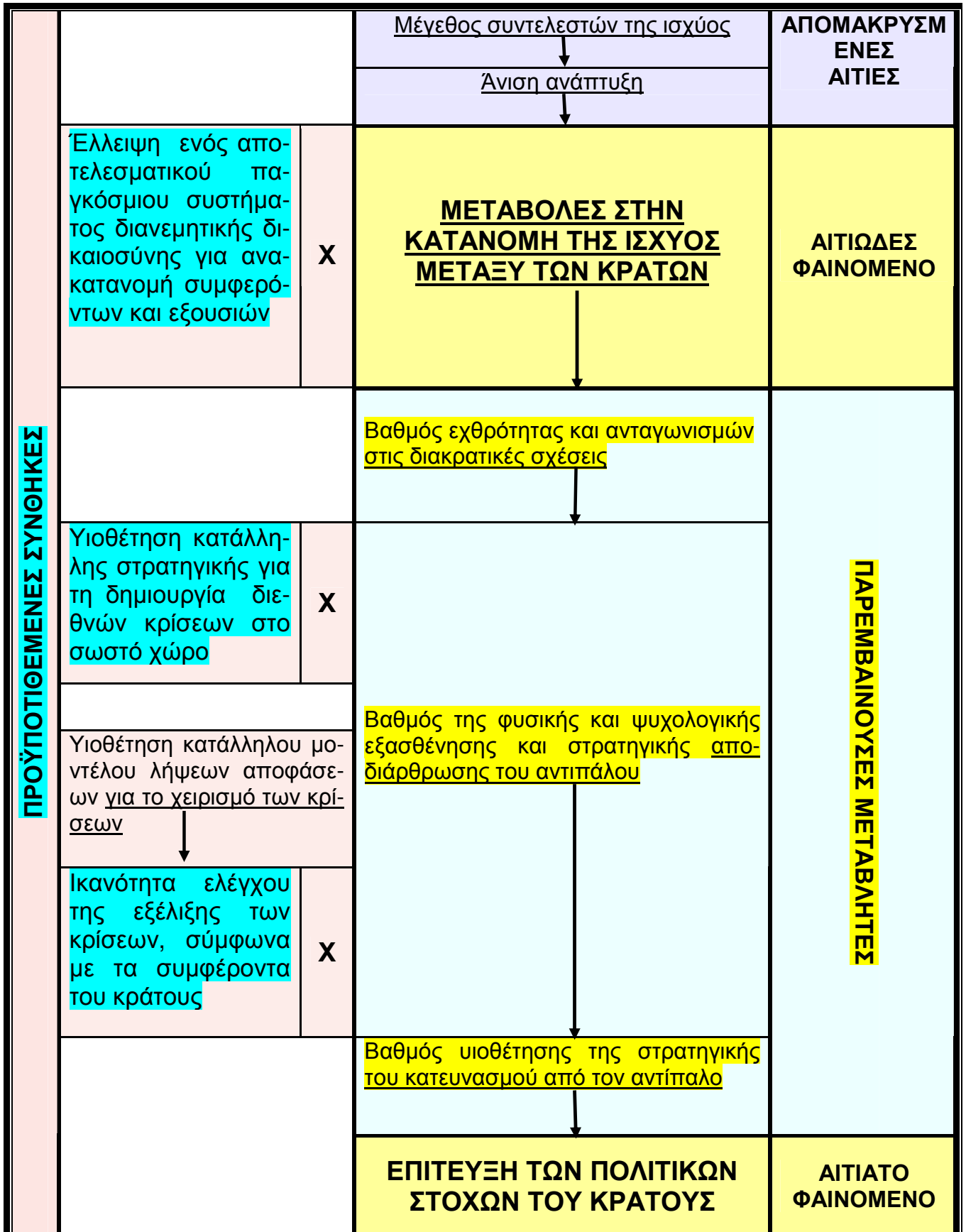
Καταρχήν θα εξετασθεί ο ρόλος της κατανομής της ισχύος μεταξύ των κρατών, σύμφωνα με τη *ρεαλιστική προσέγγιση* και οι προϋποτιθέμενες συνθήκες της θεωρίας, για τη θεωρητική θεμελίωση της ερμηνευτικής αλυσίδας της θεωρίας.

Στη συνέχεια θα εξετασθούν, με περιπτωσιολογική έρευνα, οι υποθέσεις εργασίας που εξάγονται⁴⁰ από τον πίνακα 1 και θα γίνει έλεγχος αν προκαλείται ανάλογη διακύμανση της τιμής της εξαρτημένης μεταβλητής (επίτευξη των πολιτικών στόχων του κράτους) σε σχέση με τις μεταβολές στην κατανομή της ισχύος μεταξύ των κρατών και τη διακύμανση των τιμών των παρεμβαλλόμενων μεταβλητών. Με την περιπτωσιολογική έρευνα θα εξετασθούν οι σημαντικότερες διεθνείς κρίσεις και ο χειρισμός τους από τις ΗΠΑ στην περίοδο του Ψυχρού πολέμου, υπό το πρίσμα της υψηλής τους στρατηγικής.

Τέλος, στον επίλογο θα παρουσιασθεί μια συνοπτική αξιολόγηση της θεωρίας.

---

⁴⁰ S. VAN EVERA, *Εισαγωγή στη μεθοδολογία της πολιτικής επιστήμης*, μεταφρ. εκδ. Cornell University Press, 1997, (Αθήνα, εκδ. Ποιότητα, 2000).

Πίνακας 1 : Ερμηνευτική αλυσίδα της Θεωρίας του Χειρισμού των Κρίσεων υπό το πρίσμα της Στρατηγικής της Έμμεσης Προσέγγισης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΤΗΣ ΙΣΧΥΟΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΣΤΟ ΧΕΙΡΙΣΜΟ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΫΠΟΤΙΘΕΜΕΝΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ

2.1 Ο ρόλος των μεταβολών στην κατανομή της ισχύος μεταξύ των κρατών στο χειρισμό των διεθνών κρίσεων

Από αρχαιότατων χρόνων, ο Θουκυδίδης⁴¹ περιέγραψε το χαρακτήρα και τα διλήμματα ασφαλείας ενός άναρχου διεθνούς συστήματος κυρίαρχων κρατών και παρατήρησε χαρακτηριστικά, στον περίφημο διάλογο Αθηναίων – Μηλίων, ότι υπό συνθήκες αναρχίας «... τα νομικά επιχειρήματα έχουν αξία όταν εκείνοι που τα επικαλούνται είναι περίπου ισόπαλοι σε δύναμη και ότι αντίθετα ο ισχυρός, επιβάλλει ότι του επιτρέπει η δύναμή του και ο αδύναμος υποχωρεί όσο του επιβάλλει η αδυναμία του». Επίσης, προσδιόρισε το ρόλο της άνισης ανάπτυξης ως το κυριότερο αίτιο αστάθειας, διλημμάτων ασφαλείας και πολέμου. Βέβαια δεν είναι εύκολο να μετρηθεί η ισχύς και να προσδιορισθεί με ακρίβεια η διαφορά στην ισχύ μεταξύ των κρατών γιατί η ισχύς αφενός συνίσταται και από αστάθμητους παράγοντες (ψυχολογικούς, κοινωνικοπολιτικούς, κλπ) και αφετέρου εξισορροπείται με διπλωματικά μέσα, κάτι που πάλι είναι ευμετάβλητο. Όμως, η ρήση του Θουκυδίδη ξεκαθαρίζει κάτι σημαντικό: η συμπεριφορά των κρατών στις διακρατικές σχέσεις προσδιορίζεται με βάση το μέγεθος της ισχύος που θεωρούν ότι έχουν σε σχέση με τα άλλα κράτη. Αν νιώθουν αρκετά ισχυρά επιδιώκουν να επιβάλουν τη θέλησή τους στους άλλους ανεξάρτητα από το διεθνές δίκαιο, ενώ αν θεωρούν ότι είναι αδύναμα ακολουθούν κατευναστική εξωτερική πολιτική, ειδάλλως, σύμφωνα και με τα αποτελέσματα της συμπεριφοράς των Μηλίων, καταστρέφονται.

Ο E. H. Carr, προσδιόρισε την ισχύ⁴² ως μια αδιαίρετη ολότητα και μόνον για λόγους ανάλυσης τη χώρισε στη διεθνή σφαίρα σε τρεις κατηγορίες: (1) στρατιωτική ισχύ, (2) οικονομική ισχύ και (3) ισχύ της πειθούς. Τόνιζε ότι η εξωτερική πολιτική μιας χώρας περιορίζεται όχι μόνο από τους στόχους της αλλά επίσης και από την αναλογία της στρατιωτικής της δύναμη σε σχέση με εκείνη των άλλων χωρών (σχετικότητα της ισχύος). Επίσης προσδιόρισε ότι η οικονομική ισχύς στρατολογείται στην υπηρεσία της εθνικής πολιτικής επιδιώκοντας αυτάρκεια στο εσωτερικό και εθνική επιρροή επί των άλλων κρατών με την εξαγωγή κεφαλαίων και τον έλεγχο των ξένων αγορών. Επιπλέον, θεωρούσε την τρίτη μορφή της ισχύος, την ισχύ της πειθούς (με τη μορφή της προπαγάνδας), ως εξίσου σημαντική με τις άλλες, απαραίτητη για τη χειραγώγηση της μάζας, δηλαδή απαραίτητη για τη νομιμοποίηση της πολιτικής τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό. Συνέδεε, δηλαδή ο Carr, τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των κρατών με βάση τους συντελεστές ισχύος και τον τρόπο που στρατεύονται από το κράτος στην πλαίσιο της υλοποίησής της Εθνικής πολιτικής.

Στο θέμα της αλλαγής στη διεθνή πολιτική, ο Carr⁴³ πίστευε ότι με την αλλαγή διορθώνονται οι αδικίες και υποστήριξε ότι “αν μια αλλαγή είναι απαραίτητη και επιθυμητή, η χρήση ή απειλή χρήσης βίας για να διατηρηθεί το status quo μπορεί να είναι ηθικά πιο αξιολογική από τη χρήση ή την απειλή χρήσης βίας για την αλλαγή του”. Θεωρούσε ότι στη διεθνή πολιτική δεν υπάρχουν οι μηχανισμοί αλλαγής όπως υπάρχουν στο εσωτερικό του κράτους (νομοθετική διαδικασία, εκλογές, θεσμοί, κα-

⁴¹ Θουκυδίδης, *Θουκυδίδου ιστορία του Πελοποννησιακού πολέμου*, οπ. π., σελ. 59-76 Ιστορίας Α', σελ. 74 Ιστορίας Ε'.

⁴² E. H. Carr, *Η εικοσαετής κρίση 1919-1939: Εισαγωγή Στη μελέτη των διεθνών σχέσεων*, μεταφρ., Β' εκδ., (Αθήνα, εκδ. Ποιότητα, 2001), σελ. 154-194.

⁴³ E. H. Carr, οπ. π., σελ. 265-281.

νονιστικές δομές, κλπ) και ως εκ τούτου η χρήση βίας ή η απειλή χρήσης βίας είναι φυσική μέθοδος για την πραγματοποίηση των αλλαγών και ότι θεωρείται ανήθικη από τις συντηρητικές χώρες οι οποίες θίγονται από τις αλλαγές. Σε ότι αφορά το ρόλο της ηθικής στη διεθνή πολιτική, θεωρούσε ότι ο ισχυρός σε κάθε διαπραγμάτευση αλλαγής υποχωρεί μόνο αν το επιθυμεί και ότι αυτό συμβαίνει σε σπάνιες περιπτώσεις. Συνοψίζοντας, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η ειρηνική αλλαγή είναι προσαρμογή στις μεταβληθείσες σχέσεις ισχύος και ότι ο δρών που δύναται να ασκήσει περισσότερη ισχύ συνήθως βγαίνει κερδισμένος από τις διαδικασίες ειρηνικής αλλαγής.

Επίσης, ο H. Morgenthau⁴⁴, υποστήριξε ότι το πιο σύνηθες σφάλμα στη διεθνή πολιτική αποτελεί η αγνόηση της σχετικότητας της ισχύος, επισημαίνοντας έτσι τη σημασία της στις διεθνείς σχέσεις. Στη διεθνή πολιτική, η άσκηση της ισχύος ορίζεται ως η ικανότητα ενός κράτους να επιβάλει τη θέλησή του σ' ένα άλλο κράτος για την επίτευξη ενός πολιτικού στόχου⁴⁵. Παρ' ότι η ισχύς είναι ενιαία, η άσκηση της από ένα κράτος ποικίλει ανάλογα με τα πεδία δραστηριότητός της στα οποία το συγκεκριμένο κράτος έχει (ή νομίζει ότι έχει) συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι του αντιπάλου του⁴⁶. Έτσι, ανάλογα με τη φύση του ανταγωνισμού που αναπτύσσεται στις διακρατικές σχέσεις (απλές διεκδικήσεις, εντάσεις, κρίσεις), δημιουργούνται αμφισβητήσεις στο status quo και τα κράτη είτε αποκομίζουν είτε χάνουν πλεονεκτήματα, ως αποτέλεσμα της άσκησης της ισχύος μεταξύ τους. Το συνολικό αποτέλεσμα του ισοζυγίου των αντιτιθέμενων πολιτικών άσκησης ισχύος στις διακρατικές σχέσεις μεταφράζεται σε κέρδη ή/και ζημιές για τα εμπλεκόμενα κράτη, αφού η άσκηση ισχύος είναι ένα «παίγνιο» επιδίωξης κερδών, σε ότι αφορά τους στόχους της εξωτερικής πολιτικής και εξασφάλισης του εθνικού συμφέροντος⁴⁷.

Για ποιο λόγο όμως τα κράτη ανταγωνίζονται μεταξύ τους; Σύμφωνα με το Θουκυδίδη και το ρεαλιστικό παράδειγμα, η κυριότερη αιτία είναι τα διλήμματα ασφαλείας που αναπτύσσονται μεταξύ των κρατών εξαιτίας της άνισης ανάπτυξης σε ένα άναρχο διεθνές περιβάλλον. Η άνιση ανάπτυξη είναι αυτή η οποία δημιουργεί τις μεταβολές στην κατανομή της ισχύος υπέρ του ενός ή του άλλου κράτους κάθε χρονική στιγμή και σε συνδυασμό με την έλλειψη κοινής διεθνούς ηθικής κρίσης, είναι το κυριότερο αίτιο για τις διεθνείς διενέξεις, συγκρούσεις και ανταγωνισμούς συμφερόντων και ηθικών κριτηρίων⁴⁸. Επίσης, σύμφωνα με τον Π. Ήφαιστο, «η άνιση κατανομή ισχύος σε κάθε περιφέρεια ή σε κάθε διμερή ανταγωνιστική σχέση προκαλεί ανάγκη εξισορρόπησης, διλήμματα ασφαλείας, εξοπλιστικούς ανταγωνισμούς, ένταση, κρίσεις και συχνά πόλεμο», ενώ ταυτόχρονα, η «εχθρότητα» και οι «ανταγωνισμοί» είναι συνέπεια των απειλών κατά της ανεξαρτησίας –κυριαρχίας ενός κράτους, ελλείψει ενός παγκόσμιου συστήματος διανεμητικής δικαιοσύνης και αποτελεσματικών κανονιστικών δομών για την ανακατανομή συμφερόντων και εξουσιών⁴⁹. Είναι δηλαδή, η άνιση ανάπτυξη η αιτία που δημιουργεί μεταβολές στην κατανομή της ισχύος μεταξύ

⁴⁴ H. Morgenthau, *Politics Among Nations*, 4^η έκδ., (New York, Alfred Knopf, 1966), σελ. 154.

⁴⁵ Δ. Κώνστας – Δ. Αρβανιτόπουλος, *Διεθνείς Σχέσεις: Συνέχεια και μεταβολή*, οπ. π., σελ. 239-242.

⁴⁶ Η αυθεντική αξίωση ισχύος δημιουργείται με την υπέρβαση του « αμιγούς ζωικού στοιχείου» με τη βοήθεια του πνεύματος», το οποίο προκατάλαμβάνει και πολλαπλασιάζει μελλοντικές ανάγκες, βλέπε σχετικά, Π. Κονδύλης, *Ισχύς και απόφαση*, (Αθήνα, εκδ. Στιγμή, 2001), σελ. 144-145.

⁴⁷ Βλέπε σχετικά H. Morgenthau, *Politics Among Nations*, brief ed. By K. W. Thompson (Boston, McGraw Hill Comp., 1993), σελ. 29-30· J. N. Rosenau, *The Scientific Study of Foreign Policy*, (London, Frances Pinter Publishers, 1980), σελ. 283-293· Π. Ήφαιστος, *Οι Διεθνείς Σχέσεις ως αντικείμενο επιστημονικής μελέτης στην Ελλάδα και στο εξωτερικό: Διαδρομή, αντικείμενο και γνωσιολογικό υπόβαθρο*, (Αθήνα, εκδ. Ποιότητα, 2003), σελ. 681-682· R. Gilpin, *Πόλεμος και αλλαγή στη Διεθνή πολιτική*, μετάφρ. εκδ. by Cambridge University Press, 2003, Α' εκδ., (Αθήνα, εκδ. Ποιότητα, 2004), σελ. 47-58· Δ. Κώνστας – Κ. Αρβανιτόπουλος, *Διεθνείς Σχέσεις Συνέχεια και μεταβολή*, τόμ. Α' (Αθήνα, εκδ. Ι. Σιδέρης, 1997), σελ. 232-239.

⁴⁸ Π. Ήφαιστος, *Οι Διεθνείς Σχέσεις ως αντικείμενο επιστημονικής μελέτης στην Ελλάδα και στο εξωτερικό: Διαδρομή, αντικείμενο και γνωσιολογικό υπόβαθρο*, οπ.π., σελ. 182-187.

⁴⁹ Π. Ήφαιστος, *Ο πόλεμος και τα αίτιά του: τα πολλά πρόσωπα του ηγεμονισμού και της τρομοκρατίας*, 2^η έκδ., (Αθήνα, εκδ. Ποιότητα, 2002), σελ. 104, 228-231.

των κρατών και οι οποίες με τη σειρά τους μεταβάλουν κατ' ανάλογο τρόπο την άσκηση ισχύος από τα κράτη. Αυτές οι μεταβολές στην κατανομή της ισχύος οδηγούν τα κράτη στην ανάγκη να μεταβάλουν κατ' ανάλογο τρόπο τους στόχους της εξωτερικής τους πολιτικής και να διαφοροποιούνται στην άσκηση της ισχύος τους.

Το πρόβλημα της εμφάνισης ανταγωνισμών στις διακρατικές σχέσεις ανακύπτει κυρίως από την έλλειψη κοινής διεθνούς ηθικής κρίσης, με βάση την οποία θα μπορούσαν να αναδιανεμόνται συμφέροντα και εξουσίες μεταξύ των κρατών λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες από τις μεταβολές της ισχύος τους και τις ανάγκες των πολιτών τους. Το ρόλο αυτό θα μπορούσε να διαδραματίσει ένας Διεθνής Οργανισμός, όπως ο ΟΗΕ. Όμως, σύμφωνα με τη ρεαλιστική θεωρία⁵⁰, οι μη κρατικοί δρώντες αντλούν τη συμπεριφορά τους από τους κρατικούς δρώντες και συνακόλουθα οι κρατικοί δρώντες θέτουν τα όρια παρέμβασης των μη κρατικών δρώντων στη διεθνή πολιτική. Έτσι οι διεθνείς οργανισμοί δραστηριοποιούνται μεν στο διεθνές γίγνεσθαι, αλλά ο ρόλος τους δεν είναι καθοριστικός. Ειδικότερα, για το ρόλο του ΟΗΕ διαπιστώνεται ότι η προσπάθεια προώθησης των φιλοδοξιών και επιδιώξεων των κρατών – μελών του στο εσωτερικό του χαρακτηρίζουν τη λειτουργία του και θέτουν το περιεχόμενο και τα όρια δράσης του. Η λειτουργία των οργάνων των ΗΕ που δημιουργήθηκαν για τη διατήρηση της ειρήνης και της επίλυσης των συγκρούσεων περιορίζεται και είναι συνάρτηση των εθνικών προτεραιοτήτων και μεμονωμένων υπολογισμών των κρατών. Κάτω από αυτό το πρίσμα ο ΟΗΕ, στον τομέα της ειρήνης και της ασφάλειας καθώς και της άσκησης ισχύος από τα κράτη, ενσωματώνει τις γεωπολιτικές και στρατηγικές προτεραιότητες των μόνιμων μελών του στο Συμβούλιο Ασφαλείας (που έχουν δικαίωμα veto) σύμφωνα με την μεταξύ τους κατανομή ισχύος (συμπεριλαμβανομένων των συμμάχων τους), ενώ στη μεταψυχροπολεμική περίοδο κυρίως των ΗΠΑ, ως του μοναδικού επικυρίαρχου στο διεθνές σύστημα καθορίζει τις διεθνείς αλλαγές σε τρεις τύπους⁵¹: (1) Αλλαγές συστημάτων, (2) Συστημικές αλλαγές και (3) Αλλαγές αλληλεπιδράσεων. Ο πρώτος τύπος αφορά σε αλλαγές στη φύση των δρώντων, ο δεύτερος στη διακυβέρνηση του συστήματος και ο τρίτος σε διακρατικές διαδικασίες. Οι αλλαγές αλληλεπιδράσεως, ορίζονται ως τροποποιήσεις στις πολιτικές, οικονομικές και άλλες αλληλεπιδράσεις ή διαδικασίες ανάμεσα στους δρώντες ενός διεθνούς συστήματος και ο ίδιος ο συγγραφέας παραδέχεται ότι είναι οι συχνότερες αλλαγές, που λαμβάνουν χώρα διαχρονικά, στο διεθνές σύστημα. Στις αλληλεπιδράσεις αυτές συμπεριλαμβάνονται η επιδίωξη αντικειμενικών σκοπών⁵² (είτε η εξασφάλιση της εθνικής ασφάλειας και η αύξηση της ισχύος είτε η οικονομική σταθερότητα και ευημερία) και η προσπάθεια μεγιστοποίησης του ενός ή άλλου συνόλου συμφερόντων. Επιλέγοντας το κράτος τους στόχους του και καθορίζοντας το εθνικό του συμφέρον, καθορίζεται η συμπεριφορά του στην εξωτερική του πολιτική. Η επιλογή, σύμφωνα με τον Gilpin γίνεται με βάση το σχετικό κόστος των στόχων του και ότι μία αλλαγή στην ισχύ του ή τον πλούτο του συνήθως επηρεάζει και την εξωτερική του πολιτική. Συγκεκριμένα ισχυρίζεται ότι «Ένα κράτος θα επιδιώξει να αλλάξει το διεθνές σύστημα μέσω εδαφικής, πολιτικής και οικονομικής επέκτασης, μέχρι το οριακό κόστος της περαιτέρω αλλαγής, να είναι ίσο ή μεγαλύτερο από το οριακό όφελος». Επίσης, διακρίνει τους αντικειμενικούς σκοπούς της εξωτερικής πολιτικής των κρατών σε τρία είδη: (1) στην κατάκτηση εδα-

⁵⁰ Δ. Μπουραντώνης – Π. Τσάκωνας, *Ο Οργανισμός των ΗΕ σε αναζήτηση της παγκόσμιας ειρήνης και ασφάλειας*, σελ. 21-55 και Ε. Χειλά, *Ο ρόλος του ΟΗΕ στη διαχείριση των διεθνών κρίσεων*, σελ. 145-158 στο Θ. Χριστοδουλίδης – Δ. Μπουραντώνης, *Ο ΟΗΕ στο κατώφλι της μεταψυχροπολεμικής εποχής*, (Αθήνα, εκδ. Ι. Σιδέρη, 1998)· Ε. Χειλά, *Ο ρόλος της μεσολάβησης στο χειρισμό κρίσεων*, (Αθήνα, εκδ. Ι. Σιδέρη, 1999), σελ. 56-65.

⁵¹ R. Gilpin, *Πόλεμος και αλλαγή στη Διεθνή πολιτική*, μετάφρ. εκδ. by Cambridge University Press, 2003, Α' εκδ., (Αθήνα, εκδ. Ποιότητα, 2004), σελ. , 80-88.

⁵² R. Gilpin, *όπ., π., σελ. , 47-58.*

φους, (2) στην προσπάθεια αύξησης της επιρροής τους πάνω στην συμπεριφορά άλλων κρατών και (3) στην προσπάθεια ελέγχου ή ασκήσεως επιρροής στην παγκόσμια οικονομία ή σ' αυτό που ονομάζεται διεθνής καταμερισμός εργασίας. Είναι δηλαδή η άσκηση ισχύος μεταξύ των κρατών μια πολυδιάστατη δραστηριότητα που μπορεί να πάρει διάφορες μορφές (από την οικονομική-πολιτική πίεση και άσκηση διπλωματίας, μέχρι τον πόλεμο) ανάλογα με τα χρησιμοποιούμενα μέσα και τους στόχους των κρατών στην εξωτερική τους πολιτική.

Επιπλέον ο Gilpin, μελετώντας το διεθνές σύστημα, διακρίνει τρεις μορφές ελέγχου ή δομών⁵³: (1) αυτοκρατορικής-ηγεμονικής, (2) διπολικής και (3) ισορροπίας ισχύος και προσδιορίζει ως την κύρια μορφή ελέγχου σε κάθε διεθνές σύστημα, την κατανομή ισχύος μεταξύ των κρατών.

Συνοψίζοντας, διαπιστώνουμε ότι οι μεταβολές στην κατανομή ισχύος (που προσδιορίζουν τη σχετική ισχύ του κάθε κράτους, σε κάθε χρονική στιγμή) μεταξύ των κρατών συνεπάγεται πάσης φύσεως αλληλεπιδράσεις μεταξύ τους (στρατιωτικές, πολιτικές, οικονομικές, ψυχολογικές, κλπ), οι οποίες επιδιώκουν διεθνείς αλλαγές και ανακατανομές συμφερόντων και εξουσιών, ελλείψει ενός παγκόσμιου συστήματος διανεμητικής δικαιοσύνης και αποτελεσματικών κανονιστικών δομών. Στις αλληλεπιδράσεις αυτές, εντάσσονται πάσης φύσεως διακρατικοί ανταγωνισμοί, από τον πολιτικό - οικονομικό - κοινωνικό και πολιτιστικό μέχρι τον πόλεμο. Ο χειρισμός των αλληλεπιδράσεων αυτών, λόγω της πολυδιάστατης φύσης τους και της σύνδεσής τους με τους στόχους της εξωτερικής πολιτικής των κρατών, εντάσσεται στην υψηλή στρατηγική τους.

Από τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των κρατών, αν εξαιρέσουμε το φαινόμενο του πολέμου, ο οποίος όπως λέει ο Κλαούζεβιτς έχει τη δική του «γραμματική», οι διεθνείς κρίσεις είναι καταστάσεις οι οποίες υποδηλώνουν την οξύτητα και την εχθρότητα στις διακρατικές σχέσεις εξαιτίας πάσης φύσεως ανταγωνισμού. Η δημιουργία διεθνών κρίσεων, είναι η κορυφή του παγόβουνου σε κάθε ανταγωνισμό, ενώ παράλληλα εμπεριέχουν υψηλή πιθανότητα να εξελιχθούν σε πολεμική σύρραξη. Ο χειρισμός τους, δε, αντικατοπτρίζει την προσπάθεια επικράτησης της θελήσεως ενός κράτους επί του αντιπάλου του σύμφωνα με το εθνικό του συμφέρον, όπως αυτό το αντιλαμβάνεται, χωρίς να επιδιώκεται η προσφυγή στη μάχη.

Διαπιστώνουμε δηλαδή ότι, *οι μεταβολές στην κατανομή της ισχύος μεταξύ των κρατών (σχετική ισχύς) και οι αντίστοιχες μεταβολές στην άσκησή της από αυτά, απουσία ενός αξιόπιστου διακρατικού μηχανισμού διανεμητικής δικαιοσύνης για ανακατανομή συμφερόντων και εξουσιών, προσδιορίζει την συμπεριφορά τους (επιθετική ή αμυντική) καθώς και τη φύση των σχέσεων μεταξύ τους (ανταγωνιστικές-εχθρικές ή συνεργατικές) και είναι η γενεσιουργός αιτία αρχικά των ανταγωνισμών και στη συνέχεια των διεθνών κρίσεων, που λαμβάνουν χώρα στο διεθνές σύστημα.*

Εξαίρεση αποτελεί η αυτοκρατορική-ηγεμονική μορφή ελέγχου ή δομής του διεθνούς συστήματος, διότι εξ' ορισμού η υπερβολικά άνιση κατανομή της ισχύος μεταξύ του ηγεμόνα και των λοιπών κρατών-μελών αυτού του συστήματος θέτει τις τυχόν διεκδικήσεις των μελών αυτού του συστήματος σε ένα θεσμικό πλαίσιο που επιτρέπει να υφίσταται ο ηγεμόνας (αν το επιτρέπει) και που σίγουρα υπάρχει για να τον εξυπηρετεί. Αν οι αποφάσεις του ηγεμόνα δεν ικανοποιούν τα μέλη, τα περιθώρια εκ νέου διαπραγμάτευσης, κατά παραλληλισμό με την εσωτερική έννομη τάξη των πολυεθνικών κρατών, είναι στενά (όπως για παράδειγμα η στάση των ΗΠΑ απέναντι σε Γαλλία και Βρετανία, στην κρίση του Σουέζ, το 1956 και αντίστοιχα της ΕΣΣΔ απέναντι στις εξεγέρσεις της Πολωνίας και Ουγγαρίας, την ίδια χρονιά)⁵⁴. Συνακόλουθα, οι ενέργειες των «υποτελών» συλλογικών οντοτήτων, για διεκδίκηση δικαιωμάτων - ε-

⁵³ R. Gilpin, όπ., π., σελ. , 64-65.

⁵⁴ H. Kissinger, *Διπλωματία*, μεταφρ. οπ. π., σελ. 583-634.

ξουσιών – αναδιανομής του πλούτου, παίρνουν τη μορφή εσωτερικών αναταραχών, συγκρούσεων και επαναστάσεων, τα οποία δεν αποτελούν αντικείμενο μελέτης της παρούσης εργασίας⁵⁵.

2.2 Προϋποτιθέμενες συνθήκες

2.2.1 Γενικά

Για να μελετήσουμε πως ο χειρισμός των κρίσεων θα οδηγήσει στην επίτευξη των στόχων ενός κράτους, χωρίς να οδηγηθούμε σε πόλεμο, θα πρέπει να αναλυθούν οι συνθήκες εκείνες που η παρουσία τους επηρεάζει σε σημαντικό βαθμό την πορεία μιας κρίσης.

Με βάση τα προαναφερθέντα στο πρώτο κεφάλαιο, μια διεθνής κρίση ακολουθεί την εξής πορεία:

α. Λαμβάνει χώρα διότι υφίσταται κάποια διαφορά/ διεκδίκηση μεταξύ των κρατών.

β. Συμβαίνει σε συγκεκριμένο χώρο, κάτι που αναγκάζει το κάθε κράτος να λάβει τα μέτρα του και με γεωπολιτικά κριτήρια.

γ. Ενεργοποιείται κάποιος μηχανισμός σε κάθε κράτος και λαμβάνονται αποφάσεις, για τον χειρισμό της κρίσης και την αποκλιμάκωσή της, κάτι που παράγει αποτελέσματα θετικά ή/και αρνητικά για τα εμπλεκόμενα κράτη.

δ. Υφίσταται υψηλή πιθανότητα ξεσπάσματος πολέμου μεταξύ των εμπλεκόμενων κρατών, πιθανότητα που επηρεάζει την συμπεριφορά των κρατών.

Με βάση την ανωτέρω πορεία που ακολουθεί μια κρίση, μπορούν εύκολα να προσδιορισθούν οι συνθήκες, που επηρεάζουν την εμφάνιση και την εξέλιξή της, ώστε να είναι δυνατή η επίτευξη των στόχων ενός κράτους χωρίς προσφυγή στον πόλεμο και οι οποίες είναι:

α. Η ύπαρξη ή όχι κατάλληλης στρατηγικής του κράτους, η οποία παράγει κρίσεις σε χώρους που επιθυμεί και εξυπηρετεί το εθνικό του συμφέρον.

β. Η ύπαρξη ή όχι κατάλληλου μηχανισμού λήψεων αποφάσεων στο κάθε κράτος, ο οποίος να εξασφαλίζει τη δυνατότητα χειρισμού των κρίσεων και την αποκλιμάκωσή τους, με τρόπο που να εξασφαλίζει την επίτευξη των στόχων του και εξυπηρετεί το εθνικό συμφέρον του.

2.2.2 Προϋποτιθέμενες συνθήκες και Στρατηγική της Έμμεσης Προσέγγισης

Ο ακριβής προσδιορισμός των προϋποτιθέμενων συνθηκών και η αξιολόγησή τους είναι αυτονόητο ότι θα πρέπει να πραγματοποιηθεί σύμφωνα με την ουσία και την κατεύθυνση της στρατηγικής της έμμεσης προσέγγισης, ήτοι να ικανοποιούν τον έμμεσο χαρακτήρα της στρατηγικής, δηλαδή να δημιουργούν αποτελέσματα με έμμεσο τρόπο χωρίς να προκαλούν, μετωπική αντιπαράθεση στις διακρατικές σχέσεις και αφετέρου η υλοποίησή τους να προκαλεί δυσανάλογα μεγάλη της ηθικής και φυσικής του ενεργητικότητας και στρατηγική αποδιάρθρωση στον αντίπαλο.

---

⁵⁵ Βλέπε για παράδειγμα πως οι αρχαίοι Αθηναίοι μετέτρεψαν τη συμμαχία για την εκδίωξη των Περσών σε Αθηναϊκή ηγεμονία όταν συγκέντρωσαν επαρκή ισχύ στο Θουκιδίδης, *Θουκιδίδου ιστορία του Πελοποννησιακού πολέμου*, μεταφρ. Α. Βλάχος, α' ανατύπωση, (Αθήνα. Εκδ. Βιβλιοπωλείο της "ΕΣΤΙΑΣ", 1998), σελ. 130-132, 167. Επίσης, βλέπε το παράδειγμα των ΗΠΑ, μετά τον Β'ΠΠ, εμπόδιζαν τη δημιουργία Ευρωπαϊκής Αμυντικής Ταυτότητας στο Κ. Αρβανιτόπουλος – Π. Ηφαιστος, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, (Αθήνα, εκδ. Ποιότητα, 1999), σελ.105-148. Επίσης, για τους περιορισμούς στη χάραξη της εθνικής στρατηγικής των μεγάλων Ευρωπαϊκών δυνάμεων μετά το Β'ΠΠ, βλέπε στο Π. Ήφαιστος, *Διπλωματία και στρατηγική των μεγάλων Ευρωπαϊκών Δυνάμεων Γαλλίας, Γερμανίας, Μεγάλης Βρετανίας*, Β' έκδ. (Αθήνα, εκδ. Ποιότητα, 1999), σελ. 24-26.

2.3 Δημιουργία κρίσεων στο χώρο και υψηλή στρατηγική

Η επιβίωση των κρατών σε ένα άναρχο και ανασφαλές διεθνές περιβάλλον βασίζεται, διαχρονικά, τόσο σε περίοδο ειρήνης όσο και πολέμου, σε αρχέτυπες μακροσκοπικές στρατηγικές⁵⁶, που συνιστούν τη βάση της υψηλής στρατηγικής ενός κράτους και οι οποίες θα εξετασθούν συνοπτικά για να διαπιστωθεί ποια απ' αυτές είναι η πλέον κατάλληλη για να συνδυασθεί με το χειρισμό των κρίσεων.

Για τη μελέτη των αρχέτυπων υψηλών στρατηγικών, προκειμένου να διερευνηθεί κατά πόσο είναι κατάλληλες να αποτελέσουν το πλαίσιο δημιουργίας και χειρισμού των κρίσεων, σύμφωνα με το πνεύμα της στρατηγικής της έμμεσης προσέγγισης, καθορίζονται τα εξής κριτήρια:

(1) Η δυνατότητα πρόκλησης, με τη δημιουργία κρίσεων και τη χρησιμοποίηση όσο το δυνατό ελάχιστων μέσων σε σχέση με το σκοπό που επιδιώκεται, σε βάθος χρόνου, δυσανάλογα μεγάλης εξάντλησης του εχθρού σε σχέση με αυτόν που την επιδιώκει.

(2) Η δυνατότητα προσδιορισμού ζώνης εδάφους, εντός της οποίας η πιθανότητα εμφάνισης κρίσης ή η ίδια η εμφάνιση κρίσης καθώς και ο χειρισμός της, να προκαλεί στρατηγική αποδιάρθρωση στον αντίπαλο, ως αντανακλαστική και αναμενόμενη αντίδραση από αυτόν.

2.3.1 Στρατηγική συμμαχιών

Βασικό στοιχείο για τη σύστασή τους είναι μια κοινή απειλή ή άλλου είδους κοινά συμφέροντα. Περιλαμβάνει διάφορα σχήματα, όπως τις στρατιωτικές συμμαχίες, την ηγεμονία επί μικρών δυνάμεων, τα διεθνή καθεστώτα, τελωνειακές ενώσεις, οικονομικές ενώσεις, αλληλεγγύη μεταξύ κρατών που βασίζεται στην κοινή καταγωγή, στρατηγική συνεργασία κλπ. Μειονεκτήματα της στρατηγικής των συμμαχιών είναι ότι περιορίζουν την ελευθερία δράσης των συμμάχων και αντιμετωπίζουν το πρόβλημα του «τζαμπατζή» (free rider), δηλ. της τάσης του κάθε συμμάχου να μεγιστοποιεί το όφελός του και να ελαχιστοποιεί τη συνεισφορά του στη συμμαχία. Επίσης, οι συμμαχίες έχουν προβλήματα διατήρησης της συνοχής τους.

Είναι γνωστό ότι η ίδρυση κάθε είδους συμμαχίας αυξάνει την αίσθηση ασφαλείας στα μέλη της αλλά δημιουργεί ανασφάλεια στους αντιπάλους της. Ως εκ τούτου, η επιλογή συμμάχων και η ίδρυση συμμαχιών δημιουργεί παραστάσεις απειλής, εντείνει τους ανταγωνισμούς και αυξάνει τις πιθανότητες δημιουργίας εντάσεων – κρίσεων μεταξύ των εμπλεκομένων. Σπανίζουν τα παραδείγματα, στην ιστορική διαδρομή από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, διατήρησης της ειρήνης και της σταθερότητας στις διεθνείς σχέσεις από την ίδρυση συμμαχιών. Χαρακτηριστική εξαίρεση αποτελεί το πλέγμα συμμαχιών του Βίσμαρκ στην Ευρώπη το δεύτερο μισό του 19^{ου} αι., μετά την ένωση των Γερμανικών κρατιδίων⁵⁷, ο οποίος επεδίωκε τη σταθερότητα στην Ευρώπη, ώστε να διασφαλίσει τη Γερμανική Ενοποίηση, αποφεύγοντας τη στρατηγική υπερεξάπλωση. Επομένως, η στρατηγική των συμμαχιών μπορεί να παράγει σταθερότητα με την προϋπόθεση ο κύριος δρων να την επιδιώκει, ειδάλως στο πλαίσιο των ανταγωνισμών παράγει κρίσεις και πολέμους.

Παρ' όλα αυτά και με δεδομένο ότι οι συμμαχίες διατηρούνται για περιορισμένο χρόνο και ακολουθούν τη δυναμική των διεθνών σχέσεων καθώς και τις μεταβο-

⁵⁶ Χ. Παπασωτηρίου, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική, 6^{ος} – 11^{ος} αι., Γ'* έκδ. (Αθήνα, εκδ. Ποιότητα, 2001), σελ. 22-29.

⁵⁷ Ρ. Kennedy, *Η άνοδος και η πτώση των μεγάλων δυνάμεων: Οικονομική μεταβολή και στρατιωτική σύγκρουση από το 1500 έως το 2000*, μεταφρ. 1^η εκδ. Οίκου Unwin Hyman, τόμος Α', 1988 (Αθήνα, Εκδ. Αξιωτέλλης, 1990), σελ. 252-265.

λές στην Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας κάθε κράτους, η στρατηγική των συμμαχιών παράγει πρόσκαιρα αποτελέσματα και επομένως δεν μπορεί να αποτελέσει τη βάση μιας στρατηγικής δημιουργίας και χειρισμού κρίσεων για την επίτευξη πολιτικών σκοπών.

2.3.2 Στρατηγική των εξισορροπήσεων

Μια απειλή εναντίον ενός κράτους εξισορροπείται μέσω ενεργειών άλλων μονάδων του διεθνούς συστήματος, έτσι ώστε ο δρών που αντιπροσωπεύει την απειλή να μη μπορεί να συγκεντρώσει τις προσπάθειές του για να την υλοποιήσει, αφού είναι υποχρεωμένος να αντιμετωπίσει μια σύνθετη κατάσταση. Με αυτόν τον τρόπο η απειλή διαχέεται στο χώρο που λαμβάνει χώρα η εξισορρόπηση και συνεπώς αποκλιμακώνεται η οξύτητα της έντασης των ανταγωνισμών στις διακρατικές σχέσεις, αφού δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί η συγκέντρωση των προσπαθειών του επιτιθέμενου κράτους σε ένα μέτωπο. Το μειονέκτημα αυτής της στρατηγικής είναι ο υψηλός βαθμός αβεβαιότητας που εμπεριέχει λόγω της ρευστότητας του συσχετισμού των δυνάμεων και της εξάρτησής της από τη διπλωματική δεξιότητα της ηγεσίας και από τις συγκυρίες.

Όπως φαίνεται και από την ιστορική εμπειρία, οι εξισορροπήσεις στις διακρατικές σχέσεις⁵⁸ αφενός πετυχαίνουν να μειώσουν τους κινδύνους που αντιπροσωπεύει η ύπαρξη μιας απειλής για όσο χρόνο κρατά η εξισορρόπηση, αλλά από την άλλη συντηρούν ένα κλίμα ανταγωνισμού τόσο στην εξωτερική πολιτική και στην πολιτική ασφάλειας όσο και στις οικονομικές σχέσεις και στο εμπόριο, αφού παράλληλα με τη εξισορρόπηση τα κράτη προσπαθούν να απαλλαγούν από την εξάρτησή τους απ' αυτή αυξάνοντας την ισχύ τους. Βεβαίως δεν εξασφαλίζουν την αποτροπή του πολέμου, αν η επιδίωξη της εξισορρόπησης δεν είναι η σταθερότητα και η ειρήνη αλλά η αποδιάρθρωση του αντιπάλου με σκοπό την επικράτηση είτε εναντίον του είτε σε ένα άλλο μέτωπο. Όμως σε κάθε περίπτωση παράγουν εντάσεις και κρίσεις στις διακρατικές σχέσεις⁵⁹, ως αποτέλεσμα της υπάρξεως μιας εξισορροπημένης μεν αλλά εν δυνάμει απειλής δε, η οποία δημιουργεί την ανάγκη αύξησης της ισχύος στα κράτη είτε για να την εξουδετερώσουν είτε για να εξαλείψουν την εξάρτησή τους απ' αυτή.

Συνοψίζοντας, η στρατηγική των εξισορροπήσεων είναι δυνατό να δημιουργεί κρίσεις, οι οποίες με κατάλληλο χειρισμό να πετυχαίνουν την αποδυνάμωση μιας απειλής. Όμως οι εξισορροπήσεις είναι δύσκολο να αποτελέσουν τη βάση ενός μακροπρόθεσμου σχεδιασμού δημιουργίας και χειρισμού κρίσεων, διότι συνιστούν μια προσωρινή κατάσταση στις διεθνείς σχέσεις, εξαιτίας του γεγονότος ότι δεν μπορεί ένα κράτος να βασίζει την ασφάλειά του επ' αόριστον σε εξωγενείς παράγοντες.

2.3.3 Στρατηγική του κατευνασμού

Μια απειλή αμβλύνεται με παραχωρήσεις είτε μονομερείς είτε αμοιβαίες, με σκοπό την υπέρβαση της αντιπαλότητας. Μπορεί να είναι βραχυπρόθεσμες, ώστε να είναι εφικτή η συγκέντρωση των δυνάμεων επί ενός άλλου αντιπάλου ή μακροπρόθεσμες, για την οριστική επίλυση μιας διαφοράς. Το μειονέκτημα αυτής της στρατηγικής είναι ότι μπορεί να δημιουργήσει παράσταση αδυναμίας στον αντίπαλο και να τον οδηγήσει σε μεγαλύτερη επιθετικότητα, όπως για παράδειγμα ο κατευνασμός του Μονάχου⁶⁰.

⁵⁸ P. Kennedy, , *όπ. π.*, σελ. 172-202· X. Παπασωτηρίου, *όπ. π.*, σελ. 105-109, 125-127, 229-234 και 274.

⁵⁹ Για τις συνέπειες της προσέγγισης ΗΠΑ-Κίνας, επί Νίξον, στην εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφάλειας της ΕΣΣΔ, βλέπε H. Kissinger, *όπ. π.*, σελ. 794-815.

⁶⁰ Βλέπε H. Kissinger, *Διπλωματία*, *όπ. π.*, σελ. 351-355.

Είναι προφανές ότι, εξ ορισμού, η υιοθέτηση αυτής της στρατηγικής δεν δημιουργεί διεθνείς κρίσεις αλλά τις επιλύει ή τις κατευνάζει, έστω εις βάρος του ενός δρώντα.

2.3.4 Στρατηγική της στρατιωτικής ανάσχεσης-επέκτασης

Ο δρων αναπτύσσει τις δικές του δυνάμεις σε επιλεγμένο χώρο, έτσι ώστε είτε να εξασφαλίζεται η άμυνά του από τις απειλές που αντιμετωπίζει είτε να παρέχεται η δυνατότητα να επεκταθεί σε βάρος των αντιπάλων του. Μειονεκτήματα αυτής της στρατηγικής, ιδίως όταν χρησιμοποιείται μεμονωμένα, είναι ότι απαιτεί ισχυρές ένοπλες δυνάμεις και γι' αυτό έχει μεγάλο κόστος.

Εστιάζοντας, όμως, ένα κράτος την προσπάθειά του σε συγκεκριμένο χώρο, στην ουσία προκαθορίζει το χώρο που θεωρεί ζωτικό για τα συμφέροντά του. Κάθε ενέργεια του αντιπάλου του εντός αυτής της ζώνης θεωρείται ύποπτη και προκαλεί αυτόματα την αντίδρασή του και έτσι δημιουργούνται εντάσεις και κρίσεις σε επιλεγμένο χώρο. Διαπιστώνουμε, δηλαδή, ότι η υιοθέτηση αυτής της στρατηγικής, από ένα κράτος, παράγει κρίσεις σε προκαθορισμένο χώρο σε συνάρτηση με την υψηλή του στρατηγική και τα ζωτικά του συμφέροντα.

Η στρατηγική αυτή έχει μεγάλο κόστος, ιδίως όταν χρησιμοποιείται μεμονωμένα. Απαιτείται η αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων που παρέχονται από τη μερική υιοθέτηση των άλλων στρατηγικών (συμμαχίες, εξισορρόπηση ή και κατευνασμός).

Το ιστορικό προηγούμενο της εφαρμογής της στρατηγικής της ανάσχεσης-επέκτασης με τις παραλλαγές της από τις ΗΠΑ, την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, για την αντιμετώπιση της Σοβιετικής απειλής, είναι ένα ηχηρό παράδειγμα του πώς η υιοθέτηση μιας στρατηγικής είναι δυνατό να παράγει κρίσεις. Συγκεκριμένα, υιοθετώντας αυτήν τη στρατηγική, σε συνδυασμό με τις στρατηγικές των συμμαχιών, της πυρηνικής αποτροπής και των εξισορροπήσεων, καθώς και υιοθετώντας πολιτικές οικονομικής παρέμβασης (Σχέδιο Μάρσαλ, οικονομικό σύστημα Μπρέντον Γουντς), οι ΗΠΑ πέτυχαν να δημιουργήσουν σφαίρες επιρροής και αμυντικών συμμαχιών (NATO, Σύμφωνο της Βαγδάτης, SEATO), οι οποίες συνιστούσαν μία ζώνη στην περίμετρο της ΕΣΣΔ και των συμμάχων της και στην οποία κάθε ενέργεια των Σοβιετικών θεωρούνταν εχθρική και λαμβάνονταν μέτρα για την αντιμετώπιση τόσο αυτής όσο και των αποτελεσμάτων που προκαλούσε. Οι σφαίρες αυτές ήταν⁶¹: Δυτική Ευρώπη, Μέση Ανατολή-Περσικός Κόλπος-Ανατολική και νότια Αφρική, Νοτιοανατολική Ασία, Κίνα-Ιαπωνία-Κορέα.

Αναλυτικότερα, η αποτελεσματικότητα της στρατηγικής των ΗΠΑ και των δογμάτων που ακολούθησαν, την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, θα αναπτυχθεί παρακάτω στο τρίτο κεφάλαιο.

2.4 Ο Χειρισμός των κρίσεων

Ο χειρισμός των κρίσεων, όπως προηγουμένως στο πρώτο κεφάλαιο ορίσαμε, είναι η ικανότητα ενός διεθνούς δρώντα, με χρήση όλων των διαθέσιμων μέσων (πλην της κήρυξης του πολέμου), να χειριστεί έγκαιρα μια κατάσταση στις διεθνείς σχέσεις, η οποία είναι δυνατόν να εξελιχθεί σε διεθνή κρίση και να ελέγξει την εξέλιξή της, όταν εκδηλωθεί ως τέτοια, επιβάλλοντας αποκλιμάκωση της κρίσης σύμφωνα με τα βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα συμφέροντά του.

Το θέμα μας στην παρούσα εργασία είναι να προσδιορισθεί το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα πρέπει να «κινείται» ο χειρισμός των κρίσεων σύμφωνα με τις επιταγές της υψηλής στρατηγικής ενός κράτους και να καταδειχθεί η χρησιμότητα αυτού μέσα

⁶¹ Βλέπε Η. Kissinger, *Διπλωματία*, όπ. π., σελ. 367-368.

από την ιστορική εμπειρία. Ο χειρισμός των κρίσεων περιλαμβάνει μια ποικιλία ενεργειών και καταστάσεων, όπως τη διαπραγμάτευση, τη διεξαγωγή συνομιλιών, τη βία και την απειλή χρήσης βίας, την κλιμάκωση και την αποκλιμάκωση, την αποτροπή, τη χρήση (ή τη μη χρήση) του διεθνούς δικαίου και των διεθνών οργανισμών και τη λήψη αποφάσεων.

Το «κλειδί» για την εξέλιξη μιας κρίσης είναι οι αποφάσεις που λαμβάνονται από τους δρώντες, οι οποίες είναι προϊόν της διαδικασίας λήψης αποφάσεων που ακολουθεί το κάθε κράτος. Οι αποφάσεις αυτές θα πρέπει να είναι σε αρμονία με την υψηλή στρατηγική του κράτους, καθώς επίσης να ενεργοποιούν διαδικασίες και να προκαλούν δράσεις που εξυπηρετούν τους τεθέντες εθνικούς στόχους. Σε ότι αφορά το χειρισμό κρίσεων, στο πλαίσιο της στρατηγικής της έμμεσης προσέγγισης, θα πρέπει οι αποφάσεις χειρισμού των κρίσεων να προκαλούν αποδιάρθρωση στις δυνάμεις του αντιπάλου και τη φυσική και ηθική του εξασθένηση.

2.4.1 Τα μοντέλα λήψης αποφάσεων του Allison

Τα μοντέλα λήψης αποφάσεων του Allison⁶² αποτελούν πλέον μια κλασική ανάλυση του θέματος. Κρίνεται σκόπιμη μια συνοπτική περιγραφή τους για να διερευνηθεί κατά πόσο καλύπτουν τις απαιτήσεις του επιχειρήματος της παρούσης εργασίας.

2.4.1.1 **Μοντέλο I : Ορθολογική Πολιτική**

Το πρώτο μοντέλο είναι το Μοντέλο της Ορθολογικής Πολιτικής, όπου ο δρών με στόχο να έχει το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα από μία κατάσταση, αναλαμβάνει δράση και κάνει επιλογές (ορθολογικές) προς αυτόν τον σκοπό. Ο δρών είναι η εθνική κυβέρνηση, όπου αναλαμβάνει δράση προκειμένου να μεγιστοποιήσει τους εθνικούς στρατηγικούς της στόχους. Υπάρχει προσπάθεια να δοθεί εξήγηση στην δράση που επιλέχθηκε σε σχέση με ένα στρατηγικό πρόβλημα, να διερευνηθεί τι στόχος είχε τεθεί, κατά πόσο αυτός ταιριάζει με τους γενικότερους στόχους του έθνους και κατά πόσο η ενέργεια που αναλήφθηκε, μέσα σε αυτό το πλαίσιο, ήταν μία ορθολογική επιλογή με βάση αυτό που αποκαλείται συμπεριφορά μεγιστοποίησης του οφέλους.

Στο μοντέλο αυτό γίνεται σε ικανοποιητικό βαθμό σύνδεση της διαδικασίας λήψης αποφάσεων με τους τεθέντες εθνικούς στρατηγικούς στόχους και κατ' επέκταση με την υψηλή στρατηγική του κράτους, καθώς επίσης και την παράμετρο μεγιστοποίησης του οφέλους, όμως περιορίζει τη διαδικασία στο εσωτερικό της κυβέρνησης, δεν λαμβάνει υπόψη τους λοιπούς εσωτερικούς παράγοντες (οργανισμούς, άτομα, πολιτικό κόστος, κλπ), οι οποίοι επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό τις επιλογές της κυβέρνησης.

2.4.1.2 **Μοντέλο II : Μοντέλο της Διαδικασίας των Οργανισμών**

Το δεύτερο μοντέλο, δεν βλέπει τους δρώντες, εν προκειμένω και συνήθως τα έθνη-κράτη, ως ενιαίους, αλλά ως αποτέλεσμα λειτουργίας μεγάλων (εσωτερικών) οργανισμών, οι οποίοι μόνο μερικώς έχουν συμβατές θεωρήσεις των εθνικών και των πολιτικών στόχων. Θεωρείται ότι η κυβέρνηση αποτελείται από διάφορους οργανισμούς, με ξεχωριστή δραστηριότητα και αντικείμενο, που συνδέονται

---

⁶² G. T. Allison, Conceptual Models And The Cuban Missile Crisis, στο *The American Political Science Review*, Vol. LXIII (63), No 3, September 1969, σελ. 689-718.

μεταξύ τους χαλαρά και μερικές φορές βρίσκονται σε ανταγωνισμό μεταξύ τους. Οι οργανισμοί αυτοί επηρεάζουν τη συμπεριφορά των κρατών, στο βαθμό που η πληροφόρηση που παρέχουν συμμετέχει στη διαδικασία λήψης αποφάσεων από την ηγεσία και σε συνάρτηση με τις πραγματικές τους δυνατότητες και επιχειρησιακές τους λειτουργίες.

Το πλεονέκτημα αυτού του μοντέλου είναι ότι βασίζει τη διαδικασία λήψης αποφάσεων στις επιχειρησιακές δυνατότητες και ικανότητες των οργανισμών, που εν τέλει αυτοί θα αναλάβουν δράση κατόπιν εντολής από την ηγεσία και συνεπώς η απόφαση είναι περισσότερο ρεαλιστική στο επιχειρησιακό επίπεδο της στρατηγικής, όμως από την άλλη, περιορίζει την ανάλυση σε αυτό το επίπεδο, δεν καταδεικνύει πως οι τεθέντες εθνικοί στόχοι και η υψηλή στρατηγική του κράτους την επηρεάζουν και δεν λαμβάνει υπόψη του τις προσωπικές επιδιώξεις των ατόμων.

2.4.1.3 Μοντέλο III : Μοντέλο των πολιτικών της Γραφειοκρατίας

Το τρίτο μοντέλο, αναλύει την πολιτική και τις επιλογές των κρατών ως το τελικό αποτέλεσμα διαφόρων υπερκαλυπτόμενων παιχνιδιών και συμφωνιών που λαμβάνουν χώρα μεταξύ ιεραρχημένων παικτών στο εσωτερικό της εθνικής κυβέρνησης. Για το τρίτο μοντέλο, δεν υπάρχει ένας ενιαίος δρών, αλλά οι παίκτες είναι πολλοί και βρίσκονται σε ένα ανταγωνιστικό παιχνίδι παζαριών και συμφωνιών που συστήνουν τα πολιτικά της γραφειοκρατίας. Οι αποφάσεις των εθνικών κυβερνήσεων εδώ, δεν νοούνται ως επιλεγμένες λύσεις σε προβλήματα, αλλά ως αποτελέσματα πολιτικής διαδικασίας. Σημαντικό ρόλο παίζει η προσωπικότητα του κάθε παίκτη, καθώς και ένα σύνολο ψυχολογικών φορτίων, ευαισθησιών και δεσμεύσεων που εμπεριέχονται στον καθένα από αυτούς. Χαρακτηριστικό του παραδείγματος, είναι το γεγονός ότι πολύ συχνά μία απόφαση λαμβάνεται χωρίς να ήταν στις αρχικές προθέσεις κανενός μεμονωμένου ατόμου. Ταυτόχρονα, η στάση που έχει κάθε παίκτης εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη θέση του στην ιεραρχία ή σε έναν οργανισμό.

Το πλεονέκτημα του συγκεκριμένου μοντέλου έγκειται στο γεγονός ότι μπορεί να καταδείξει με το καλύτερο τρόπο τους συσχετισμούς και το πολιτικό παιχνίδι που εκτυλίσσεται πίσω από την ενέργεια ενός έθνους και ότι λογικά θα έχει τη μέγιστη δυνατή εσωτερική νομιμοποίηση, αφού είναι προϊόν πολιτικής διεργασίας και διαδικασίας. Το μειονέκτημα είναι ότι βασίζει τη διαδικασία λήψης αποφάσεων σε προσωπικές επιλογές και γραφειοκρατικές διαδικασίες και δεν καταδεικνύει πως οι τεθέντες εθνικοί στόχοι και η υψηλή στρατηγική του κράτους την επηρεάζουν.

2.4.1.4 Κριτική των Μοντέλων του Allison

Τα παραπάνω μοντέλα εξηγούν τη διαδικασία λήψεως αποφάσεων με βάση τη δομή των κρατών, τον τρόπο λειτουργίας των θεσμών στο εσωτερικό τους καθώς και των συγκρουόμενων συμφερόντων που αναπτύσσονται σε άτομα, ομάδες και οργανισμούς εντός αυτών. Στο μοντέλο της Ορθολογικής πολιτικής γίνεται σύνδεση του τρόπου λήψεως αποφάσεων με τους εθνικούς στρατηγικούς της στόχους και την προσπάθεια επίλυσης των στρατηγικών προβλημάτων και ταυτόχρονα υπεισέρχεται η παράμετρος της επιδίωξης μεγιστοποίησης του οφέλους, χωρίς όμως να προσδιορίζεται πως αυτό θα επιτευχθεί. Αντίθετα στα άλλα δύο μοντέλα υπερέχουν οι προσωπικές επιδιώξεις ή οι επιδιώξεις των οργανισμών, ψυχολογικοί παράγοντες και οι ρόλοι ατόμων και οργανισμών, ενώ πολύ σημαντικό ρόλο παίζει η οργάνωση και λειτουργία της διοικητικής μηχανής και των οργανισμών. Μόνο στο πρώτο παράδειγμα γίνεται προσπάθεια σύνδεσης της διαδικασίας λήψεως αποφάσεων με την υψηλή στρατηγική του κράτους, αλλά αγνοούνται οι λοιποί παράγοντες και κυ-

ρίως οι επιχειρησιακές δυνατότητες και ικανότητες των οργανισμών που θα κληθούν να αναλάβουν δράση καθώς και η απαίτηση για εσωτερική νομιμοποίηση των αποφάσεων της κυβέρνησης.

Ένας συνδυασμός των ανωτέρω μοντέλων, που θα μπορούσαμε να ονομάζουμε Μοντέλο Allison, δίνει μια ρεαλιστική εικόνα του μηχανισμού λήψεως αποφάσεων στα κράτη, πλην της μη ικανοποιητικής σύνδεσής του με όλες τις παραμέτρους της ακολουθούμενης στρατηγικής από αυτά, όπως για παράδειγμα με: (1) το αν έχουν περιορισμένους ή απεριόριστους στόχους (2) τη χρησιμότητα και το αποδεκτό ρίσκο, σε σχέση με τους στόχους, (3) την προτίμηση επιλογών με όφελος στη βραχυχρόνια ή τη μακροχρόνια περίοδο και (4) το αποδεκτό όριο χρησιμοποίησεως των μέσων για την επίτευξη των στόχων με οικονομικό τρόπο. Επίσης, δεν γίνεται διάκριση μεταξύ αποτελεσματικών και ορθολογικών αποφάσεων⁶³.

2.4.2 Ο λειτουργικός κώδικας (operational code)

Σύμφωνα με τον A. George⁶⁴, ο «operational code» (λειτουργικός κώδικας) αποτελεί μέρος των πολιτικών πεποιθήσεων ενός ηγέτη. Υπογραμμίζει ότι το σύστημα πεποιθήσεων ενός πολιτικού ηγέτη για τη φύση της πολιτικής διαμορφώνεται κυρίως από την προσαρμογή του έναντι άλλων δρώντων και ιδιαίτερα των αντιπάλων του. Διακρίνει εντός του λειτουργικού κώδικα δύο είδη πεποιθήσεων. Πρώτον, τις «οργανικές πεποιθήσεις» (instrumental beliefs) οι οποίες αφορούν τους υπολογισμούς και τη σχέση σκοπών – μέσων στην πολιτική ζωή. Δεύτερον, τις «φιλοσοφικές πεποιθήσεις» (philosophical beliefs) που αφορούν τις υποθέσεις των ηγετών για τη φύση της πολιτικής κλπ.).

Η ανάλυση του «operational code» από τον A. George, προσθέτει στο μοντέλο του Allison τα επιχειρησιακά στοιχεία που λείπουν για τη σύνδεση του στρατηγικού με το επιχειρησιακό επίπεδο, ήτοι: (1) της εισαγωγής της έννοιας των πολλαπλών στόχων, ανεξάρτητα από τις πιθανότητες επίτευξής τους, προφανώς για να υπάρχει ελευθερία ενεργείας, (2) της ανάλυσης του πως θα επιτευχθεί η μεγιστοποίηση του οφέλους, με την επιδίωξη αποκόμισης κερδών ακόμη και έναντι ισχυρότερου αντιπάλου, με την αξιοποίηση της όποιας υποχώρησης του αντιπάλου, με την εισαγωγή της έννοιας των κλιμακωτών στόχων και της επιδίωξης στόχων με περιορισμένα μέσα και (3) της αξιολόγησης των ρίσκων που αναλαμβάνονται σε σχέση με το αν οι κίνδυνοι αυτοί είναι άμεσοι ή όχι και το αν μπορούν να ελεγχθούν γεγονότα που ίσως οδηγήσουν σε πόλεμο.

2.4.3 Διαδικασία λήψεων αποφάσεων στο πλαίσιο της στρατηγικής της έμμεσης προσέγγισης

Με βάση την ανωτέρω ανάλυση, το σύστημα λήψεων αποφάσεων των κρατών, για το χειρισμό των κρίσεων στο πλαίσιο της στρατηγικής της έμμεσης προσέγγισης, απαιτείται να είναι καταρχήν του ορθολογικού δρώντος, για να είναι δυνατή η εναρμόνισή του με τις απαιτήσεις και επιδιώξεις της στρατηγικής, εμπλουτισμένου όμως αφενός με τις αρχές λειτουργίας των μοντέλων των οργανισμών και των πολιτικών της γραφειοκρατίας, για να εξασφαλίζει την επιχειρησιακή αποτελεσματικότητα και την εσωτερική νομιμοποίηση των επιλογών και αφετέρου με τα λειτουργικά στοιχεία του «operational code», για να υλοποιείται ο στόχος της μεγιστοποίησης του οφέλους με τη χρήση περιορισμένων μέσων.

⁶³ A. L. George, *Bridging the Gap: Theory and Practice in Foreign Policy*, United States, Institute of Peace Press, Part Three: The Bridge between Knowledge and Action, σελ. 105-133.

⁶⁴ A. L. George, The "Operational Code": A Neglected Approach to the Study of Political Leaders and Decision-Making, στο *Reviews and Other Discussion*, Vol. 13, No 2, June 1969, σελ. 190-222.

Υπάρχουν και άλλες θεωρίες λήψεων αποφάσεων, που δε θέτουν τη λογική στο επίκεντρο της λήψεως αποφάσεων αλλά βασίζονται κυρίως σε οπτικές της ψυχολογίας⁶⁵, συμπεριλαμβανομένης της παρανόησης των προθέσεων του άλλου (misperception⁶⁶) και της ομαδοσκέψης⁶⁷, καθώς επίσης και στην Κυβερνητική⁶⁸ (συγκριτική μελέτη των σύγχρονων ηλεκτρονικών συστημάτων και του ανθρώπινου νευρικού συστήματος- απαίτηση για έμπειρους λήπτες αποφάσεων). Αυτές οι θεωρίες μπορούν να συμβάλλουν στη μελέτη του φαινομένου και θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από τους λήπτες αποφάσεων, όμως δεν μπορεί να αποτελούν τη βάση σχεδιασμού των διαδικασιών λήψεως αποφάσεων καθ' ότι η επίδραση από τους ψυχολογικούς παράγοντες, τις λανθασμένες αντιλήψεις και την ομαδοσκέψη μπορεί να περιορισθεί σημαντικά με την τυποποίηση των διαδικασιών και την ανάπτυξη ασφαλιστικών δικλείδων ελέγχου της ορθότητας των αποφάσεων, ενώ οι στρεβλώσεις στην ορθότητα των λαμβανομένων αποφάσεων από το μοντέλο της Κυβερνητικής μπορούν να ξεπεραστούν αν το συγκεκριμένο μοντέλο χρησιμοποιείται ως εναλλακτική λύση και συμπληρωματικά, στο κλασικό μοντέλο του Allison.

Οι απαιτήσεις της στρατηγικής της έμμεσης προσέγγισης, που ικανοποιούνται κατά το χειρισμό των κρίσεων, από το *Εμπλουτισμένο Μοντέλο Allison*, είναι οι εξής:

α. *Της φυσικής εξασθένησης του αντιπάλου*, με κατάλληλη χρησιμοποίηση περιορισμένων μέσων, για την επίτευξη πολλαπλών και κλιμακωτών στόχων (πολλά μικρά «τσιμπήματα»), σε συνδυασμό με την αξιολόγηση των ρίσκων σε σχέση με το αν οι κίνδυνοι αυτοί είναι άμεσοι ή όχι και το αν μπορούν να ελεγχθούν γεγονότα που ίσως οδηγήσουν σε πόλεμο.

β. *Της ηθικής εξασθένησης του αντιπάλου*, επίσης με την εκμετάλλευση κάθε ευκαιρίας ή λάθους του αντιπάλου και την επιδίωξη πολλαπλών και κλιμακωτών στόχων.

Παράδειγμα επιδίωξης κλιμακωτών στόχων με έμμεση προσέγγιση και κατάλληλο χειρισμό των κρίσεων με υπολογισμένο ρίσκο, συνιστά η στρατηγική που ακολουθεί η Τουρκία για την επιδίωξη των στόχων της στο Αιγαίο (αμφισβήτηση FIR Αθηνών, αμφισβήτηση του δικαιώματος επέκτασης του εύρους των χωρικών υδάτων, το θέμα της υφαλοκρηπίδας, οι γκρίζες ζώνες, κλπ). Στις Ελληνοτουρκικές σχέσεις, την υπόψη περίοδο, την αποτροπή του πολέμου την ενισχύει και ουσιαστικά την εγγυάται, η παρουσία των ΗΠΑ στην περιοχή⁶⁹.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΗΠΑ ΣΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΨΥΧΡΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

3.1 Γενικά

⁶⁵ M. Duverger, *Εισαγωγή στην πολιτική*, μεταφρ. Διορθωμένης έκδ., (Αθήνα, εκδ. Παπαζήση, 1985), σελ. 27-29· Η. Κουσκουβέλης, *Λήψη Αποφάσεων- Κρίση- Διαπραγμάτευση*, (Αθήνα, εκδ. Παπαζήση, 1997), σελ. 84-86.

⁶⁶ R. Jervis, *Perception and misperception in international politics*, (Princeton, Princeton University Press, 1976).

⁶⁷ I. L. Janis, "The groupthink syndrome" στο G. A. Lopez & M.S. Stohl, *International Relations: Contemporary theory and practice*, (Washington, Congressional Quarterly Press, 1989), σελ. 97-107.

⁶⁸ Βλέπε Η. Κουσκουβέλης, ο.π., σελ. 98-100.

⁶⁹ Χ. Γιαλουρίδης, *Η Ελληνο-Τουρκική Σύγκρουση: από την Κύπρο έως τα Ίμια, τους S-300 και το Ελσίνκι, 1955-2000, Η οπτική του τύπου*, (Αθήνα, εκδ.Ι. Σιδέρης, 2001), σελ. 315-321· Α. Κούρκουλας, *ΙΜΙΑ: Κριτική προσέγγιση του Τουρκικού παράγοντα*, 2^η εκδ., (Αθήνα, εκδ. Ι. Σιδέρης, 1998), σελ. 60, 64-66.

Όπως αναφέρθηκε και στο δεύτερο κεφάλαιο, η προς απόδειξη θεωρία δεν αφορά τα αυτοκρατορικά-ηγεμονικά διεθνή συστήματα στο εσωτερικό τους. Έχει όμως εφαρμογή μεταξύ δύο ή περισσότερων αυτοκρατορικών-ηγεμονικών συστημάτων, ή γενικότερα, μεταξύ δύο ή περισσότερων πόλων ισχύος σ' ένα διεθνές σύστημα συλλογικών οντοτήτων που λειτουργούν ανεξάρτητα, με βάση το εθνικό τους συμφέρον και κάνουν χρήση της κυριαρχίας τους, στο πλαίσιο ενός άναρχου διεθνούς συστήματος.

Οι υποθέσεις εργασίας που θα εξετασθούν εξάγονται από τον Πίνακα της ερμηνευτικής αλυσίδας της θεωρίας (σελίδα 15).

3.2 Μεταβολές στην κατανομή ισχύος και εχθρότητα-ανταγωνισμοί

Υπόθεση: Ελλείπει ενός παγκόσμιου αποτελεσματικού συστήματος διανεμητικής δικαιοσύνης, όσο μεγαλύτερες είναι οι μεταβολές στην κατανομή της ισχύος μεταξύ των κρατών, τόσο περισσότερο αυξάνονται η εχθρότητα και ο ανταγωνισμός στις διακρατικές σχέσεις.

Με το Β'ΠΠ συντελέσθηκε μία από τις μεγαλύτερες μεταβολές στη κατανομή της ισχύος μεταξύ των διεθνών δρώντων στην ιστορία. Παραδοσιακές μεγάλες δυνάμεις καταστράφηκαν εντελώς (Γερμανία, Ιαπωνία, Ιταλία) ή εξαντλήθηκαν σε τέτοιο βαθμό που υποβιβάσθηκαν ουσιαστικά σε μεσαίες δυνάμεις (Γαλλία και εν μέρει η Βρετανία), αναδείχθηκαν σε υπερδυνάμεις η ΕΣΣΔ και οι ΗΠΑ και άρχισε να αναδεικνύεται ο ρόλος της Κίνας στο διεθνές σύστημα. Τι ήταν όμως αυτό που οδήγησε τους νικητές του πολέμου να χωρισθούν σε δύο στρατόπεδα και να πολωθούν σε μία διαμάχη μηδενικού αθροίσματος, που ονομάσθηκε Ψυχρός Πόλεμος;

Το τέλος του Β'ΠΠ βρήκε τους νικητές εξαντλημένους από τον πόλεμο, άλλους περισσότερο και άλλους λιγότερο, καθώς επίσης κληροδότησε ένα κενό ισχύος στην Ευρώπη από την καταστροφή της Γερμανίας και των συμμάχων της και μια προσπάθεια προσεταιρισμού της Κίνας στην Άπω Ανατολή για τον έλεγχο της νοτιοανατολικής Ασίας. Επίσης, από πλευράς συντελεστών ισχύος, οι ΗΠΑ ήταν η μόνη χώρα η οποία πλούτισε παρά φτώχυνε από τον πόλεμο, αφού η πλήρης δραστηριοποίηση των συντελεστών παραγωγής της οικονομίας της (αύξηση των βιομηχανικών εγκαταστάσεων της χώρας κατά 50% περίπου), για τις ανάγκες του πολέμου, οδήγησε σε αύξηση του ΑΕΠ περισσότερο από 50% και στη συγκέντρωση των 2/3 του παγκόσμιου αποθέματος χρυσού. Ακόμη αυτή η τεράστια ενεργοποίηση των ενόπλων της δυνάμεων δημιούργησε ένα τεράστιο και υψηλής ποιότητας στρατό με ισχυρό ναυτικό και αεροπορία μεγάλης ακτίνας δράσης, ο οποίος αριθμούσε 12,5 εκατομμύρια προσωπικό, περιλαμβανομένων 7,5 εκατομμυρίων εκτός ΗΠΑ διασπαρμένων σ' όλο τον πλανήτη. Από τις λοιπές παραδοσιακές μεγάλες δυνάμεις της εποχής, η Βρετανία βγήκε υπερβολικά εξαντλημένη από τον πόλεμο, η Γαλλία κατεστραμμένη από την Γερμανική κατοχή και η Σοβιετική Ένωση με τον μεγαλύτερο αμυντικό στρατό στον κόσμο (το 1945 βρέθηκε να διαθέτει 175 μεραρχίες, 25.000 τανκ και 19.000 αεροσκάφη) αλλά παρ' όλα αυτά είχε υποστεί ανυπολόγιστες απώλειες σε ανθρώπινο δυναμικό και υλικά αγαθά⁷⁰.

Το τέλος του Β'ΠΠ, δημιούργησε τρομακτικές μεταβολές στη διεθνή κατανομή ισχύος και στη δημιουργία δύο υπερδυνάμεων, των οποίων η άσκηση ισχύος οδήγησε στο χωρισμό του πλανήτη σε δύο σφαίρες ελέγχου και επιρροής και στον Ψυχρό

⁷⁰ Βλέπε, Ρ. Kennedy, *όπ. π.*, σελ. 463-472· Χ. Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική 1945-2002*, *όπ. π.*, σελ. 41-42.

πόλεμο. Πώς όμως αυτές οι μεταβολές της ισχύος δημιούργησαν εχθρότητα και ανταγωνισμό μεταξύ δύο πρώην συμμάχων και νικητών⁷¹;

Καταρχήν η ιστορική εμπειρία έπαιξε το ρόλο της: Η αποτυχία του κατευνασμού της Γερμανίας πριν από τον πόλεμο και η αιφνιδιαστική επίθεση των Ιαπώνων στο Περλ Χάρμπορ επηρέασαν σημαντικά τις μεταπολεμικές ηγεσίες των νικητών στο να θέσουν πρωταρχικό στόχο να μην αιφνιδιασθούν ξανά από έναν αντίπαλο με επεκτατικές βλέψεις. Επίσης, οι νικήτριες δυνάμεις και κυρίως οι Ευρωπαϊκές, έχοντας την εμπειρία εκατοντάδων ετών σε πολέμους, ανακωχές και συμφωνίες ειρήνης, πριν από τη λήξη του πολέμου προσπάθησαν να έρθουν σε συμφωνία ως προς τις μεταπολεμικές σφαίρες επιρροής, προσπάθεια που τη συνέχισαν και μετά τον πόλεμο, παρά την προσπάθεια των ΗΠΑ για εγκαθίδρυση συστήματος συλλογικής ασφάλειας. Στο πλαίσιο αυτής της μοιρασιάς του κόσμου σε σφαίρες επιρροής έγιναν συμφωνίες, που άλλες τηρήθηκαν άλλες όχι, αναβαθμίσθηκαν τεχνητά ως μεγάλες δυνάμεις η Γαλλία και η Κίνα, έγιναν αλλαγές συνόρων, μετακινήσεις πληθυσμών και επεμβάσεις στα εσωτερικά των κρατών. Όλες αυτές οι ενέργειες δεν έγιναν με συναίνεση, αλλά αντίθετα, επειδή κάθε ενέργεια στη διεθνή πολιτική έχει επιπτώσεις στην διεθνή κατανομή της ισχύος και δημιουργεί παραστάσεις απειλής στα κράτη, ξεκίνησε ένας ατέρμονος ανταγωνισμός που οδήγησε στην όξυνση των διακρατικών σχέσεων, στην ιδεολογική αντιπαράθεση και στην πόλωση.

Η αρχή των ανταγωνισμών έγινε⁷² με την προσπάθεια των ΗΠΑ να αναβαθμίσουν το ρόλο της Κίνας στη μεταπολεμική διεθνή τάξη, ως αντίβαρο στη Σοβιετική ισχύ στην Άπω Ανατολή και ως σύμμαχο ενάντια στις Ευρωπαϊκές αποικιοκρατικές δυνάμεις στην Ασία, γεγονός που έφερε αντιδράσεις από την ΕΣΣΔ και τη Μεγάλη Βρετανία. Παράλληλα, οι κύριες Ευρωπαϊκές νικήτριες δυνάμεις (Βρετανία, Γαλλία, ΕΣΣΔ) προσπάθησαν να δημιουργήσουν σφαίρες επιρροής στην καρδιά της Ευρώπης καλύπτοντας το κενό ισχύος από την καταστροφή της Γερμανίας, παρά την αντίδραση των ΗΠΑ που επεδίωκαν τη συνεργασία των νικητριών δυνάμεων.

Στη συνέχεια έλαβαν χώρα μία σειρά από γεγονότα που δημιούργησαν διλήμματα ασφαλείας μεταξύ των μεταπολεμικών μεγάλων δυνάμεων. Καταρχήν ήταν η συμπεριφορά της ΕΣΣΔ, που ανησύχησε τους δυτικούς. Ο κεντρικός γεωπολιτικός στόχος του Στάλιν, έχοντας την εμπειρία της εισβολής και των καταστροφών που υπέστη η χώρα σε δύο παγκοσμίους πολέμους, ήταν να επεκταθεί η σφαίρα επιρροής της ΕΣΣΔ προς δυσμάς και να δημιουργήσει μια προστατευτική ζώνη στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη έναντι ενδεχόμενων νέων απειλών και εισβολών από τα δυτικά, είχε δηλαδή «αμυντικούς στόχους δια της επέκτασης». Στο πλαίσιο αυτό η ΕΣΣΔ, υλοποιούσε μαζικές αλλαγές⁷³ στα σύνορα και στους πληθυσμούς της κεντρικής και βορειοανατολικής Ευρώπης, αφενός με την ενσωμάτωση στη Σοβιετική επικράτεια των Βαλτικών Δημοκρατιών, της Ανατολικής Πρωσίας, που βρισκόταν ανατολικά της Πολωνίας και της Μολδαβίας καθώς και απόσπαση εδαφών από τη Φιλανδία και αφετέρου με την εκδίωξη των Γερμανών κατοίκων της Ανατολικής Πρωσίας και τη μετατόπιση της Πολωνίας κατά εκατοντάδες χιλιόμετρα προς τα δυτικά σε αντιστάθμισμα των περιοχών που έχασε στα ανατολικά από την ΕΣΣΔ. Επίσης, ο Στάλιν έθεσε υπό τον έλεγχό του και επέβαλε κομμουνιστικά καθεστώτα στις χώρες που περιήλθαν στον έλεγχο του ερυθρού στρατού στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη πλην της Φιλανδίας, στην οποία επέτρεψε να έχει εσωτερική πολιτική αυτονομία. Στη Βαλκανική εφαρμόσθηκε η συμφωνία των «ποσοστών» μεταξύ Στάλιν και Τσόρτσιλ του 1944, με την οποία η Ρουμανία και η Βουλγαρία περιήλθαν στη σοβιετική σφαίρα επιρροής,

⁷¹ Χ. Παπασωτηρίου, , *όπ., π.*, σελ. 41-56.

⁷² Στο ίδιο, σελ. 41-43.

⁷³ Βλέπε Χ. Παπασωτηρίου, *όπ., π.*, σελ. 45-46, 60.

η Ελλάδα επανήλθε στη Βρετανική, ενώ η Γιουγκοσλαβία τέθηκε υπό ιδιαίτερο καθεστώς με εκατέρωθεν επιρροή 50-50.

Αυτές οι ενέργειες των Σοβιετικών, που ουσιαστικά χώριζαν τον κόσμο σε δύο ιδεολογικά στρατόπεδα, δημιούργησε την αντίδραση αρχικά κυρίως της Βρετανίας, για γεωπολιτικούς κυρίως λόγους, η οποία επεδίωξε και πέτυχε την αναβάθμιση της Γαλλίας ως μεγάλη Ευρωπαϊκή δύναμη, σε αντιστάθμισμα του κενού της Γερμανικής ισχύος στην ηπειρωτική Ευρώπη έναντι της Σοβιετικής απειλής. Επιπλέον, ο Τσόρτσιλ θορυβημένος από την επέκταση των Σοβιετικών μέχρι τη γραμμή Λούμπεκ-Τεργέστης-Κέρκυρας και χαρακτηρίζοντάς τη ως «γεγονός χωρίς προηγούμενο στην ιστορία της Ευρώπης»⁷⁴, ζήτησε από τον Τρούμαν να διατηρήσει τις δυνάμεις του στην Ευρώπη ως αντίβαρο για τη Σοβιετική ισχύ.

Η αμερικανική ηγεσία προβληματιζόταν έντονα για τη Σοβιετική αθέτηση της συμφωνίας της Γιάλτας, σε ότι αφορούσε την Πολωνία. Παρά τις προσπάθειές της για συνεργασία, και την τήρηση από τις ΗΠΑ των συμφωνηθέντων της συμφωνίας της Γιάλτας, σε ότι αφορούσε τη Γερμανία (αποχώρηση αμερικανικών στρατευμάτων από περιοχές που είχαν προορισθεί για τη σοβιετική κατοχική ζώνη), με τη διάσκεψη του Πότσδαμ, τον Ιούλιο του 1945, υπήρξε συμφωνία μόνο για το καθεστώς της Γερμανίας ενώ τα υπόλοιπα ζητήματα μετατέθηκαν για συζήτηση στο μέλλον⁷⁵. Στην πράξη, από τα μέσα του 1945, η Ευρώπη είχε χωρισθεί σε δύο σφαίρες επιρροής, με βάση τη διαμόρφωση του καταμερισμού ισχύος όπως προέκυψε με το τέλος του πολέμου.

Το 1946 υπήρξε σταθμός⁷⁶, διότι ο Στάλιν απευθυνόμενος στο Σοβιετικό λαό επέρριψε ευθύνες στον «μονοπωλιακό καπιταλισμό» για το ξέσπασμα του Β'ΠΠ και θεωρώντας ότι όσο υπήρχε καπιταλισμός ο επόμενος πόλεμος ήταν αναπόφευκτος, κάλεσε το λαό του για βαρύτερες θυσίες για την ανασυγκρότηση της χώρας. Αυτές τις δηλώσεις αμερικανοί αξιωματούχοι τις εξέλαβαν «ως την κήρυξη του τρίτου παγκοσμίου πολέμου».

Στη συνέχεια, το γνωστό «μακρύ τηλεγράφημα» του Κέναν επιβεβαίωσε τις αμερικανικές ανησυχίες, χαρακτηρίζοντας το Σοβιετικό καθεστώς «ασιατικό δεσποτισμό» που επικαλούνταν εξωτερικές απειλές για να νομιμοποιείται στο εσωτερικό και ότι είχε ως στόχο την καταστροφή των εσωτερικών δομών των ΗΠΑ προκειμένου να νιώθει ασφαλής. Την κήρυξη του Ψυχρού πολέμου, η ιστορία την χρεώνει τελικά στον Τσόρτσιλ, ο οποίος σε λόγο του σε Πανεπιστήμιο του Μισσούρι, παρουσία του αμερικανού προέδρου, χαρακτήρισε τη Σοβιετική σφαίρα επιρροής «σιδηρούν παραπέτασμα» και προσδιόρισε τους στόχους της ΕΣΣΔ ως μια προσπάθεια «απεριόριστης επέκτασης της ισχύος και του δόγματός τους».

Ένα άλλο παράδειγμα του πως η μεταβολή της ισχύος αυξάνει την εχθρότητα και τον ανταγωνισμό στις διακρατικές σχέσεις αποτελεί η δημιουργία του Σοβιετικού ατομικού οπλοστασίου και η άνοδος των κομμουνιστών στην Κίνα το 1949, που οδήγησε τις ΗΠΑ στο να υιοθετήσουν το NSC-68 και στη συνέχεια το δόγμα της μαζικής ανταπόδοσης, που σήμαιναν την άμεση εμπλοκή των ΗΠΑ οπουδήποτε στον κόσμο λάμβανε χώρα Σοβιετική ενέργεια, για την αποτροπή της επέκτασης της Σοβιετικής επιρροής. Αυτό σήμαινε μία χωρίς προηγούμενο συγκρουσιακή σχέση σε καιρό ειρήνης μεταξύ δύο δυνάμεων⁷⁷.

Συνοψίζοντας, διαπιστώνουμε ότι οι μεγάλες μεταβολές στην κατανομή της ισχύος μεταξύ των κρατών μετά το Β'ΠΠ, ελλείψει ενός αποτελεσματικού παγκόσμιου συστήματος διανεμητικής δικαιοσύνης, οδήγησαν τα κράτη σε ενέργειες (στρατιωτικές, πολιτικές, προπαγανδιστικές-ψυχολογικές, κλπ) για να καλύψουν τα κενά ισχύος που δημιουργήθηκαν από την καταστροφή κρατών ή/και να εκμεταλλευθούν την δια-

⁷⁴ Βλέπε Χ. Παπασωτηρίου, *όπ., π.*, σελ. 49.

⁷⁵ Η. Kissinger, *Διπλωματία*, *όπ. π.*, σελ. 473-498.

⁷⁶ Βλέπε Χ. Παπασωτηρίου, *όπ., π.*, σελ. 55-57.

⁷⁷ Χ. Παπασωτηρίου, *όπ., π.*, σελ. 116-117.

μορφωθείσα κατάσταση για δικό τους όφελος. Οι ενέργειες αυτές δημιούργησαν παραστάσεις απειλής, διλήμματα ασφαλείας, ανταγωνισμό, ιδεολογικές αντιπαραθέσεις, εξισορροπήσεις, πόλωση και τελικά παγίωσαν ένα επίπεδο εχθρότητας μεταξύ δυτικών και ανατολικών, τόσο έντονο, που καταγράφηκε στην ιστορία ως Ψυχρός πόλεμος.

3.3 Εχθρότητα-ανταγωνισμοί, διεθνείς κρίσεις και αποδιάρθρωση του αντιπάλου

Υπόθεση: Όσο αυξάνονται η εχθρότητα και οι ανταγωνισμοί στις διακρατικές σχέσεις και όσο περισσότερο ικανό είναι ένα κράτος να δημιουργεί και να διαχειρίζεται διεθνείς κρίσεις σύμφωνα με τα συμφέροντά του, τόσο αυξάνονται η εξασθένηση και η στρατηγική αποδιάρθρωση του αντιπάλου.

Για την εξέταση της δεύτερης υπόθεσης, θα εξετασθεί η στρατηγική των ΗΠΑ σε σχέση με τα αποτελέσματα που επέφερε στο Σοβιετικό μπλοκ και θα καταδειχθεί ότι ήταν η στρατηγική, σε συνδυασμό με την ικανότητα χειρισμού κρίσεων των ΗΠΑ, που οδήγησε στη σταδιακή εξασθένηση της ισχύος της ΕΣΣΔ και τη στρατηγική αποδιάρθρωση των δυνάμεών της.

3.3.1 Η στρατηγική της ανάσχεσης, το σχέδιο Μάρσαλ και κρίσεις στην Ευρώπη

Η άνοδος της ισχύος της ΕΣΣΔ και η εγκαθίδρυση ουσιαστικά μιας ισχυρής αυτοκρατορίας στην καρδιά της Ευρασίας, ώθησε τις ναυτικές δυνάμεις της εποχής (ΗΠΑ, Μεγάλη Βρετανία) να τη συναγωνισθούν για να μην επεκταθεί και στην περιφέρεια της Ευρασίας.

Το πρώτο δείγμα παρεμβάσεων των ΗΠΑ στην περιφέρεια της Ευρασίας ήταν το 1947 στις περιπτώσεις της Ελλάδας και της Τουρκίας, όπου η αποχώρηση της Βρετανίας έθετε τις ΗΠΑ προ του διλήμματος: ή επεμβαίνουν καλύπτοντας το κενό της Βρετανικής αποχώρησης ή οι δύο χώρες θα περιέρχονταν στη σφαίρα επιρροής της ΕΣΣΔ. Με αφορμή το συμβάν αυτό, εκπονήθηκε το δόγμα Τρούμαν, το οποίο συνοψιζόταν στη φράση «η πολιτική των ΗΠΑ πρέπει να είναι η υποστήριξη των ελεύθερων λαών που αντιστέκονται στην επιχειρούμενη από άλλους καθυπόταξη τους μέσω οπλισμένων μειοψηφιών ή εξωτερικών πιέσεων»⁷⁸. Το δόγμα αυτό εγκυμονούσε τον κίνδυνο της ανεξέλεγκτης εμπλοκής των ΗΠΑ οπουδήποτε στον κόσμο, όμως σταδιακά πήρε πιο συγκεκριμένη μορφή, όπως θα δούμε παρακάτω και οδήγησε τις ΗΠΑ στο να επιτυγχάνουν τους κλιμακούμενους στόχους που έθεταν.

Για την υλοποίηση του δόγματος Τρούμαν⁷⁹ υιοθετήθηκε η στρατηγική της ανάσχεσης, την οποία ο Κέναν παρουσίασε σε άρθρο του στον τύπο. Στο άρθρο αυτό περιγράφονταν η εσωτερική κατάσταση και οι πολιτικοί στόχοι της ΕΣΣΔ περί επιδίωξης της παγκόσμιας επανάστασης του προλεταριάτου και κατέληγε με την πρόβλεψη/πρόταση, ότι εφόσον οι σοβιετικές επεκτατικές τάσεις αποτρέπονταν με τη στρατηγική της ανάσχεσης σταθερά και σθεναρά επί μακρόν, θα συσσωρεύονταν και θα αναδεικνύονταν τα εσωτερικά προβλήματα της ΕΣΣΔ, με συνέπεια οτιδήποτε κλόνιζε την αποτελεσματικότητα του κόμματος ως εργαλείου πολιτικοκοινωνικής συνοχής, θα οδηγούσε στην κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης.

⁷⁸ Χ. Παπασωτηρίου, *όπ., π.*, σελ. 58-59.

⁷⁹ Στο ίδιο, σελ. 63-66.

Η πρώτη έκδοση της στρατηγικής της ανάσχεσης, συνδεόταν με τις απόψεις του Κέναν⁸⁰, ο οποίος θεωρούσε ως εθνικό συμφέρον των ΗΠΑ την αποτροπή μιας επίθεσης εναντίον των ΗΠΑ, τη διάδοση των φιλελεύθερων αμερικανικών αξιών λαμβάνοντας όμως υπόψη την ετερότητα των διεθνών δρώντων και τη μεγέθυνση της αμερικανικής οικονομίας στο πλαίσιο μιας παγκόσμιας ελεύθερης αγοράς.

Θεωρούσε ως στόχο υψηλής προτεραιότητας την παραμονή εκτός Σοβιετικού ελέγχου των τεσσάρων από τα πέντε βιομηχανικά κέντρα του κόσμου, δηλαδή πλην της ίδιας της ΕΣΣΔ, των ΗΠΑ-Μεγάλης Βρετανίας-Γερμανίας και Ιαπωνίας. Η δεύτερη ζώνη προτεραιότητας περιλάμβανε το βόρειο μισό του Ατλαντικού, τη Μεσόγειο, τη Μέση Ανατολή μέχρι και το Ιράν, καθώς και την Ιαπωνία-Φιλιππίνες στην Άπω Ανατολή. Εφόσον οι ΗΠΑ έλεγχαν αυτές τις περιοχές, εξασφαλιζόταν η άνθηση των τεσσάρων βιομηχανικών κέντρων ενάντια στην ΕΣΣΔ. Πέραν αυτών των περιοχών, σύμφωνα με το δόγμα Κέναν, οι ΗΠΑ δεν είχαν λόγο να εμπλέκονται. Η στρατιωτική ισχύς ήταν το απαραίτητο υπόβαθρο αυτής της στρατηγικής, όμως για την υλοποίησή της, τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν ήταν κυρίως μη στρατιωτικά (το οικονομικό σύστημα Μπρέτον Γούντς, το Σχέδιο Μάρσαλ, η δημιουργία της ΕΟΚ με τη συμμετοχή της Γερμανίας, η ενσωμάτωση της Ιαπωνίας στην οικονομία της ελεύθερης αγοράς).

Σε ότι αφορά στη Δυτική Ευρώπη, η άσκηση ισχύος από τις ΗΠΑ, στο πλαίσιο της στρατηγικής της ανάσχεσης της ΕΣΣΔ, δεν επεδίωκε την μετωπική αντιπαράθεση. Κυρίως είχε οικονομικό και πολιτικό χαρακτήρα (σχέδιο Μάρσαλ)· στόχος ήταν η οικονομική ανασυγκρότηση και πολιτική συσπείρωση της Δυτικής Ευρώπης, ώστε να εξαλειφθεί ο κίνδυνος της μετάβασης σε κομμουνιστικά καθεστώτα και της επιρροής τους από την Σοβιετική ισχύ.

Πρέπει να τονισθεί ότι το σχέδιο Μάρσαλ συμπεριλάμβανε όλη την Ευρώπη (και την ΕΣΣΔ), αλλά οι ΗΠΑ έθεταν ως προϋπόθεση τον ενιαίο Ευρωπαϊκό οικονομικό συντονισμό, το οποίο συνιστούσε μια έμμεση προσέγγιση για την αντιμετώπιση της Σοβιετικής ισχύος, αφού αν ο Στάλιν δεχόταν, η οικονομική συνεργασία θα ενσωμάτωνε σταδιακά την ασθενέστερη Σοβιετική οικονομία στην Δυτική και θα οδηγούσε σταδιακά στην εγκαθίδρυση ενός είδους οικονομικού ελέγχου, μέσω της αλληλεξάρτησης, της Σοβιετικής οικονομίας καθώς και των χωρών που ήταν στο ανατολικό συνασπισμό. Γι' αυτό το λόγο, ο Στάλιν αρνήθηκε τη συμμετοχή και επέβαλε το ίδιο και στην Πολωνία και Τσεχοσλοβακία με αυταρχικό τρόπο. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με το κομμουνιστικό πραξικόπημα της Πράγας το 1948 και την αναγκαστική προσχώρηση των κρατών της Κεντρικής-Ανατολικής Ευρώπης στην Κομεκόν⁸¹ (Συμβούλιο Αμοιβαίας Οικονομικής Βοήθειας), μεγένθυσε τις παραστάσεις της Σοβιετικής απειλής στη δύση, με αποτέλεσμα να γίνει πιο εύκολα αποδεκτό το σχέδιο Μάρσαλ στην Ιταλία και Γαλλία, όπου υπήρχαν αρχικά κοινωνικές αντιδράσεις. Με το σχέδιο Μάρσαλ δόθηκε η αρχική ουσιαστική ώθηση για την οικονομική και πολιτική ενοποίηση της Δυτικής Ευρώπης, που ακολούθησε (ΕΟΚ, ΕΚΑΕ, ΕΚΑΧ), συμπεριλαμβανομένης της Δυτικής Γερμανίας.

Στο πλαίσιο της στρατηγικής της ανάσχεσης και της εφαρμογής του σχεδίου Μάρσαλ, με τη συνεπαγόμενη ενοποίηση των τριών κατοχικών ζωνών της Γερμανίας (Γαλλίας, Βρετανίας, ΗΠΑ) προκλήθηκε η κρίση του Βερολίνου το 1948⁸². Οι Σοβιετικοί απέκλεισαν το Δυτικό Βερολίνο και οι Αμερικανοί αντέδρασαν ανεφοδιάζοντας την πόλη από αέρος για έντεκα μήνες, ωστόσο η χειρσαία πρόσβαση αποκαταστάθηκε. Στην κρίση αυτή οι ΗΠΑ απέφυγαν έξυπνα τη μετωπική αντιπαράθεση που μπορεί να οδηγούσε σε πόλεμο και πέτυχαν το στόχο τους, που ήταν η ενοποίηση του συνόλου των τριών κατοχικών ζωνών της Γερμανίας. Έβαλαν δηλαδή τις βάσεις για μια

⁸⁰ Στο ίδιο, σελ. 114-116.

⁸¹ P. Kennedy, *όπ., π.*, σελ. 487.

⁸² Στο ίδιο, σελ. 488· Χ. Παπασωτηρίου, *όπ., π.*, σελ. 68-69.

ισχυρή Δυτική Γερμανία, η οποία θα λειτουργούσε ως ένας προωθημένος προμαχώνας της στρατηγικής της ανάσχεσης στη Δυτική Ευρώπη.

Ουσιαστικά, οι ΗΠΑ χρησιμοποιώντας περιορισμένα μέσα, σε σχέση με το αν αναλάμβαναν πολεμική προσπάθεια, πέτυχαν: (1) την ανάσχεση της πολιτικής επέκτασης της ΕΣΣΔ στις ελεύθερες χώρες της Ευρώπης, (2) την οικονομική αναβάθμιση της Δυτικής Ευρώπης και της Ιαπωνίας, η οποία συνέβαλε μακροπρόθεσμα στην αύξηση της ισχύος του Ευρωατλαντικού συνασπισμού και (3) τη νομιμοποίηση της εξωτερικής τους πολιτικής στην Δυτική Ευρώπη και την Ιαπωνία, αφού διένειμαν πλούτο και εξουσίες στους συμμάχους τους. Πλέον, η πολιτική και οικονομική διαίρεση της Ευρώπης ήταν γεγονός, με τη Δυτική Ευρώπη να υλοποιεί το δόγμα ανάσχεσης της ΕΣΣΔ στην περιοχή της.

Η ΕΣΣΔ πλέον είχε να αντιμετωπίσει, πέρα από τις ΗΠΑ, και τη Δυτική Ευρώπη στο πολιτικό, οικονομικό και στρατιωτικό επίπεδο αλλά και την Ιαπωνία στην Άπω Ανατολή στο πολιτικό και οικονομικό πεδίο. Αυτό δημιουργούσε φυσική και ψυχολογική εξασθένιση στην ΕΣΣΔ, διότι μη έχοντας ισχυρούς συμμάχους αφενός έπρεπε μόνη της να αυξήσει την πολεμική της προετοιμασία (εξοπλισμούς, έρευνα για νέα όπλα, κλπ), κάτι όμως που είχε μεγάλο κόστος και πραγματοποιούνταν σε βάρος της οικονομικής ανασυγκρότησής της και αφετέρου, έχοντας να αντιμετωπίσει περισσότερα από ένα ισχυρά κράτη, ήταν αναπόφευκτο η πειστικότητα του λόγου της ωφελιμότητας της αταξικής κοινωνίας να φθίνει, αφού τα μη κομμουνιστικά κράτη προόδευαν ενώ από την άλλη οι λαοί και τα κράτη που ήταν στη σφαίρα επιρροής και ελέγχου της ΕΣΣΔ καταδυναστεύονταν και απομυζώνταν οι πόροι τους στο πλαίσιο της Κομμούν. Επίσης το γεγονός ότι η ΕΣΣΔ έπρεπε πλέον να έχει προσανατολισμένες σημαντικές ένοπλες δυνάμεις έναντι της Δυτικής Ευρώπης, αυτό της δημιουργούσε στρατηγική αποδιάρθρωση, αφού δεν μπορούσε να χρησιμοποιήσει αυτές τις δυνάμεις εναντίον της κύριας απειλής που είχε, δηλαδή των ΗΠΑ.

Ακόμη, οι ΗΠΑ στην προσπάθειά τους να αποδεχθούν οι δυτικές κοινωνίες το σχέδιο Μάρσαλ χειρίστηκαν με επιτυχία τις πολιτικές κρίσεις που προέκυψαν στο εσωτερικό Ιταλίας και Γαλλίας για την αποδοχή ή όχι του σχεδίου (κρίσεις που είχαν επίπτωση στις Ευρωατλαντικές σχέσεις και στην ενοποίηση της Δυτικής Γερμανίας), με παρέμβαση της CIA στις εκλογές στην Ιταλία και με εκμετάλλευση των φόβων που προξένησε στη δύση το Τσεχοσλοβακικό πραξικόπημα του Στάλιν. Επίσης, χειρίστηκαν με επιτυχία τη διεθνή κρίση του Βερολίνου, αφού πέτυχαν αποκλιμάκωση της κρίσης, σύμφωνα με τα συμφέροντά τους, κάνοντας χρήση περιορισμένων μέσων. Από την άλλη, οι πολιτικές κρίσεις, που δημιουργήθηκαν στην ανατολική Ευρώπη, εντασσόμενες στο πλαίσιο της στρατηγικής των ΗΠΑ, πέτυχαν με την εξέλιξή τους να προβάλουν το αυταρχικό πρόσωπο της Σοβιετικής ισχύος με συνέπεια την απονομιμοποίηση της Σοβιετικής πολιτικής τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό.

Σε ότι αφορά στην Ιαπωνία, οι ΗΠΑ πέτυχαν, παρ' ότι εναντίον της είχαν κάνει χρήση ατομικών όπλων, την οικονομική ανασυγκρότησή της και την ενσωμάτωσή της στην οικονομία της ελεύθερης αγοράς, κάνοντας χρήση ήπιας ηγεμονίας και άρα επιλέγοντας μία πολιτική που δεν παρήγαγε κρίσεις μεταξύ ΗΠΑ-Ιαπωνίας.

Διαπιστώνουμε δηλαδή ότι η στρατηγική των ΗΠΑ σε αυτήν την περίοδο (της ανάσχεσης), έναντι της ΕΣΣΔ, είχε τα χαρακτηριστικά της έμμεσης προσέγγισης. Η υιοθέτησή της προκάλεσε τη δημιουργία κρίσεων σε επιλεγμένο χώρο (πολιτικών κρίσεων σε κράτη της Ευρώπης και τη διεθνή κρίση του Βερολίνου), τις οποίες οι ΗΠΑ χειρίστηκαν, στο πλαίσιο της υψηλής τους στρατηγικής, με επιτυχία. Συγκεκριμένα, πέτυχαν τους τεθέντες ενδιάμεσους στόχους τους (οικονομική αναβάθμιση και πολιτικός-οικονομικός έλεγχος Δυτικής Ευρώπης-Ιαπωνίας), και έθεσαν τις βάσεις για την επίτευξη κλιμακωτών στόχων, δηλαδή την εξασθένιση και στρατηγική αποδιάρθρωση του αντιπάλου και την σε βάθος χρόνου αποσάθρωση της ισχύος της ΕΣΣΔ.

3.3.2 Η εξέλιξη της στρατηγικής της ανάσχεσης και οι παραλλαγές της

Η στρατηγική της ανάσχεσης, που εκπονήθηκε από την κυβέρνηση Τρούμαν το 1947, αποτέλεσε τον κεντρικό άξονα της πολιτικής των ΗΠΑ γύρω από τον οποίο οικοδομήθηκαν οι στόχοι της εξωτερικής πολιτικής της χώρας καθώς και οι στρατηγικές της επιλογές καθ' όλη τη διάρκεια του Ψυχρού πολέμου. Τα δόγματα που εκπονήθηκαν στο μεσοδιάστημα του Ψυχρού πολέμου⁸³ διαφοροποιούσαν ως ένα βαθμό τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της εφαρμογής της στρατηγικής της ανάσχεσης (εύρος της ζώνης ανάσχεσης, επιλογή μέσων, ένταση της αντιπαράθεσης), αλλά σε κάθε περίπτωση λειτούργησαν στο πλαίσιο της στρατηγικής της ανάσχεσης, διαδραμάτισαν ουσιαστικό ρόλο στη δημιουργία και το χειρισμό κρίσεων και πέτυχαν ανάλογα αποτελέσματα.

3.3.2.1 Το NSC-68 και χειρισμός κρίσεων με ιδεολογικά κριτήρια

Η δεύτερη εκδοχή της ανάσχεσης συνδέεται με το κείμενο NSC-68 του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας των ΗΠΑ, που εκπονήθηκε το 1950. Το NSC-68, θεωρούσε, επηρεασμένο από τη δημιουργία του Σοβιετικού πυρηνικού οπλοστασίου και την άνοδο του Μάο στην Κίνα το 1949, επικίνδυνη οποιαδήποτε επιπλέον επέκταση της Σοβιετικής επιρροής. Στην πράξη το NSC-68 οδηγούσε τις ΗΠΑ σε παγκόσμιο παρεμβατισμό, αφού κάθε πρωτοβουλία της ΕΣΣΔ οπουδήποτε στον κόσμο προκαλούσε αυτόματα την αντίδραση των ΗΠΑ. Ουσιαστικά, μετέτρεπε την υψηλή στρατηγική των ΗΠΑ σε ιδεολογική σταυροφορία που απαιτούσε για την υλοποίησή της ισχυρή στρατιωτική ισχύ.

Ο πρόεδρος Τρούμαν αν και δίσταζε να υιοθετήσει τις απόψεις του NSC-68, μετά το ξέσπασμα του πολέμου της Κορέας εγκατέλειψε την ιδέα για έναν ενιαίο κόσμο και ενσωμάτωσε στην πολιτική των ΗΠΑ την ιδέα μιας αδυσώπητης σύγκρουσης συμφερόντων των δύο υπερδυνάμεων στο διεθνή στίβο των ανταγωνισμών⁸⁴. Έτσι οι ΗΠΑ υπερτριπλασίασαν τις αμυντικές δαπάνες στο χρονικό διάστημα 1950-1953, φθάνοντας το 14% του ΑΕΠ τους και βρέθηκαν να εμπλέκονται σε κάθε μορφής κρίσης, διένεξης και σύγκρουσης⁸⁵: εναντίον του Αραβικού εθνικισμού στη μέση Ανατολή [αναγνώριση Ισραήλ το 1948, Ιράν (πραξικόπημα του 1953 και έλεγχος του Ιράν μέχρι την πτώση του Σάχη το 1978), Αίγυπτος από το 1950 μέχρι το 1955 υπέρ των Βρετανικών θέσεων για τον έλεγχο του Σουέζ (πλην της περιπτώσεως της κρίσης του Σουέζ το 1956), Λίβανος το 1958], εναντίον του ανταρτοκρατικού αγώνα στην Ινδονησία-Βιετνάμ υπέρ των Γάλλων (1946-1954) και απ' ευθείας υποστήριξη στο φιλοδυτικό καθεστώς του νότιου Βιετνάμ από το 1954 μέχρι το 1975, επίσης εναντίον του ανταρτοκρατικού αγώνα στην Κύπρο υπέρ της Βρετανίας (1955-1959) και στη Λατινική Αμερική επεμβάσεις με την παραμικρή υποψία για Σοβιετική διείσδυση [Γουατεμάλα (1954), Κούβα (1956 και μετά)]. Σε αυτές τις περιπτώσεις, ο χειρισμός των κρίσεων από τις ΗΠΑ έγινε με ιδεολογικά κριτήρια, πλην της περιπτώσεως της κρίσης του Σουέζ το 1956 όπου οι ΗΠΑ απέτρεψαν τη σκηνοθετημένη επέμβαση Γαλλίας-Βρετανίας και κέρδισαν κάποιους «πόντους» στα μάτια των Αιγυπτίων.

Αν και οι περισσότερες απ' αυτές τις εμπλοκές ήταν στην περίμετρο της ΕΣΣΔ και σύμφωνες με τη δεύτερη ζώνη προτεραιότητας του Κέαν, ο βαθμός της εμπλοκής και της σπατάλης μέσων, ιδιαίτερα στο Βιετνάμ, δεν δικαιολογούνταν με γεωπολιτικά κριτήρια. Αντίθετα, παθιασμένοι οι Αμερικανοί στο πνεύμα του Μακαρθισμού

⁸³ Χ. Παπασωτηρίου, *όπ., π.*, σελ. 114-127.

⁸⁴ Ρ. Kennedy, *όπ., π.*, σελ. 472.

⁸⁵ Χ. Παπασωτηρίου, *όπ., π.*, σελ. 134-145.

για τον κομμουνιστικό κίνδυνο, ενεργούσαν μη λαμβάνοντας υπόψη την ιεράρχηση των ζωτικών συμφερόντων του Κέναν και μη συνειδητοποιώντας ότι καταστέλλοντας εθνικιστικά κινήματα προκαλούσαν μακροπρόθεσμα το τοπικό κοινό αίσθημα. Σαν αποτέλεσμα ο αντιαμερικανισμός, κυρίως στις Αραβικές χώρες και στην Κούβα, είναι έκδηλος μέχρι τις μέρες μας με αποκορύφωμα την επίθεση στους δίδυμους πύργους την 11^η Σεπτεμβρίου του 2001.

Διαπιστώνουμε, δηλαδή ότι το NSC-68 επέκτεινε τη ζώνη ανασχεσης σ' όλο τον κόσμο και το χειρότερο έθεσε ιδεολογικά κριτήρια επέμβασης των ΗΠΑ, με αποτέλεσμα οι δυνατότητες ευελιξίας κατά το χειρισμό των κρίσεων, από πλευράς των ΗΠΑ, να είναι περιορισμένες και εγκλωβισμένες σε μια στερεότυπη και μονότονη αντικομμουνιστική εκστρατεία. Έτσι, κατά το χειρισμό των κρίσεων στον Τρίτο Κόσμο δεν λαμβάνονταν υπόψη η απαιτούμενη ιεράρχηση των ζωτικών συμφερόντων της χώρας, σπαταλήθηκαν πόροι, επιτεύχθηκαν βραχυπρόθεσμοι στόχοι και υποθηκεύτηκε το μέλλον των διακρατικών σχέσεων ΗΠΑ-Αραβικού κόσμου. Επίσης, αντί να ανασχέσουν τη Σοβιετική διείσδυση, στις περισσότερες παραπάνω περιπτώσεις επιτεύχθηκε μακροπρόθεσμα το αντίθετο αποτέλεσμα (επικράτηση των κομμουνιστών σε Βιετνάμ-Κούβα και των ισλαμιστών σε Ιράν καθώς επίσης σχεδόν σ' όλα τα Αραβικά κράτη σήμερα υπάρχει αντιαμερικανική-ισλαμιστική-τρομοκρατική ομάδα).

Συμπέρασμα: όταν η άσκηση της ισχύος υπηρετεί ιδεολογικά κριτήρια, ο χειρισμός των κρίσεων και η άσκηση της εξωτερικής πολιτικής μόνο ζημιές μπορεί να επιφέρει, αφού ακόμη και τα πρόσκαιρα κέρδη υποσκελίζονται μακροπρόθεσμα από τις αντιτιθέμενες δυνάμεις, οι οποίες αναπτύσσονται από το μη σεβασμό της ετερότητας των έτερων συλλογικών οντοτήτων.

3.3.2.2 Δόγμα της μαζικής ανταπόδοσης

Στη συνέχεια έχουμε την τρίτη εκδοχή της στρατηγικής της ανασχεσης, που εκπονήθηκε από τον πρόεδρο Αϊζενχάουερ (1953-1961). Η διαφοροποίηση έγκειται όχι στο σκεπτικό αλλά στα μέσα. Γνωρίζοντας ο πρόεδρος το κόστος της πολιτικής του NSC-68, έδωσε βαρύτητα στην ανάπτυξη πυρηνικών δυνάμεων που κόστιζαν λιγότερο σε σχέση με τις συμβατικές και συνακόλουθα ανέπτυξε το δόγμα της μαζικής ανταπόδοσης, που σήμαινε μια ασύμμετρη πυρηνική αντεπίθεση σε κάθε Σοβιετική κίνηση στρατιωτικού επεκτατισμού.

Σταθμός κατά την υιοθέτηση αυτού του δόγματος υπήρξε η πολιτική κρίση που έλαβε χώρα μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων εξαιτίας της επιτυχημένης εκτόξευσης δύο πυραύλων Σπούτνικ από την ΕΣΣΔ, το 1957, στο διάστημα⁸⁶. Ο Χρουτσώφ προσπάθησε να αξιοποιήσει το τεχνολογικό προβάδισμα της ΕΣΣΔ για να αποκομίσει πολιτικά οφέλη. Στοχεύοντας στην ψυχολογική εξασθένηση του αντιπάλου, εκτόξευε συχνά απειλές κατά της Δύσης επικαλούμενος το «πυραυλικό χάσμα» μεταξύ των υπερδυνάμεων. Ο Αϊζενχάουερ, αντέδρασε ψύχραιμα. Έχοντας ήδη υποστηρίξει την ανάπτυξη νέων συστημάτων φωτογραφικής κατασκοπίας και έχοντας στη διάθεσή του από το 1960 κατασκοπευτικούς δορυφόρους, οι ΗΠΑ ήδη από το Φεβρουάριο του 1959 είχαν φωτογραφίσει όλο το έδαφος της ΕΣΣΔ και δεν είχε αποκαλυφθεί ούτε μία βάση διηπειρωτικών πυραύλων. Ο Αϊζενχάουερ αρνήθηκε να δημοσιοποιήσει τα αποτελέσματα της έρευνας, για να μη γίνουν γνωστές οι Αμερικανικές κατασκοπευτικές δυνατότητες, παρ' ότι συγκέντρωνε τα πυρά της αντιπολίτευσης για το υποτιθέμενο «πυραυλικό χάσμα». Έτσι δεν αύξησε τις αμυντικές δαπάνες, κάτι που ωφέλησε μακροπρόθεσμα την Αμερικανική οικονομία.

Η διαχείριση αυτής της διεθνούς πολιτικής κρίσης σε ψυχολογικό επίπεδο, από τον πρόεδρο Αϊζενχάουερ, έγινε με υποδειγματικό τρόπο. Δεν παρασύρθηκε

⁸⁶ Χ. Παπασωτηρίου, *όπ., π.*, σελ. 122-125.

από τις απειλές του Χρουτσώφ, φρόντισε να πληροφορηθεί για τις πραγματικές δυνατότητες του αντιπάλου, δεν αποκάλυψε τις δικές του δυνατότητες αναίτια (για ψηφοθηρικούς λόγους) και διαφύλαξε το ζωτικό συμφέρον των ΗΠΑ, που ήταν η άνθηση της Αμερικανικής οικονομίας.

Η κρίση του Βερολίνου (1958-1959)

Στις 27 Νοεμβρίου του 1958, ο Χρουτσώφ, ακύρωσε μονομερώς τη συμφωνία των Τεσσάρων Δυνάμεων για το Βερολίνο, επέμενε να μετατραπεί το Δυτικό Βερολίνο σε μια αποστρατικοποιημένη «ελεύθερη πόλη» και προειδοποίησε ότι αν δεν επιτυγχανόταν συμφωνία εντός έξι μηνών, η ΕΣΣΔ θα υπέγραφε συμφωνία ειρήνης με την Ανατολική Γερμανία και θα εκχωρούσε τα κατοχικά δικαιώματα και τις οδούς πρόσβασης του Δυτικού Βερολίνου σε αυτήν⁸⁷.

Οι ΗΠΑ, Γαλλία, Βρετανία εξέλαβαν το τελεσίγραφο ως μια Σοβιετική απόπειρα να απορροφηθεί το Δυτικό Βερολίνο, να κλονισθεί η Δυτική Γερμανία και η αξιοπιστία του ΝΑΤΟ. Ο Αϊζενχάουερ αντέδρασε έξυπνα: απείλησε με μαζικά πυρηνικά αντίποινα σε περίπτωση βίαιης αλλαγής του ισχύοντος καθεστώτος στο Δυτικό Βερολίνο, μη λαμβάνοντας υπόψη το «πυραυλικό χάσμα» που διατυμπάνιζε ο Χρουτσώφ, η δε περίπτωση υπογραφής συμφωνίας ειρήνης της ΕΣΣΔ με την Ανατολική Γερμανία δεν θα αποτελούσε αιτία πολέμου αν δεν εμποδιζόταν η άσκηση των κατοχικών δικαιωμάτων των δυτικών δυνάμεων στο Δυτικό Βερολίνο (δικαιώματα πρόσβασης).

Μόλις παρήλθε η προθεσμία των έξι μηνών, ο Χρουτσώφ, μπροστά στη σθεναρή στάση των δυτικών δυνάμεων, δεν έκανε τίποτε. Διαπιστώνουμε, δηλαδή, ότι ο Αϊζενχάουερ γνωρίζοντας τις πραγματικές δυνατότητες της ΕΣΣΔ, έδωσε ακόμη μια μάχη στο ψυχολογικό επίπεδο δείχνοντας σθεναρή στάση απέναντι στην «μπλόφα» του Χρουτσώφ: ήταν μια διεθνής κρίση που αφορούσε στο κύρος των ηγεσιών των δύο υπερδυνάμεων και στην αξιοπιστία των απειλών τους. Αν ο Χρουτσώφ πραγματοποιούσε την απειλή του, διακινδύνευε μια μαζική προσβολή της ΕΣΣΔ με πυρηνικά όπλα, χωρίς να είναι βέβαιο ότι θα ήταν σε θέση να ανταποδώσει τα πυρά, ενώ αν υποχωρούσε θα θιγόταν το κύρος της ΕΣΣΔ και θα αναβαθμιζόταν το κύρος των ΗΠΑ και η αξιοπιστία του ΝΑΤΟ.

Έτσι, ουσιαστικά, ο Αϊζενχάουερ χωρίς κόστος και αξιοποιώντας τις πληροφορίες του και τις δυνατότητες του ήδη διακηρυγμένου δόγματός του, χειρίστηκε ορθολογιστικά την κρίση, σε συνάφεια με την υψηλή στρατηγική που ακολουθούσε και πέτυχε να κατοχυρώσει τα δικαιώματα της δύσης στη Δυτική Γερμανία με την αποκλιμάκωση της κρίσης.

3.3.2.3 Δόγμα της ευέλικτης ανταπόδοσης

Το δόγμα της ευέλικτης ανταπόδοσης εκπονήθηκε επί προεδρίας Κένεντι (1961-1963)⁸⁸. Ο Κένεντι δεχόταν ότι κάθε επέκταση του κομμουνισμού ήταν επικίνδυνη για την ελευθερία αλλά διαφοροποιήθηκε από το δόγμα της μαζικής ανταπόδοσης ως προς τα μέσα. Αύξησε τις αμυντικές δαπάνες κατά 13% και έδωσε μεγάλη βαρύτητα στην αύξηση των συμβατικών ενόπλων δυνάμεων για να μη δεσμεύεται από το δίλημμα «υποχώρηση ή πυρηνικός όλεθρος». Έτσι, με την ενίσχυση των συμβατικών ενόπλων δυνάμεων αύξησε τις στρατηγικές επιλογές των ΗΠΑ για την αντιμετώπιση των περιφερειακών απειλών χωρίς τη χρήση πυρηνικών όπλων και διέθετε πλέον περισσότερα «εργαλεία» για το χειρισμό των κρίσεων.

⁸⁷ H. Kissinger, *Διπλωματία*, όπ. π., σελ. 638.

⁸⁸ X. Παπασωτηρίου, *όπ. π.*, σελ. 182-184.

Σε ότι αφορά την αξιοπιστία της αποτροπής έναντι Σοβιετικής επίθεσης, η κυβέρνηση Κένεντι πίστευε ότι είναι πιο αξιόπιστο να απειλείς με αντίποινα περιορισμένης καταστροφικότητας για να αποτρέψεις μια περιορισμένη απειλή, παρά να απειλείς με εκτεταμένο πυρηνικό όλεθρο, που συνεπάγονταν τα μαζικά αντίποινα.

Κάνοντας μια κριτική του δόγματος ευέλικτης ανταπόδοσης, σε θεωρητικό επίπεδο, διαπιστώνουμε ότι πρόκειται για μια στρατηγική η οποία κατευθύνει τις ενέργειες σ' όλα τα επίπεδα της στρατιωτικής στρατηγικής, εξασφαλίζει τη συνάφειά τους και δίδει ελευθερία ενεργείας για την αντιμετώπιση απειλών – κρίσεων, αφού δεν προκαθορίζει τα μέσα που κάθε φορά θα χρησιμοποιηθούν. Επίσης, είναι οικονομική και στρατηγικά ορθή, διότι συνάδει τη δράση με το σκοπό της δράσης και φροντίζει εκ των προτέρων για την εξασφάλιση των μέσων που αναμένεται να χρησιμοποιηθούν στο πλαίσιο εφαρμογής της στρατηγικής. Επιπλέον, εξασφαλίζει τη νομιμοποίηση της στο εσωτερικό και το εξωτερικό, μετακυλύοντας την ευθύνη ανάληψης οποιασδήποτε δράσης, εξ ορισμού, στον αντίπαλο, αφού θεωρητικά μιλάει για αντίποινα επί πράξεων του αντιπάλου. Το μόνο αδύνατο σημείο της ήταν ότι δέσμευε τη χώρα να εμπλέκεται παντού με ιδεολογικά κριτήρια. Έτσι, ενώ εξασφάλιζε ελευθερία ενεργείας στο επιχειρησιακό επίπεδο και στο επίπεδο της στρατιωτικής στρατηγικής, περιόριζε τις επιλογές των ληπτών αποφάσεων στο επίπεδο της υψηλής στρατηγικής.

Η πολιτική όμως του Κένεντι συμπεριλάμβανε μια σημαντική βελτίωση⁸⁹: θέλοντας να αποφύγει τη διαίρεση του κόσμου σε «καλούς» και «κακούς», προσέγγιζε θετικότερα το κίνημα των αδεσμεύτων (πλην των κομμουνιστικών κινημάτων) και υποστήριζε την πολιτική και κοινωνικοοικονομική πρόοδο των χωρών του Τρίτου Κόσμου στην κατεύθυνση του εκδημοκρατισμού και εκσυγχρονισμού τους. Επίσης, θεωρούσε ότι έπρεπε οι ΗΠΑ να απεμπλακούν από τα αυταρχικά καθεστώτα του Τρίτου Κόσμου, κάτι που ήταν πολύ σημαντικό για τη νομιμοποίηση της πολιτικής της σ' αυτόν τον χώρο και στην αντιμετώπιση των αντίστοιχων προσπαθειών για Σοβιετική διείδυση. Στο πλαίσιο αυτό υπογράφηκε η διακήρυξη της Punta del Este το 1961, από 20 κράτη της Λατινικής Αμερικής και οι ΗΠΑ υποσχέθηκαν δεκαετές πακέτο βοήθειας 20 δισεκατομμυρίων δολαρίων⁹⁰. Αν και αποδείχθηκε εκ των υστέρων ότι η δυνατότητα επηρεασμού των μεταρρυθμίσεων στο Τρίτο Κόσμο από τις ΗΠΑ, υπό το πρίσμα και των επιφυλάξεων του S. Huntington, ήταν περιορισμένη, παρ' όλα αυτά ήταν στη σωστή κατεύθυνση⁹¹.

α. Η κρίση του Βερολίνου (1961)

Η πρώτη κρίση που κλήθηκε να αντιμετωπίσει ο Κένεντι και μάλιστα πριν το δόγμα της ευέλικτης ανταπόδοσης θεσπιστεί στο ΝΑΤΟ, ήταν το δεύτερο τελεσίγραφο του Χρουτσόφ, τον Ιούνιο του 1961, για το Δυτικό Βερολίνο⁹², όπου απειλούσε και πάλι ότι θα υπέγραφε χωριστή συνθήκη με την Ανατολική Γερμανία, αν μέσα σε έξι μήνες οι Δυτικές κατοχικές δυνάμεις δεν απέσυραν τις δυνάμεις τους από το Δυτικό Βερολίνο. Ο Κένεντι αντέδρασε επιστρατεύοντας 120.000 εφέδρους για να αυξήσει τις επιλογές του στη χρήση συμβατικών δυνάμεων, αν η ΕΣΣΔ προέβαινε σε δυναμική ενέργεια⁹³.

⁸⁹ Στο ίδιο, σελ. 186-187.

⁹⁰ Στο ίδιο, σελ. 189.

⁹¹ Για μια κριτική προσέγγιση της πολιτικής αυτής στον Τρίτο Κόσμο και αμφισβητήσεων του S. Huntington, που διατυπώθηκαν στο βιβλίο του *Political Order in Changing Societies*, New Haven, Yale U.P., 1968, βλέπε Χ. Παπασωτηρίου, *όπ. π.*, σελ. 190. Επίσης, για μια ανάλυση των αντιδράσεων των μη δυτικών κοινωνιών απέναντι στη Δύση και τον εκσυγχρονισμό, βλέπε Σ. Χάντιγκτον, *Η σύγκρουση των πολιτισμών και ο ανασχηματισμός της παγκόσμιας τάξης*, μεταφρ., εκδ. πρωτοτύπου S. Huntington, 1996, (Αθήνα, εκδ. TERZO BOOKS, 2001), Δ' εκδ., σελ. 95-104.

⁹² H. Kissinger, *Διπλωματία*, *όπ. π.*, σελ. 635-663.

⁹³ Χ. Παπασωτηρίου, *όπ. π.*, σελ. 184--186.

Στη συνέχεια, ο Χρουτσόφ διέταξε την ανέγερση του Τείχους του Βερολίνου: μ' αυτήν του την ενέργεια έδιδε λύση στο πρόβλημα της Ανατολικής Γερμανίας, που ήταν η ανοικτή πληγή της συνεχιζόμενης εξόδου από την χώρα εκατοντάδων χιλιάδων κατοίκων κάθε χρόνο. Όμως ήταν και μια καθαρή ομολογία της αποτυχίας του συστήματος της Λαϊκής Δημοκρατίας να εξασφαλίσει τις συνθήκες εκείνες που θα έκαναν τον τοπικό πληθυσμό να μην έχει λόγο να φύγει από τη χώρα. Οι ΗΠΑ, ως αντίδραση στην ανέγερση του τείχους και προκειμένου να καταδείξουν την αποφασιστικότητά τους στην υποστήριξη του Δυτικού Βερολίνου, έστειλαν εκεί τον Αντιπρόεδρο Τζόνσον και στρατεύματα. Προκλήθηκε μια πρόσκαιρη ένταση κοντά στο τείχος της πόλης από την εκατέρωθεν συγκέντρωση στρατευμάτων, αλλά που εκτονώθηκε με την αμοιβαία αποχώρηση και την άρση του τελεσιγράφου από τον Χρουτσόφ.

Τη νέα κρίση του Βερολίνου, οι ΗΠΑ τη χειρίστηκαν στο πλαίσιο της ευέλικτης ανταπόδοσης, αν και ακόμη δεν είχε θεσπιστεί στο ΝΑΤΟ. Ο Κένεντι πέτυχε με χρήση περιορισμένων μέσων και χωρίς να διακινδυνέψει πυρηνικό όλεθρο, όπως είχε κάνει μερικά χρόνια νωρίτερα ο Αϊζενχάουερ, να διασφαλίσει τα συμφέροντα των Δυτικών κατοχικών δυνάμεων στο Δυτικό Βερολίνο και να κερδίσει τις εντυπώσεις σε ψυχολογικό επίπεδο (η ανέγερση του τείχους και η άρση του τελεσιγράφου από τη Σοβιετική πλευρά ήταν ομολογία αποτυχίας τόσο ως προς τον χειρισμό της κρίσης όσο και ως προς την αξιοπιστία του κομμουνιστικού πολιτικού συστήματος).

Η εξέλιξη της κρίσης του Βερολίνου ήταν ακόμη «ένα μικρό χτύπημα» στην «καρδιά» της ΕΣΣΔ, που σωρευτικά με τα αποτελέσματα των προηγούμενων κρίσεων στην Ευρώπη την εξεταζόμενη περίοδο, προκαλούσε εξασθένηση της ισχύος της και στρατηγική αποδιάρθρωση των δυνάμεών της, διότι:

(1) Στο φυσικό επίπεδο σταθεροποιούνταν πλέον η διαίρεση της Ευρώπης και συνεπώς η ΕΣΣΔ δεν θα μπορούσε στο μέλλον να επεκταθεί εκεί και να απειλεί τις Δυτικοευρωπαϊκές Δημοκρατίες. Αντίθετα η ίδια απειλείτο, διότι οι ΗΠΑ συνέχιζαν να διατηρούν δυνάμεις στην Ευρώπη, οι οποίες υποστηριζόμενες από τις δυνάμεις των συμμάχων τους στο ΝΑΤΟ (συμπεριλαμβανομένων των πυρηνικών δυνάμεων της Βρετανίας και της Γαλλίας), δημιουργούσαν ένα ανεξάρτητο θέατρο επιχειρήσεων που υποχρέωνε την ΕΣΣΔ να δεσμεύει σημαντικό μέρος του πυρηνικού της οπλοστασίου και των ενόπλων της δυνάμεων προσανατολισμένο στη Δυτική Ευρώπη. Αυτό είχε σαν συνέπεια την ως ένα βαθμό στρατηγική αποδιάρθρωση των ενόπλων δυνάμεων της ΕΣΣΔ, αφού εκτρέπονταν από την αντιμετώπιση της κύριας απειλής που ήταν οι ίδιες οι ΗΠΑ.

(2) Στο ψυχολογικό επίπεδο κλονίσθηκε η αξιοπιστία της Σοβιετικής ισχύος, αφού για τρίτη φορά αναγκάσθηκε να υποχωρήσει για το ίδιο θέμα, αν και η ίδια το είχε προκαλέσει. Επίσης, με την ανέγερση του Τείχους του Βερολίνου διαφάνηκε για πρώτη φορά καθαρά η αποτυχία του κομμουνιστικού συστήματος να καλύψει τις ανάγκες των ανθρώπων του, οι οποίοι συνέχιζαν με αμείωτο ρυθμό να προσπαθούν να διαφύγουν στις ελεύθερες δημοκρατικές χώρες του δυτικού συστήματος.

β. Η κρίση της Κούβας

Ο Κένεντι συγκρούσθηκε με τον Κάστρο, διότι από το δεύτερο μισό του 1959 είχε μετατοπισθεί ιδεολογικά προς τον κομμουνισμό και συνεργαζόταν με την ΕΣΣΔ (το 1960 υπέγραψε εμπορική συμφωνία με την ΕΣΣΔ)⁹⁴ και προσπάθησε με διάφορα μέσα να τον ανατρέψει. Αποκορύφωμα της προσπάθειας αυτής ήταν η εισβολή, το 1961, στον Κόλπο των Χοίρων από Ταξιαρχία 1.400 εξόριστων

⁹⁴ Χ. Παπασωτηρίου, *όπ., π.*, σελ. 145· Ρ. Kennedy, *Η άνοδος και η πτώση των μεγάλων δυνάμεων*, μεταφρ. τόμου Α1, *όπ. π.*, σελ. 504.

Κουβανών, που είχε εκπαιδεύσει η CIA στην Γουατεμάλα⁹⁵. Οι ΗΠΑ όμως δεν ενεπλάκησαν φανερά, με αποτέλεσμα την αποτυχία της εισβολής. Η εισβολή όμως είχε συνέπεια να επικεντρωθεί το ενδιαφέρον της ΕΣΣΔ στο θέμα της Κούβας και να ανησυχεί για τυχόν νέες επεμβάσεις των ΗΠΑ.

Έτσι, Η ΕΣΣΔ αποφάσισε να εγκαταστήσει πυρηνικά όπλα μεσαίου βεληνεκούς στην Κούβα για να προστατεύσει τον Κάστρο, πυρηνικά όμως που είχαν τη δυνατότητα να πλήξουν Αμερικανικούς στόχους σ' όλη την επικράτεια των ΗΠΑ από πολύ μικρή απόσταση. Ουσιαστικά ήταν μια προσπάθεια της ΕΣΣΔ να εκμεταλλευτεί την κρίση της Κούβας για να προωθήσει τους δικούς της μαξιμαλιστικούς στόχους σε βάρος των ΗΠΑ, διότι αν ολοκληρωνόταν η εγκατάσταση των πυρηνικών στην Κούβα, θα ήταν δυνατό να προσβληθούν στόχοι στις ΗΠΑ με πυρηνικά, από μικρή απόσταση και από μη Σοβιετικό έδαφος, με το πρόσχημα οποιασδήποτε κρίσης στις Αμερικανοκουβανικές σχέσεις και οι ΗΠΑ πλέον θα ήταν έρμαιο της εξαναγκαστικής διπλωματίας της ΕΣΣΔ.

Σε αυτό τα στάδιο της κρίσης η αντίδραση του Κένεντι ήταν αποφασιστική. Η φωτογραφική κατασκοπεία των ΗΠΑ επιβεβαίωσε ότι οι εργασίες εγκατάστασης των πυραύλων στην Κούβα, τον Οκτώβριο του 1962, ήταν λίγο πριν την ολοκλήρωσή τους. Ο Κένεντι τότε δημοσιοποίησε το θέμα και απαίτησε την απόσυρση των πυραύλων. Ο Χρουσόφ, μη έχοντας ολοκληρωθεί η εγκατάσταση και συνεπώς μη έχοντας στρατηγικά πλεονεκτήματα να αξιοποιήσει στο χώρο της Κούβας (άρα δεν είχαμε ακόμη μεταβολή της ισχύος από τα γεγονότα της Κούβας), κανονικά θα 'πρεπε να υποχωρήσει. Όμως λόγω της δημοσίευσης του θέματος, σε περίπτωση υποχώρησης θα θιγόταν το κύρος της ΕΣΣΔ και του ίδιου του Χρουσόφ προσωπικά, υπό την επήρεια μάλιστα του αποτυχημένου χειρισμού της κρίσης στο Βερολίνο. Λειτουργώντας υπό πίεση χρόνου ο Κένεντι και για να μην βρεθεί προ τετελεσμένων, διέταξε το ναυτικό αποκλεισμό της Κούβας.

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να εξετασθεί η εξέλιξη της κρίσης με βάση τα μοντέλα του Allison, ώστε να αναλυθεί σε περισσότερο βάθος ο χειρισμός της συγκεκριμένης κρίσης, λόγω της κρισιμότητας της κατάστασης.

Μοντέλο της Ορθολογικής Πολιτικής

Στον Κένεντι προτάθηκαν έξι εναλλακτικές λύσεις⁹⁶, από μία Ανώτερη Εκτελεστική Επιτροπή (ExCom) του Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας, που είχε συστήσει ο Πρόεδρος για την περίπτωση, ως εξής: (1) Να μην αναληφθεί δράση, (2) Να ασκηθούν διπλωματικές πιέσεις (3) Να επιδιωχθεί μία μυστική προσέγγιση με τον Κάστρο (4) Να γίνει εισβολή (5) Να πραγματοποιηθεί χειρουργικό αεροπορικό χτύπημα (6) Να γίνει αποκλεισμός της Κούβας.

Ο αποκλεισμός ήταν η πιο ελκυστική επιλογή για την Επιτροπή, αν και είχε διάφορα μειονεκτήματα και δυσκολίες. Θα μπορούσε να οδηγήσει σε αντίστοιχο αποκλεισμό από τους Σοβιετικούς του Βερολίνου, δημιουργώντας ένα νέο status quo με την απόσυρση των δύο αποκλεισμών και δίνοντας χρόνο ώστε να ολοκληρωθεί η κατασκευή των πυραύλων. Αν τα σοβιετικά πλοία δεν σταματούσαν θα έπρεπε να επιχειρηθεί επίθεση από τις Η.Π.Α., η οποία θα είχε τις ίδιες δυσμενείς συνέπειες με το αεροπορικό χτύπημα. Επίσης ο ναυτικός αποκλεισμός θα μπορούσε να θεωρηθεί παράνομος από το δίκαιο της θάλασσας, εκτός και αν οι Η.Π.Α. ελάμβαναν ψήφο των 2/3 στον Οργανισμό των Αμερικανικών Κρατών. Τέλος, ο αποκλεισμός έδινε περιθώριο ελιγμών στους Σοβιετικούς, προκειμένου να κερδίσουν χρόνο και να ολοκληρώ-

⁹⁵ Χ. Παπασωτηρίου, *όπ., π.*, σελ. 191-194.

⁹⁶ G. T. Allison, *Conceptual Models And The Cuban Missile Crisis*, στο *The American Political Science Review*, Vol. LXIII (63), No 3, September 1969, σελ. 696-698.

σουν την εγκατάσταση των πυραύλων. Ταυτόχρονα, όμως, το σχέδιο του ναυτικού αποκλεισμού είχε σοβαρά συγκριτικά πλεονεκτήματα. Ήταν μία μέση λύση μεταξύ επίθεσης και μη δράσης, έδινε περιθώρια επιλογών στον Χρυστόφορ, βόλευε συγκριτικά τις Η.Π.Α. αφού η ναυτική εμπλοκή θα λάμβανε χώρα κοντά της και θα μπορούσε να εκμεταλλευτεί την επιχειρησιακή της υπεροχή σε συμβατικές δυνάμεις. Τέλος, η επιλογή αυτή ήταν σε συμφωνία με την Γενική Αρχή της πολιτικής του Προέδρου, που ήταν η αποφυγή της χρήσης της πυρηνικής απειλής, η οποία θέτει το μακάβριο δίλημμα της ταπεινωτικής υποχώρησης ή του πυρηνικού πολέμου.

Μοντέλο των Οργανισμών

Όπως είδαμε και παραπάνω η επιλογή του ναυτικού αποκλεισμού έγινε σε τελευταία ανάλυση ανάμεσα σε δύο, σε αυτήν και σε εκείνη του αεροπορικού χτύπηματος. Είδαμε πως επιλέχθηκε η πρώτη κυρίως λόγω του ότι το αεροπορικό χτύπημα δεν μπορούσε να είναι χειρουργικής ακριβείας, όπως ήθελε η πολιτική ηγεσία. Σύμφωνα, με τα δεδομένα που εκθέτει ο Allison⁹⁷, κάτι τέτοιο δεν ήταν ακριβώς αληθές και αποδεικνύει μάλιστα πως μπορεί η ικανότητα και η απόδοση ενός οργανισμού να επηρεάσει τις επιλογές της ηγεσίας και τελικά το αποτέλεσμα.

Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά, η στρατιωτική ηγεσία των Η.Π.Α. με τις πληροφορίες που είχε για τους Σοβιετικούς πυραύλους MRBM, οι οποίοι είχαν καταχωρηθεί ως «κινητοί», δεν σκεφτόταν το χειρουργικό αεροπορικό χτύπημα ως επιλογή, αλλά μία μαζική αεροπορική επίθεση, αφού μόνο κάτι τέτοιο θα τους κατέστρεφε, βάσει παλιότερου σχεδίου. Στην πραγματικότητα η χειρουργική επιχείρηση έγινε επιλογή, από τις 21 Οκτωβρίου και ενώ ο ναυτικός αποκλεισμός ήταν σε εξέλιξη, όταν διαπιστώθηκε ότι οι πύραυλοι ήταν «φορητοί», που σήμαινε ότι μπορούσαν να μετακινηθούν και να επανασυναρμολογηθούν σε έξι ημέρες και άρα θα μπορούσαν να πληγούν πιο εύκολα από αέρος.

Μοντέλο των πολιτικών της Γραφειοκρατίας

Τόσο η ανακάλυψη των πυραύλων, όσο και η επίδραση που είχε αυτή στην αμερικανική κυβέρνηση μπορεί να προσεγγιστεί μέσω των πολιτικών παιχνιδιών και του παζαριού⁹⁸. Το ζήτημα της Κούβας ήταν ήδη η «αχίλλειος πτέρνα» της διακυβέρνησης Κένεντι και μάλιστα πριν τις εκλογές του Κογκρέσου το 1962, το θέμα της Κούβας αποτελούσε κεντρικό ζήτημα. Υπήρχαν διάφορες φήμες για την τοποθέτηση πυραύλων στη Κούβα από τα τέλη Αυγούστου, ο Πρόεδρος τις αρνήθηκε όμως, ακόμα και δημόσια, θεωρώντας ότι πρόκειται για κινδυνολογίες. Αυτό τον έφερε σε αντιπαράθεση με όλους αυτούς που θεωρούσαν ότι υπήρχε σοβιετική κίνηση στην Κούβα, και ο ίδιος δεσμεύτηκε δημόσια ότι αν υπάρξει περίπτωση εγκατάστασης επιθετικών πυραύλων, θα αναλάβει δράση άμεσα.

Όλα αυτά βέβαια τον έφεραν σε δύσκολη θέση όταν παρουσιάστηκαν οι φωτογραφικές αποδείξεις. Ταυτόχρονα, θεώρησε τη σοβιετική κίνηση ως ένα απαράδεκτο παιχνίδι του Χρυστόφορ, ο οποίος πιο πριν τον είχε διαβεβαιώσει ότι αναγνώριζε τις εσωτερικές πολιτικές πιέσεις που δεχόταν ο Πρόεδρος και δεν θα έκανε μία τέτοια κίνηση. Το γεγονός αυτό της εξαπάτησης έκανε τον Πρόεδρο να θέλει να αναληφθεί δράση και να απορρίψει τόσο απόψεις συνεργατών του, που μπροστά στο φόβο μίας πυρηνικής εμπλοκής, πρότειναν να μην γίνει τίποτα, όσο και αυτές που πρότειναν ν' ακολουθηθεί η διπλωματική οδός. Το πάνελ των επιλογών συμπλήρωναν οι στρατιωτικοί που ζητούσαν άμεση εισβολή και ο αρχηγός της CIA που πρότει-

⁹⁷ G. T. Allison, *όπ. π.*, σελ. 703-706.

⁹⁸ G. T. Allison, *όπ. π.*, σελ. 712-715.

νε αεροπορική επιδρομή. Τελικά, οι περισσότεροι σύμβουλοι στήριξαν το σχέδιο του ναυτικού αποκλεισμού και έπεισαν τον Πρόεδρο προς αυτή την κατεύθυνση, προκειμένου να αποτραπεί ένα ολοκαύτωμα ή ένα νέο Pearl Harbor, αλλά αντίθετα να δοθεί και μία ισχυρή απάντηση.

Στη φάση της εκτέλεσης του ναυτικού αποκλεισμού το μοντέλο των οργανισμών εξηγεί καλύτερα τα γεγονότα: Οι λεπτομέρειες του αποκλεισμού ανατέθηκαν στο Ναυτικό⁹⁹, δημιουργώντας όμως κάποια προβλήματα, αφού το ίδιο αναζητούσε τρόπο ώστε να εφαρμόσει όσο πιο αποτελεσματικά τον αποκλεισμό, ενώ ταυτόχρονα ο Πρόεδρος ήθελε να διαχειριστεί έτσι την κατάσταση, ώστε να δώσει ευχέρεια χρόνου στη Σοβιετική ηγεσία να σκεφτεί και να αποφασίσει. Προς αυτή την κατεύθυνση, μία μέρα μετά τη διαταγή του αποκλεισμού, ο Kennedy συμφώνησε με την πρόταση του Βρετανού Πρέσβη ο αποκλεισμός να γίνει πιο κοντά στα παράλια της Κούβας, έτσι ώστε να δοθεί παραπάνω χρόνος στον πρόεδρο Χρουστσόφ. Η διαταγή αλλαγής του σχεδίου δόθηκε αμέσως και η εκτέλεσή της είχε ολοκληρωθεί επίσημα, ως το πρωί της Τετάρτης. Παρ' όλα αυτά, σύμφωνα με στοιχεία που παραθέτει ο Allison, ως το βράδυ της Πέμπτης η ακτίνα παράταξης των αμερικανικών πλοίων βρισκονταν στα 500 μίλια από τις ακτές της Κούβας. Το γεγονός αυτό δείχνει ότι η γραμμή του αποκλεισμού δεν προχώρησε σύμφωνα με τη διαταγή του Προέδρου, για επιχειρησιακούς λόγους.

Η κρίση άρχισε να εκτονώνεται¹⁰⁰ όταν τα Σοβιετικά πλοία είτε υποχώρησαν είτε δέχθηκαν τους ελέγχους του Αμερικανικού ναυτικού. Τελικά, επιτεύχθηκε η συμφωνία η ΕΣΣΔ να αποσύρει τους πυρηνικούς πυραύλους και τις σημαντικότερες συμβατικές δυνάμεις από την Κούβα, αλλά και οι ΗΠΑ δεσμεύθηκαν δημόσια ότι δεν θα επιτεθούν κατά της Κούβας και επιπλέον δέχτηκαν σε μυστική συνεννόηση να αποσύρουν τους αντίστοιχους πυρηνικούς πυραύλους από την Τουρκία, όπου η ΕΣΣΔ είχε το αντίστοιχο πρόβλημα.

Ο Κένεντι είχε κερδίσει τη μάχη των εντυπώσεων και οι Σοβιετικοί είχαν πετύχει τον αρχικό τους στόχο να προστατεύσουν το καθεστώς του Κάστρο. Το γεγονός ότι δεν πέτυχαν το μαξιμαλιστικό τους στόχο για εγκατάσταση πυρηνικών πυραύλων στην Κούβα ισοσκελιζόταν εν μέρει από τη συμφωνία για απόσυρση των αντίστοιχων πυραύλων από την Τουρκία, αλλά η ΕΣΣΔ δεν μπορούσε να νιώσει περισσότερο ασφαλής αφού η συμφωνία δεν συμπεριλάμβανε τίποτε για τα λοιπά πυρηνικά της δύσης στην Δυτική Ευρώπη. Έτσι ο Χρουστσόφ ανατράπηκε το 1964, ενώ οι Κουβανοί και από τις δύο πλευρές ένωσαν προδομένοι από τις δύο υπερδυνάμεις. Όμως όπως αποδεικνύεται για μια ακόμη φορά, όταν διακυβεύονται ζωτικά συμφέροντα, τα κράτη παίρνουν αποφάσεις καθαρά σύμφωνα με το δικό τους εθνικό συμφέρον και όχι σύμφωνα με τις θελήσεις των συμμάχων τους.

Συνοψίζοντας, διαπιστώνεται ότι ο Κένεντι εφάρμοσε, κατά το χειρισμό της κρίσης της Κούβας το μοντέλο λήψεων αποφάσεων του Ορθολογικού δρώντος, υπό την πίεση προηγούμενων δηλώσεών του σύμφωνα με το Μοντέλο των Πολιτικών της Γραφειοκρατίας, με αποτέλεσμα η επιλογή του να είναι σε συνάφεια με την υψηλή του στρατηγική (δόγμα της ευέλικτης ανταπόδοσης), όμως δεν έλαβε υπόψη του, στην έκταση που απαιτούνταν, τις επιχειρησιακές ικανότητες – ιδιαιτερότητες του ναυτικού του με αποτέλεσμα να διακινδυνέψει να αποτύχει το σχέδιό του από τη μη εκτέλεση της διαταγής του σχετικά με το εύρος της ζώνης αποκλεισμού. Επίσης, αρχικά δεν είχε ορθή πληροφόρηση σχετικά με τις δυνατότητες των πυραύλων στην Κούβα, με αποτέλεσμα να αποκλείει αρχικά την αεροπορική προσβολή, ως δυνατότητα χειρισμού της κρίσης. Επιπρόσθετα, σύμφωνα με την ανάλυση των πολιτικών

⁹⁹ G. T. Allison, *όπ. π.*, σελ. 706-707.

¹⁰⁰ X. Παπασωτηρίου, *όπ. π.*, σελ. 193-194.

της Γραφειοκρατίας, κατέληξε στη λύση του ναυτικού όταν συμφώνησαν μ' αυτό οι περισσότεροι σύμβουλοι και συνεργάτες του, πετυχαίνοντας τη μέγιστη δυνατή νομιμοποίηση της επιλογής του.

Τέλος, οι επιλογές του Κένεντι (1) δεν αποσκοπούσαν σε πολλαπλές επιλογές και συνεπώς δεν είχε ελευθερία ενεργείας (μόνος στόχος ήταν να παρεμποδισθούν τα Σοβιετικά πλοία να περάσουν από το ναυτικό αποκλεισμό και δεν είχαν προβλέψει ποιες θα ήταν οι αντιδράσεις τους αν με κάποιο τρόπο οι Σοβιετικοί εγκαθιστούσαν και έθεταν σε επιχειρησιακή λειτουργία τα πυραυλικά συστήματα), (2) δεν επεδίωκαν μεγιστοποίηση του οφέλους από το χειρισμό της κρίσης, αλλά επεδίωκαν μονολιθικά τη μη εγκατάσταση των πυραύλων της ΕΣΣΔ στην Κούβα με οποιοδήποτε κόστος, με αποτέλεσμα να υποχωρήσουν συμμετρικά σε σχέση με την υποχώρηση της ΕΣΣΔ (άρα ουσιαστικά χωρίς όφελος), (3) αξιολόγησαν σωστά το ρίσκο που αναλάμβαναν με τις επιλογές τους και επέλεξαν τη λύση που ήταν η πλέον αποτελεσματική χωρίς όμως να διακινδυνεύουν σε πρώτη φάση πυρηνικό πόλεμο (σ' αυτό έπαιξε σημαντικό ρόλο η αρχή του προέδρου για ευέλικτη ανταπόδοση) και (4) χρησιμοποίησαν περιορισμένα μέσα ανάλογα με τον τεθνόντα αντικειμενικό σκοπό. Αυτά τα χαρακτηριστικά εξασφαλίζονται με τον «Επιχειρησιακό κώδικα» του A. George και συνεπώς απαιτείται να συνυπολογίζονται στο εμπλουτισμένο ορθολογιστικό μοντέλο του Allison.

Διαπιστώνουμε, εν κατακλείδι, ότι το εμπλουτισμένο μοντέλο του Ορθολογικού δρώντος, που παρουσιάσθηκε στο δεύτερο κεφάλαιο (σελίδα 30), είναι το καταλληλότερο για το χειρισμό των κρίσεων, διότι εμπεριέχει όλα τα παραπάνω θετικά στοιχεία των χειρισμών Κένεντι και αντίστοιχα, δίνει λύσεις ή προβλέπει τις παραπάνω αδυναμίες, που καταγράφηκαν ως αρνητικά στοιχεία.

Επίσης, σε ότι αφορά στην εξασθένηση και αποδιάρθρωση της ΕΣΣΔ, διαπιστώνουμε ότι η κρίση δεν έλαβε χώρα στην περίμετρο ανάσχεσης της ΕΣΣΔ και ως εκ τούτου δεν λογίζεται σε ότι αφορά την επιβεβαίωση της ερμηνευτικής αλυσίδας της θεωρίας. Παρ' όλα αυτά θα αξιολογήσουμε τα συμβάντα με βάση τη στρατηγική της έμμεσης προσέγγισης που είναι η βάση της θεωρίας μας. Διαπιστώνεται, λοιπόν ότι δεν υπήρξε αποδιάρθρωση της ΕΣΣΔ, αφού δεν επηρέασε τη διάταξη των Ενόπλων Δυνάμεων της ΕΣΣΔ, αλλά ούτε φυσική εξασθένηση της ΕΣΣΔ, αφού η εμπλοκή της ΕΣΣΔ έγινε με περιορισμένα μέσα τα οποία δεν καταστράφηκαν αλλά αντίθετα επέστρεψαν στις θέσεις τους.

Όμως, σε ότι αφορά στην ψυχολογική εξασθένηση της ΕΣΣΔ, σημειώθηκαν αποτελέσματα. Αναφέρθηκε ότι ο Κένεντι κέρδισε τη μάχη των εντυπώσεων, πράγμα το οποίο οδήγησε στην ανατροπή του Χρουτσόφ, ενώ αντίθετα στις ΗΠΑ μετά τη δολοφονία Κένεντι επανεκλέγηκε στις προεδρικές εκλογές ο αντιπρόεδρος του Τζόνσον. Αυτό είναι ενδεικτικό του πόσο σημαντικές είναι οι ψυχολογικές παράμετροι κατά το χειρισμό των κρίσεων. Ακόμη και κρίσεις που η επίλυσή τους δεν προωθεί ιδιαίτερα τους στόχους ενός κράτους, επηρεάζουν τη συνολική ισχύ ενός κράτους. Έτσι σύμφωνα με κριτήρια δημοσιότητας, οι ΗΠΑ, με τον «επιτυχημένο» χειρισμό της κρίσης της Κούβας, ενίσχυσαν την αποτροπή τους και την αξιοπιστία τους στους συμμάχους τους, αλλά και το κύρος των ΗΠΑ στις διακρατικές σχέσεις, και από την άλλη πέτυχαν την ψυχολογική εξασθένηση της ΕΣΣΔ, αφού πέτυχαν ακόμη ένα «τσιμπήμα» στην «εικόνα» του πανίσχυρου κράτους, που προέβαλε εκείνη την περίοδο ο Χρουτσόφ, με αφορμή το επικαλούμενο «πυραυλικό χάσμα».

Συνεπώς, για να επιτύχει ένα κράτος τους στόχους του, δεν αρκεί να σχεδιάζει το πώς θα τους πετύχει, αλλά και να σχεδιάζει πώς θα διαφυλάξει αλώβητη την ισχύ του από πιθανές ενέργειες του αντιπάλου του και επιπλέον να έχει την ετοιμότητα και την απαίτηση από τους φορείς που χειρίζονται ή επηρεάζουν τη λήψη αποφάσεων σε θέματα υψηλής στρατηγικής, να κερδίζουν πλεονεκτήματα από κάθε διακρατική επαφή ή αλληλενέργεια.

3.3.3 Η τριγωνική διπλωματία του Νίξον και η κρίση στις Σινοσοβιετικές σχέσεις

Η περίοδος προεδρίας του Νίξον ήταν ιδιαίτερα σημαντική, διότι επί των ημερών του επιτεύχθηκε η προσέγγιση ΗΠΑ-Κίνας, με καταλυτικές συνέπειες στην έκβαση του Ψυχρού Πολέμου. Στις ΗΠΑ ήταν γνωστό ότι από τη δεκαετία του '60 υπήρχαν εντάσεις μεταξύ της Κίνας και της ΕΣΣΔ. Η ένταση μεταξύ τους οφειλόταν σε ιδεολογικές διαφορές και γεωπολιτικά αίτια (προσάρτηση κινεζικών εδαφών από την ΕΣΣΔ στη Γιάλτα, μεθοριακές ανταλλαγές πυρών μεταξύ των δύο χωρών το 1969 και συγκέντρωση Σοβιετικών στρατευμάτων στα σύνορα με την Κίνα)¹⁰¹. Αυτή την κρίση στις Σινοσοβιετικές σχέσεις ήρθε να εκμεταλλευτεί η τριγωνική διπλωματία του Νίξον και στο πλαίσιο αυτό θα εξετασθεί στην παρούσα εργασία: ως χειρισμός μιας διεθνούς κρίσης από μια τρίτη χώρα για ίδιο όφελος.

Ο Νίξον επανασχέδισε την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ, ουσιαστικά στη βάση της έννοιας του Κέναν περί ιεράρχησης των ζωτικών συμφερόντων των ΗΠΑ και λαμβάνοντας υπόψη την ισορροπία δυνάμεων μεταξύ των κύριων δρώντων της εποχής, δηλαδή ΗΠΑ, Ευρώπη, ΕΣΣΔ, Κίνα και Ιαπωνία¹⁰². Ο κεντρικός άξονας της εξωτερικής του πολιτικής ήταν η εξομάλυνση των σχέσεων μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων (Détente) και η εφαρμογή της έννοιας της «διασύνδεσης» (Linkage), «σύμφωνα με την οποία η πρόοδος των διμερών σχέσεων σε επί μέρους ζητήματα υψηλής προτεραιότητας για τη Σοβιετική πλευρά θα διασυνδεόταν με την πρόοδο σε ζητήματα υψηλής σημασίας για τις ΗΠΑ»¹⁰³.

Διαδοχικές ενέργειες της ΕΣΣΔ προκάλεσαν τη δυσφορία του Πεκίνου, όπως η βοήθεια προς την Ινδία και το πυρηνικό της πρόγραμμα και η αντίστοιχη ακύρωση την ατομικής συμφωνίας με το Πεκίνο. Μετά τα αιματηρά επεισόδια του 1969 μεταξύ Κίνας και ΕΣΣΔ, οι ΗΠΑ προειδοποίησαν δημόσια ότι δεν θα έμεναν αδρανείς και αμέτοχες σ' ένα Σινοσοβιετικό πόλεμο. Επιπλέον, ο Νίξον τονίζοντας το μέγεθος της Σοβιετικής απειλής για την Κίνα, υποβάθμισε τις διαφορές των ΗΠΑ με την Κίνα στο θέμα της Ταϊβάν και υλοποίησε το άνοιγμα με το Πεκίνο, με την επίσκεψή του εκεί το 1972.

Από δηλώσεις του Μάο Τσε Τούγκ και του Νίξον προκύπτει ότι όντως ο φόβος της ανάπτυξης Σοβιετικών στρατευμάτων στα σύνορα με την Κίνα και ο επεκτατισμός της Μόσχας ήταν που έσπρωξε τον Μάο να δεχθεί την προσέγγιση από μία μη κομμουνιστική χώρα¹⁰⁴. Η συνέχεια δεν ήταν καθόλου ευχάριστη για την ΕΣΣΔ· σύμφωνα με δημοσιογραφικές αναφορές του 1964, ο Μάο διεκδικούσε περιοχές που η Κινεζική αυτοκρατορία είχε χάσει από τη Ρωσία το 19^ο αιώνα και κατήγγειλε την ΕΣΣΔ για σφετερισμό των Κουριλών νήσων, τμημάτων της Πολωνίας, της Ανατολικής Πρωσίας και μέρους της Ρουμανίας (συνολικά μιλούσε για μείωση της ΕΣΣΔ κατά 1,5 εκατομμύρια τετραγωνικά χιλιόμετρα). Επίσης, οι Κινέζοι αμφισβήτησαν την ορθότητα του Ρωσικού μαρξισμού, κατήγγειλαν την ΕΣΣΔ για την ένοπλη επέμβαση στην Τσεχοσλοβακία το 1968 και το Αφγανιστάν το 1979 και καλούσαν τους δορυφόρους και τους πελάτες της ΕΣΣΔ να αποτινάξουν το Ρωσικό ζυγό.

Οι μεθοριακές συγκρούσεις το 1969 και η ανάπτυξη των ατομικών όπλων της Κίνας, ανησύχησε την ΕΣΣΔ και την ανάγκασε να προσανατολίσει μεγαλύτερες δυνάμεις στα σύνορα με την Κίνα (από δεκαπέντε μεραρχίες το 1967, σε είκοσι μία το 1969, σε τριάντα το 1970 και σαράντα τέσσερις το 1972. Επίσης, το ένα τέταρτο της Σοβιετικής αεροπορικής δύναμης μετακινήθηκε από τα Δυτικά στα Ανατολικά και ε-

¹⁰¹ Χ. Παπασωτηρίου, *όπ., π.*, σελ. 267.

¹⁰² Η. Kissinger, *Διπλωματία*, *όπ. π.*, σελ. 786, 788.

¹⁰³ Χ. Παπασωτηρίου, *όπ., π.*, σελ. 265-266.

¹⁰⁴ Χ. Παπασωτηρίου, *όπ., π.*, σελ. 269-270.

πιπλέον η ΕΣΣΔ εξέταζε το ενδεχόμενο προληπτικού πυρηνικού πλήγματος εναντίον της Κίνας)¹⁰⁵.

Η κίνηση αυτή του Νίξον, η οποία δεν είχε κόστος, είχε καταλυτικές συνέπειες στην έκβαση του Ψυχρού πολέμου. Καταρχήν, πραγματοποιήθηκε η περικύκλωση της ΕΣΣΔ, που επεδίωκε η στρατηγική της ανάσχεσης του Κέναν. Πλέον, η ΕΣΣΔ είχε να αντιμετωπίσει στρατιωτικά τρεις κύριους αντιπάλους (ΗΠΑ, Δυτική Ευρώπη και Κίνα) και είχε απομονωθεί αφού δεν υπήρχε άλλη μεγάλη δύναμη με τη βοήθεια της οποίας θα μπορούσε να επιδιώξει εξισορρόπηση. Ουσιαστικά με την προσέγγιση ΗΠΑ-Κίνας, οι ΗΠΑ πέτυχαν:

α. Τη φυσική εξασθένηση της ΕΣΣΔ, αφού για να αντιμετωπίσει του εχθρούς της έπρεπε να αυξήσει την πολεμική της προετοιμασία και άρα να υποστεί μεγάλο οικονομικό κόστος σε αντίθεση με τις ΗΠΑ, οι οποίες δεν αντιμετώπιζαν παρόμοιο δίλημμα ασφαλείας (περικύκλωσης).

β. Τη στρατηγική αποδιάρθρωση των ενόπλων δυνάμεων της ΕΣΣΔ σε καιρό ειρήνης, αφού στον αντισοβιετικό συνασπισμό προστέθηκε και η τελευταία εναπομένουσα μεγάλη δύναμη της εποχής, με αποτέλεσμα αν η ΕΣΣΔ στρεφόταν κατά της Δυτικής Ευρώπης είχε στα μετόπισθεν το μέτωπο της Κίνας και το αντίστροφο, πέραν της απειλής που πρόσβευε γι' αυτήν η Αμερικανική ισχύς. Άρα ήταν υποχρεωμένη είτε να διασπάσει τις δυνάμεις της για να αντιμετωπίσει όλες τις απειλές είτε να προσπαθήσει να έρθει σε συμφωνία με τους εχθρούς της και μάλιστα από μειονεκτική θέση.

γ. Την ψυχολογική εξασθένηση της ΕΣΣΔ, η οποία είχε πλέον αντίπαλο και σε πολιτικό-ιδεολογικό επίπεδο και η οποία συναισθανόμενη τον κίνδυνο από την προσέγγιση ΗΠΑ-Κίνας, υπέγραψε όπως θα δούμε παρακάτω τις πρώτες συμφωνίες με τις ΗΠΑ.

Υπό το πρίσμα της τριγωνικής διπλωματίας του Νίξον, πρώτα απ' όλα ευοδώθηκε η *détente*, αφού η αντίδραση της ΕΣΣΔ στο άνοιγμα με ΗΠΑ-Κίνας, ήταν να επισπεύσει τη βελτίωση των δικών της σχέσεων με τις ΗΠΑ. Έτσι το 1972 ο Νίξον υπέγραψε με τον Μπρέζνιεφ στη Μόσχα τις πρώτες συνθήκες περιορισμού των πυρηνικών όπλων (SALT I) και των αντιπυραυλικών συστημάτων (ABM) και παγιώθηκε η στρατηγική ισότητα ΗΠΑ-ΕΣΣΔ.

Δεύτερον, με την υπογραφή των συνθηκών μεταξύ ΗΠΑ-ΕΣΣΔ, περιορίσθηκε ουσιαστικά ο επαναστατισμός της ΕΣΣΔ, αφού άρχισε να συμπεριφέρεται ως ένας πόλος ισχύος σ' ένα διακρατικό σύστημα κυρίαρχων κρατών. Το σταμάτημα του επεκτατισμού σε αυταρχικά καθεστώτα έχει ιστορικά αποδειχθεί ότι αναδεικνύει τις τριβές και αδυναμίες που υφίστανται στο εσωτερικό τους και σύμφωνα με το δόγμα του Κέναν αυτό θα οδηγούσε στην κατάρρευση της ΕΣΣΔ.

Τρίτον, εκμεταλλευόμενες οι ΗΠΑ την πολιτική της *détente*, απεμπλόκηκαν από το Βιετνάμ, χωρίς εσωτερικές αντιδράσεις και επίσης διαχειρίστηκαν επιτυχώς την έκβαση του πολέμου του Γιόμ Κιπούρ (αιφνιδιαστική επίθεση Αιγύπτου-Συρίας κατά του Ισραήλ το 1973) και πέτυχαν την προσέγγιση της Αιγύπτου και τη συνακόλουθη απομάκρυνσή της από τη Σοβιετική επιρροή, ανατρέποντας τη δυσμενή εικόνα που είχαν στη Μέση Ανατολή από τον καιρό του Αϊζενχάουερ¹⁰⁶.

Διαπιστώνουμε, δηλαδή, ότι οι ΗΠΑ, με την τριγωνική διπλωματία που ανέπτυξαν, πέτυχαν να διαχειρισθούν την κρίση στις σχέσεις Κίνας-ΕΣΣΔ με τρόπο που αφενός διόγκωσε τη διαμάχη μεταξύ των δύο χωρών, γεγονός που προκαλούσε φυσική και ψυχολογική εξασθένηση στην ΕΣΣΔ καθώς και στρατηγική αποδιάρθρωση των δυνάμεών της και αφετέρου οδηγούσε σε επίτευξη πάγιων πολιτικών στόχων

¹⁰⁵ P. Kennedy, τμήμα Α1, *όπ.*, π., σελ. 513-515.

¹⁰⁶ Χ. Παπασωτηρίου, *όπ.*, π., σελ. 271-277.

των ΗΠΑ, όπως ολοκλήρωση της στρατηγικής της ανάσχεσης της ΕΣΣΔ, βελτίωση της θέσης τους στη Μέση Ανατολή και απεμπλοκή από το Βιετνάμ. Έτσι, η αύξηση της εχθρότητας στις Σινοσοβιετικές σχέσεις και ικανότητα των ΗΠΑ να χειρισθούν την κρίση οδήγησε στην εξασθένιση και στρατηγική αποδιάρθρωση της ΕΣΣΔ.

Εδώ πρέπει να επισημανθεί ότι η στρατηγική των ΗΠΑ ήταν στην πράξη στρατηγική ανάσχεσης – επέκτασης, διότι η ζώνη στην περίμετρο της ΕΣΣΔ, που επιλέγηκε για την ανάσχεση της Σοβιετικής ισχύος και επιρροής, περιλάμβανε και κράτη του Τρίτου Κόσμου που δεν ήταν στη σφαίρα επιρροής των ΗΠΑ¹⁰⁷ (όπως η Κίνα και η Αίγυπτος), με αποτέλεσμα σε αυτήν την προσδιορισμένη χωροταξικά ζώνη να προκαλούνται υποχρεωτικά ανταγωνισμοί, διενέξεις και συγκρούσεις μεταξύ των υπερδυνάμεων και των συμμάχων τους, ως αποτέλεσμα κυρίως της στρατηγικής της ανάσχεσης-επέκτασης των ΗΠΑ.

3.4 Εξασθένιση - στρατηγική αποδιάρθρωση και κατευνασμός

Υπόθεση: Όσο αυξάνονται η εξασθένιση και η στρατηγική αποδιάρθρωση του αντιπάλου τόσο αυτός υιοθετεί τη στρατηγική του κατευνασμού.

Όπως φάνηκε καθαρά και στην ανάλυση στην προηγούμενη υπόθεση εργασίας, η εξασθένιση και η στρατηγική αποδιάρθρωση ενός αντιπάλου τον οδηγεί στον κατευνασμό. Έτσι, όταν η ΕΣΣΔ περιήλθε σ' αυτήν την κατάσταση, εξαιτίας της στρατηγικής της ανάσχεσης των ΗΠΑ, περιόρισε τις επεκτατικές της βλέψεις και υπέγραψε τις συνθήκες περιορισμού των πυρηνικών όπλων (SALT I) και των αντιπυραυλικών συστημάτων (ABM).

Το τελευταίο δυνατό «τσιμπίημα» των ΗΠΑ στη Σοβιετική ισχύ, το οποίο μεγέθυνε την εξασθένισή της σε σχετικά μεγέθη, ήταν η αμυντική αναδιοργάνωση των ΗΠΑ στα τελευταία χρόνια της προεδρίας Κάρτερ και κυρίως επί Ρέιγκαν, η οποία απείλησε να αποκαταστήσει τη στρατιωτική ανωτερότητα των ΗΠΑ στα στρατηγικά πυρηνικά όπλα και να προαγάγει τη ναυτική και τεχνολογική υπεροχή των ΗΠΑ.¹⁰⁸ Κεντρικό στοιχείο της πολιτικής Ρέιγκαν ήταν να παρασύρει την ΕΣΣΔ σε μια νέα κούρσα εξοπλισμών ώστε να την οδηγήσει στην χρεοκοπία και στην κατάρρευση του σαθρού Σοβιετικού οικοδομήματος¹⁰⁹. Πράγματι, οι ετήσιες αμυντικές δαπάνες των ΗΠΑ αυξήθηκαν από 134 δισεκατομμύρια το 1980 στα 253 δισεκατομμύρια το 1989 και υιοθετήθηκε η στρατηγική της ενεργούς προετοιμασίας για τη διεξαγωγή πυρηνικού πολέμου [εγκατάσταση ενδιάμεσων πυρηνικών πυραύλων Cruise και Pershing II στη Δυτική Ευρώπη το 1983, πρωτοβουλία στρατηγικής άμυνας (SDI)].

Με βάση τα παραπάνω διαπιστώνεται ότι μετά το πλήγμα που δέχθηκε η Σοβιετική ισχύς από την παγίωση της διαίρεσης της Ευρώπης και της προσέγγισης ΗΠΑ-Κίνας, το τελικό χτύπημα ήταν η κούρσα των εξοπλισμών που επέβαλε ο Ρέιγκαν σε μια Σοβιετική οικονομία που βρισκόταν στα όρια της κατάρρευσης κυρίως λόγω του κόστους του Ψυχρού πολέμου και της αντιπαραγωγικής της δομής και οργάνωσης¹¹⁰.

Τα παραπάνω γεγονότα συνέβηκαν διαδοχικά και αύξαναν συνεχώς το βαθμό αποδιάρθρωσης και εξασθένισης της ΕΣΣΔ, με αποτέλεσμα αρχικά την παγίωση της διαίρεσης της Ευρώπης, γεγονός που σταματούσε την επέκταση της Σοβιετικής επιρροής στη γηραιά ήπειρο και στη συνέχεια τη στροφή της Σοβιετικής εξωτερικής πολιτικής από την επαναστατική ιδεολογία στη συναίνεση και στη συνεργασία με τις ΗΠΑ, αρχικά επί Νίξον και κυρίως επί Γκορμπατσόφ μετά το 1985 (συμφωνία για

¹⁰⁷ H. Kissinger, *Διπλωματία*, όπ. π., σελ. 367-368.

¹⁰⁸ P. Kennedy, τμήμα Α1, όπ., π., σελ. 529-530.

¹⁰⁹ X. Παπασωτηρίου, όπ., π., σελ. 351, 353-354.

¹¹⁰ P. Kennedy, τμήμα Α1, όπ., π., σελ. 531-559.

δραστική μείωση των πυρηνικών εξοπλισμών αρχίζοντας από τους ενδιάμεσους πυρηνικούς πυραύλους στην Ευρώπη, γεγονός το οποίο ενδυνάμωνε τους μεταρρυθμιστές στη Σοβιετική ηγεσία και συνακόλουθα τη μετεξέλιξη του Σοβιετικού καθεστώτος με επίκεντρο τη διαφάνεια και την ανασυγκρότηση).

Συνεπώς το παράδειγμα του Ψυχρού πολέμου δείχνει με σαφήνεια ότι όσο περισσότερο ένα κράτος υφίσταται εξασθένηση και στρατηγική αποδιάρθρωση των δυνάμεών του τόσο περισσότερο γίνεται διαλλακτικό και υποχωρεί.

3.5 Κατευνασμός και επίτευξη των στόχων

Υπόθεση: Όσο περισσότερο ένα κράτος υιοθετεί τη στρατηγική του κατευνασμού τόσο περισσότερο ο αντίπαλός του πετυχαίνει τους στόχους του.

Στη διαδρομή του Ψυχρού πολέμου, διαπιστώσαμε ότι αυτό πράγματι συνέβαινε. Λόγω της υψηλής στρατηγικής των ΗΠΑ (στρατηγική της ανάσχεσης – επέκτασης) καθώς και της ικανότητάς της στο χειρισμό τουλάχιστον των πλέον σημαντικών κρίσεων του Ψυχρού πολέμου, η ΕΣΣΔ αναγκαζόταν να υποχωρεί (αρχικά λιγότερο και όσο αύξανε η εξασθένησή της όλο και περισσότερο), με αποτέλεσμα οι ΗΠΑ να πετυχαίνουν κλιμακούμενους στόχους μέχρι την τελική τους νίκη με την έκβαση του υπόψη «πολέμου».

Έτσι, με το χειρισμό της κρίσης (1) του Βερολίνου πέτυχαν την ανάσχεση της Σοβιετικής επέκτασης στη Δυτική Ευρώπη, την κατοχύρωση των κατοχικών δικαιωμάτων Βρετανίας-Γαλλίας-ΗΠΑ στη Δυτική Γερμανία, αλλά και τη μερική στρατηγική αποδιάρθρωση των δυνάμεων της ΕΣΣΔ, (2) της Κούβας ενίσχυσαν την αποτροπή τους και την αξιοπιστία τους στους συμμάχους τους, αλλά και το κύρος των ΗΠΑ στις διακρατικές σχέσεις, και από την άλλη πέτυχαν την ψυχολογική εξασθένηση της ΕΣΣΔ, (3) της Σινοσοβιετικής αντιπαράθεσης, πέτυχαν τη φυσική και ψυχολογική εξασθένηση στην ΕΣΣΔ καθώς και στρατηγική αποδιάρθρωση των δυνάμεών της και επέκτειναν την ανάσχεση της ΕΣΣΔ στη νοτιοανατολική Ασία.

Το αποτέλεσμα της ανάσχεσης της ΕΣΣΔ ήταν αφενός να διογκωθούν τα εσωτερικά της προβλήματα και τελικά να καταρρεύσει και αφετέρου να πετύχουν οι ΗΠΑ τον τελικό τους στόχο, που ήταν η εξουδετέρωση της Σοβιετικής απειλής τόσο σε στρατιωτικό όσο και σε ιδεολογικό επίπεδο, αλλά και την προώθηση των δικών της συμφερόντων, ελλείψει αντιπάλου, με την ένταξη στο δικό της οικονομικό - πολιτικό και στρατιωτικό σύστημα, χωρών που ήταν στη σφαίρα επιρροής της ΕΣΣΔ, άλλες πλήρως και άλλες λιγότερο [όπως με την ενοποίηση της Γερμανίας το 1990, την επέκταση του ΝΑΤΟ προς ανατολάς το 1999 (ένταξη Πολωνίας, Ουγγαρίας, Τσεχίας), το πρόγραμμα «Σύμπραξη για την Ειρήνη» στο οποίο συμμετέχουν πολλές χώρες της Μαύρης Θάλασσας, την Αμερικανική διείσδυση στην Κεντρική Ασία και το Μεσογειακό διάλογο του ΝΑΤΟ από το 1994 με Αίγυπτο-Ισραήλ-Μαρόκο-Τυνησία-Μαυριτανία-Ιορδανία], αλλά και με την υπογραφή της Ιδρυτικής πράξης μεταξύ Ρωσίας και ΝΑΤΟ, η οποία προέβλεπε τη σταδιακή σύσφιξη των σχέσεων ΝΑΤΟ – Ρωσίας και τη συμμετοχή της Ρωσίας στο Μόνιμο Μικτό Συμβούλιο ΝΑΤΟ (Permanent Joint Council)¹¹¹.

3.6 Ανακεφαλαίωση

Ο έλεγχος και η επιβεβαίωση της θεωρίας πραγματοποιήθηκε με περιπτωσιολογική μελέτη των σημαντικότερων κρίσεων που έλαβαν χώρα στην περίοδο του Ψυχρού πολέμου, υπό το πρίσμα της στρατηγικής των ΗΠΑ και των δογμάτων

¹¹¹ Κ. Αρβανιτόπουλος – Π. Ήφαιστος, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, (Αθήνα, εκδ. Ποιότητα, 1999), σελ. 171-176.

που ακολούθησε, τόσο για την αντιμετώπιση της Σοβιετικής απειλής όσο και για την επίτευξη των δικών της στόχων και συμφερόντων.

Πρώτα απ' όλα, αναλύθηκε πως η μεταβολή στην κατανομή ισχύος μεταξύ των κρατών με το τέλος του Β'ΠΠ, οδήγησε τους πρώην συμμάχους στον ανταγωνισμό, δημιούργησε εχθρότητα και τελικά παγίωσε την πόλωση του κόσμου σε δύο σφαίρες επιρροής, οι οποίες επιδίδονταν σ' έναν ατέρμονο αγώνα μηδενικού αθροίσματος.

Στη συνέχεια, υπό το πρίσμα της στρατηγικής της ανάσχεσης του Κέαν, του δόγματος Τρούμαν, του NSC-68, του δόγματος Μαζικής Ανταπόδοσης, του δόγματος της Ευέλικτης ανταπόδοσης και της Détente του Νίξον, μελετήθηκε ο χειρισμός από τις ΗΠΑ:

α. Των πολιτικών κρίσεων στη Δυτική Ευρώπη και των διαδοχικών κρίσεων του Βερολίνου, που οδήγησαν στην πολιτική διαίρεση της Ευρώπης, την ανάσχεση της Σοβιετικής επέκτασης στη γηραιά ήπειρο και της οικονομικής ανασυγκρότησης των χωρών της ΕΟΚ, ως ένας επιπλέον πόλος ανταγωνισμού της ΕΣΣΔ τόσο σε πολιτικοοικονομικό επίπεδο όσο και σε στρατιωτικό με τη συνδρομή του ΝΑΤΟ.

β. Των επεμβάσεων και των πολιτικών κρίσεων που έλαβαν χώρα στην Κεντρική - Ανατολική Ευρώπη, από την αυταρχική στάση της ΕΣΣΔ στις χώρες που βρέθηκαν στη σφαίρα επιρροής της και τις οποίες εκμεταλλεύτηκαν οι ΗΠΑ για να προβάλουν την καταπιεστική εικόνα του κομμουνιστικού συστήματος και την ανικανότητά του να ικανοποιήσει τις ανάγκες των πολιτών του.

γ. Κρίσεων που έλαβαν χώρα στον Τρίτο Κόσμο, στην προσπάθεια ένταξή τους στη σφαίρα επιρροής των υπερδυνάμεων, όπου και καταδείχθηκε ότι ήταν ο χειρισμός των κρίσεων καθοδηγείται από ιδεολογικά κριτήρια οδηγεί μακροπρόθεσμα σε αποτυχίες, λόγω της εχθρότητας που αναπτύσσεται στον τοπικό πληθυσμό έναντι της παρεμβαίνουσας δύναμης και ένεκα του μεγάλου κόστους που συνεπάγεται η εμπλοκή μια δύναμης σε κρίσεις που δεν αφορούν στα ζωικά της συμφέροντα.

δ. Της κρίσης της Κούβας, όπου επιβεβαιώθηκε η αξία του Εμπλουτισμένου Κλασικού Μοντέλου του Allison για το χειρισμό των κρίσεων στο πλαίσιο της υπό απόδειξη θεωρίας και καταδείχθηκε ότι η επιδίωξη στόχων από ένα κράτος πρέπει να συνδυάζεται με ικανότητα διάγνωσης και αντιμετώπισης των συγκεκριμένων απειλών εναντίον του, ώστε να διατηρεί αλώβητη την ισχύ του και να έχει ελευθερία ενεργείας.

ε. Της κρίσης στις Σινοσοβιετικές σχέσεις, την οποία οι ΗΠΑ χειρίστηκαν με ιδιαίτερη επιτυχία και στην οποία διαφάνηκε ο τρόπος που ένα κράτος μπορεί να χειρισθεί μία κρίση τρίτων χωρών, εφόσον αυτό συνάδει με το εθνικό του συμφέρον. Έτσι, ο Νίξον εφαρμόζοντας την τριγωνική διπλωματία μεταξύ ΗΠΑ-ΕΣΣΔ-Κίνας, στο πλαίσιο της υψηλής του στρατηγικής, κατάφερε να χειρισθεί την υπόψη κρίση προς όφελος της χώρας του και πέτυχε την ολοκλήρωση της ανάσχεσης της ΕΣΣΔ στην Νοτιοανατολική Ασία και συνάμα την επέκταση της σφαίρας επιρροής των ΗΠΑ στην περιοχή, και επιπρόσθετα πέτυχε την φυσική και ψυχολογική εξασθένιση της ΕΣΣΔ καθώς και την στρατηγική της αποδιάρθρωση.

Σημαντικό στοιχείο στο χειρισμό των παραπάνω κρίσεων, όπως καταδείχθηκε από την περιπτωσιολογική μελέτη, ήταν ο ρόλος της αξιόπιστης αποτροπής του πολέμου από την απειλή χρήσεως πυρηνικών όπλων από τις ΗΠΑ. Περισσότερα οφέλη από την έκβαση της κάθε κρίσης είχαν οι ΗΠΑ, οι οποίες όπως αποδείχθηκε έδειξαν μεγαλύτερη ικανότητα στον χειρισμό τους, αφενός διότι συνέδεαν στις περισσότερες περιπτώσεις τις επιδιώξεις τους κατά τον χειρισμό των κρίσεων με τα μακροπρόθεσμα συμφέροντά τους και αφετέρου έδειξαν σθεναρή στάση όταν διακυβεύονταν ζωικά τους συμφέροντα και μεγάλη ευελιξία και διπλωματική ικανότητα όταν έθεταν ε-

πεκτατικούς στόχους (πλην των περιπτώσεων που τα κίνητρά τους ήταν ιδεολογικά). Η αποτροπή δηλαδή, λειτουργούσε υπέρ του περισσότερο ικανού κράτους στο χειρισμό των κρίσεων.

Αποτέλεσμα των παραπάνω χειρισμών των ΗΠΑ ήταν το ότι η ΕΣΣΔ, που υφίστατο την εξασθένηση και στρατηγική αποδιάρθρωση, είχε δύο επιλογές είτε να υποχωρήσει εφαρμόζοντας κατευναστική πολιτική είτε να εμπλακεί σε περαιτέρω ανταγωνισμούς που όμως η οικονομία της δεν άντεχε. Τελικά, η ΕΣΣΔ, συναίνεσε στην υπογραφή των πρώτων συμφωνιών περιορισμού των πυρηνικών οπλοστασίων, οι οποίες στην ουσία αποτελούσαν την επίσημη παραδοχή από την ΕΣΣΔ για εγκατάλειψη του επαναστατισμού της τόσο στην εξωτερική της πολιτική όσο και στην πολιτική άσκησης της ισχύος της και συνεπώς ο μακροπρόθεσμος στόχος των ΗΠΑ για ανάσχεση της Σοβιετικής επιθετικότητας είχε επιτευχθεί με την ικανότητά της να προκαλεί τη δημιουργία κρίσεων στο σωστό χώρο και να τις χειρίζεται σύμφωνα με το δικό της εθνικό συμφέρον.

Η συνέχεια ήταν εύκολη για τις ΗΠΑ, οι οποίες ολοκλήρωσαν την προσπάθειά τους επί Ρείγκαν εντείνοντας την κούρσα των εξοπλισμών και πετυχαίνοντας τη διάλυση της Σοβιετικής αυτοκρατορίας με ειρηνικό τρόπο, ενώ από την άλλη πέτυχαν τη δική τους επέκταση εις βάρος της ΕΣΣΔ, σύμφωνα με τους δικούς του μακροπρόθεσμους στόχους.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ: ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΧΕΙΡΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΜΜΕΣΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ

Με την παρούσα εργασία διερευνήθηκε ο τρόπος που τα κράτη δύνανται να ενεργήσουν κατά το χειρισμό των κρίσεων, υπό το πρίσμα της “Στρατηγικής της Έμμεσης Προσέγγισης”, προκειμένου να επιτύχουν πολιτικούς σκοπούς στις σχέσεις τους με άλλα κράτη.

Καταρχήν, με την παρουσίαση ορισμένων απόψεων για το τι συνιστούν οι διεθνείς κρίσεις, διαπιστώθηκε ότι: λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο τη δυναμικής των διακρατικών σχέσεων και ότι τα σημαντικότερα αίτια, που παράγουν διεθνείς κρίσεις, βρίσκονται στα υποβόσκοντα στοιχεία της διεθνούς πολιτικής, όπως ανταγωνισμοί, συμφέροντα, ιδέες και συμμαχίες, τα οποία καθορίζουν τη συμπεριφορά των κρατών στην εξωτερική τους πολιτική και στον χειρισμό των κρίσεων. Επισημάνθηκε, επίσης, ότι στη σύγχρονη εποχή οι κρίσεις και ο χειρισμός τους θεωρούνται ως μια άλλη μορφή σύγκρουσης και ότι η συστημική τους λειτουργία είναι να επιλύουν χωρίς βία ή με την ελάχιστη δυνατή βία διαφορές που δεν μπορεί να αντιμετωπίσει η συνήθη διπλωματία και οι οποίες σε παλαιότερες εποχές επιλύονταν με πόλεμο. Η διεθνής κρίση έχει τρεις διαστάσεις: (1) είναι “προϊόν” προϋπαρχόντων καταστάσεων, (2) η εκδήλωσή της δημιουργεί παραστάσεις απειλής και διακύβευσης ζωτικών ή άλλων συμφερόντων και (3) η έκβασή της παράγει αποτελέσματα, θετικά ή/και αρνητικά για καθένα από τα κράτη χωριστά είτε άμεσα είτε μέσω αλλαγών στη λειτουργία του διεθνούς συστήματος. Από τη διερεύνηση των ποιοτικών χαρακτηριστικών των κρίσεων, διαπιστώθηκε ότι σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν στην εμφάνιση και στην εξέλιξή τους οι φόβοι και οι πεπιοθήσεις των δρώντων, η δομή του συστήματος κρατών καθώς επίσης τα διλήμματα ασφαλείας, οι ανταγωνισμοί, τα συμφέροντα, η υψηλή στρατηγική και η εσωτερική δομή των κρατών.

Σε ότι αφορά το χειρισμό των κρίσεων, είδαμε ότι: εμπειριέχουν ουσιαστικά ρίσκα για την ασφάλεια των κρατών και επιδίωξη είναι να κρατηθούν αυτά σε χαμηλό και ελεγχόμενο επίπεδο ενώ παράλληλα να εξασφαλισθεί ότι θα επιτευχθούν οι επιθυμητές υποχωρήσεις από τους αντιπάλους, χωρίς ανταλλάγματα. Κεντρική θέση στη διαχείριση κρίσης καταλαμβάνει η βούληση των κρατών να χρησιμοποιηθούν οι δυνατότητές τους για τη στήριξη των ζωτικών συμφερόντων τους. Ειδικά για το ρόλο της αποτροπής (του πολέμου), όταν είναι πολύ ισχυρή, καταδείχθηκε ότι συνιστά ένα από τα μέσα που χρησιμοποιούν τα κράτη στο χειρισμό των κρίσεων, λόγω της φύσης της (έννοια στρατιωτική και ψυχολογοπολιτική) και εξαιτίας του γεγονότος ότι ο στόχος των κρατών είναι η αποκλιμάκωση της κρίσης σύμφωνα με τα συμφέροντά τους και η επίτευξη μιας διπλωματικής νίκης και όχι να εμπλακούν σε πόλεμο. Τέλος, επισημάνθηκε ότι ο χειρισμός των κρίσεων λαμβάνει χώρα σε τρία επίπεδα: (1) σε σχέση με τις αιτίες που τις προκαλούν, (2) κατά την αντιμετώπισή τους όταν εκδηλωθούν και (3) σε σχέση με τις επιπτώσεις που αυτές προκαλούν. Η επιτυχής Διαχείριση των Κρίσεων, από ένα κράτος, προϋποθέτει την καταλληλότητα χειρισμού των και στις τρεις παραπάνω διαστάσεις.

Στη συνέχεια, μετά από μια συνοπτική παρουσίαση της στρατηγικής της έμμεσης προσέγγισης, προσδιορίστηκε ότι: με την υιοθέτησή της επιδιώκονται αφενός η σταδιακή εξασθένιση της δύναμης του εχθρού, με την πρόκληση υπερβολικής διασποράς των δυνάμεών του και με την εξάντληση της ηθικής και φυσικής του ενεργητικότητας και αφετέρου η στρατηγική αποδιάρθρωση του αντιπάλου, η οποία δημιουργεί παράσταση (φυσική και ψυχολογική) επικείμενης ήττας στην αντίπαλη

διοίκηση και η οποία, αν δεν προκαλέσει η ίδια το επιδιωκόμενο αποφασιστικό αποτέλεσμα, είναι βέβαιο ότι θα το πετύχει με τη συνέχισή της με μια μάχη. Στο επίπεδο της υψηλής στρατηγικής, η υπόψη στρατηγική, εστιάζεται στα ποιοτικά κριτήρια της ειρήνης μετά τον πόλεμο και απαξιώνει τη νίκη αν αυτή δεν εξασφαλίζει μια καλύτερη ειρήνη, έστω μόνο για τον νικητή.

Συνεξετάζοντας το χειρισμό των κρίσεων με τη στρατηγική της έμμεσης προσέγγισης, διαπιστώθηκε ότι:

α. Όταν η ισορροπία δυνάμεων ή η διεθνής συγκυρία δεν επιτρέπει την επιδίωξη της καταστροφής των δυνάμεων του αντιπάλου ή αλλιώς της καθολικής επικράτησης επί της βούλησης του αντιπάλου, είναι δυνατή η επιδίωξη στρατηγικών περιορισμένου σκοπού, οι οποίες είναι δυνατό να προκαλούν τη δημιουργία διεθνών κρίσεων χαμηλής ή υψηλής έντασης, ανάλογα με τα χρησιμοποιούμενα μέσα.

β. Η επιδίωξη δυσανάλογα μεγάλης εξάντλησης του εχθρού, φωτογραφίζει τη συστηματική προσπάθεια ενός κράτους να δημιουργεί και να διαχειρίζεται επιτυχώς κρίσεις στις διακρατικές του σχέσεις, με σκοπό αφενός την κάμψη της θέλησης του αντιπάλου στο να υπερασπίζεται τα κεκτημένα συμφέροντά του ή στο να επιδιώκει την επίτευξη των στόχων του και αφετέρου τη φυσική εξασθένηση του αντιπάλου με τη στρατηγική αποδιάρθρωση των δυνάμεών του.

γ. Στην περίπτωση που ένα κράτος επιδιώκει απλώς την διατήρηση της ασφάλειάς του, αυτό πετυχαίνει το σκοπό του, αν μετακινηθεί η απειλή, δηλαδή αν ο εχθρός εγκαταλείψει τις επιδιώξεις του. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με τη δημιουργία κρίσεων στον κατάλληλο χώρο.

δ. Η στρατηγική αποδιάρθρωση του αντιπάλου, είναι δυνατό να επιτευχθεί με τη δημιουργία και κατάλληλο χειρισμό κρίσεων, όπως για παράδειγμα με τη δημιουργία παραστάσεων απειλής σε δευτερεύοντα μέτωπα ή ακόμη σε ζωτικούς χώρους του εχθρού, οι οποίοι ελέγχουν τους εφοδιασμούς του ή τα δρομολόγια μετάγγισης των δυνάμεών του από το ένα θέατρο επιχειρήσεων στο άλλο. Το κράτος που υφίσταται στρατηγική αποδιάρθρωση των δυνάμεών του μειονεκτεί σε περίπτωση σύρραξης και προσπαθεί να αντιστρέψει την κατάσταση και να εξουδετερώσει τις απειλές που θεωρεί ότι αντιμετωπίζει. Αν διαπιστώσει ότι οι απειλές αυτές παραμένουν και δεν είναι εύκολο να αντιμετωπισθούν, δεσμεύει δυνάμεις σε αυτά τα μέτωπα, ανεξάρτητα από τα πολιτικά-διπλωματικά-οικονομικά μέτρα που τυχόν υιοθετήσει για την αντιμετώπισή τους. Όταν το πνεύμα του ηγέτη μιας χώρας πεισθεί ότι δεν μπορεί να αντιμετωπίσει μια κατάσταση, αυξάνονται σοβαρά οι πιθανότητες να υποχωρήσει, ώστε να μετριασθούν οι απειλές προς κέρδος χρόνου.

ε. Ο ιδεώδης σκοπός του χειρισμού των κρίσεων, υπό το πρίσμα της στρατηγικής της έμμεσης προσέγγισης είναι η στρατηγική αποδιάρθρωση του αντιπάλου, στην περίοδο πριν τον πόλεμο (στην περίοδο των εντάσεων-κρίσεων) και ο εξαναγκασμός του να υποχωρήσει σύμφωνα με τη βούληση του νικητή, χωρίς μάχη.

Από την μελέτη του σχετικού θεωρητικού προβληματισμού περί των μεταβολών στην κατανομή ισχύος μεταξύ των κρατών, διαπιστώθηκαν τα παρακάτω:

α. Η άνιση ανάπτυξη είναι η αιτία που δημιουργεί μεταβολές στην κατανομή της ισχύος μεταξύ των κρατών και οι οποίες με τη σειρά τους μεταβάλλουν κατ' ανάλογο τρόπο την άσκηση ισχύος από τα κράτη. Αυτές οι μεταβολές στην κατανομή της ισχύος οδηγούν τα κράτη στην ανάγκη να μεταβάλλουν κατ' ανάλογο τρόπο τους στόχους της εξωτερικής τους πολιτικής και να διαφοροποιούνται στην άσκηση της ισχύος τους.

β. Η άσκηση ισχύος μεταξύ των κρατών είναι μια πολυδιάστατη δραστηριότητα που μπορεί να πάρει διάφορες μορφές (από την οικονομική-πολιτική πίεση και άσκηση διπλωματίας, μέχρι τον πόλεμο) ανάλογα με τα χρησιμοποιούμενα μέσα και τους στόχους των κρατών στην εξωτερική τους πολιτική. Το συνολικό αποτέλεσμα του ισοζυγίου των αντιτιθέμενων πολιτικών άσκησης ισχύος στις διακρατικές σχέσεις μεταφράζεται σε κέρδη ή/και ζημίες για τα εμπλεκόμενα κράτη, αφού η άσκηση ισχύος είναι ένα «παίγνιο» επιδίωξης κερδών, σε ότι αφορά τους στόχους της εξωτερικής πολιτικής και εξασφάλισης του εθνικού συμφέροντος.

γ. Το πρόβλημα της εμφάνισης ανταγωνισμών και της εχθρότητας στις διακρατικές σχέσεις ανακύπτει κυρίως από την έλλειψη κοινής διεθνούς ηθικής κρίσης, με βάση την οποία θα μπορούσαν να αναδιανέμονται συμφέροντα και εξουσίες μεταξύ των κρατών, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες από τις μεταβολές της ισχύος τους και τις ανάγκες των πολιτών τους.

δ. Η συμπεριφορά των κρατών στις διακρατικές σχέσεις, συμπεριλαμβανομένου του χειρισμού των κρίσεων, προσδιορίζεται με βάση το μέγεθος της σχετικής ισχύος που θεωρούν ότι έχουν καθώς και τη φύση των σχέσεων μεταξύ τους (ανταγωνιστικές-εχθρικές ή συνεργατικές) και είναι επιθετική ή αμυντική ή συνδυασμός τους. Αν νιώθουν αρκετά ισχυρά επιδιώκουν να επιβάλουν τη θέλησή τους στους άλλους ανεξάρτητα από το διεθνές δίκαιο, ενώ αν θεωρούν ότι είναι αδύναμα ακολουθούν κατευναστική εξωτερική πολιτική. Οι ανταγωνιστικές ενέργειες δημιουργούν παραστάσεις απειλής, διλήμματα ασφαλείας, ανταγωνισμό, ιδεολογικές αντιπαράθεσεις, εξισορροπήσεις, πόλωση και εχθρότητα.

ε. Οι αλληλεπιδράσεις (στρατιωτικές, πολιτικές, οικονομικές, ψυχολογικές, κλπ) μεταξύ των κρατών είναι συνάρτηση των συντελεστών ισχύος και του τρόπου που στρατεύονται από το κράτος στην πλαίσιο της υλοποίησης της Εθνικής πολιτικής (άσκηση ισχύος) και γεννούν διακρατικούς ανταγωνισμούς, κρίσεις και πολέμους. Αν εξαιρέσουμε το φαινόμενο του πολέμου, η ειρηνική αλλαγή είναι προσαρμογή στις μεταβληθείσες σχέσεις ισχύος. Ο χειρισμός των αλληλεπιδράσεων αυτών, συμπεριλαμβανομένων των κρίσεων, εντάσσεται στην υψηλή στρατηγική τους, λόγω της σύνδεσής τους με τους στόχους της εξωτερικής πολιτικής των κρατών. Επίσης, ο χειρισμός τους, αντικατοπτρίζει την προσπάθεια επικράτησης της θελήσεως ενός κράτους επί του αντιπάλου του, σύμφωνα με τους στόχους που θέτει και με βάση το εθνικό του συμφέρον, όπως βέβαια το αντιλαμβάνεται, χωρίς να επιδιώκεται η προσφυγή στη μάχη.

στ. Στην αυτοκρατορική-ηγεμονική μορφή ελέγχου ή δομής του διεθνούς συστήματος, η υπερβολικά άνιση κατανομή της ισχύος μεταξύ του ηγεμόνα και των λοιπών κρατών-μελών αυτού του συστήματος θέτει τις τυχόν διεκδικήσεις των μελών αυτού του συστήματος σε ένα θεσμικό πλαίσιο που επιτρέπει να υφίσταται ο ηγεμόνας (αν το επιτρέπει) και συνακόλουθα, οι ενέργειες των «υποτελών» συλλογικών οντοτήτων, για διεκδίκηση δικαιωμάτων – εξουσιών – αναδιανομής του πλούτου, παίρνουν τη μορφή εσωτερικών αναταραχών, συγκρούσεων και επαναστάσεων.

ζ. Ο ΟΗΕ δεν έχει τη δυνατότητα να διαδραματίσει το ρόλο του αποτελεσματικού παγκόσμιου οργάνου διανεμητικής δικαιοσύνης και ανακατανομής συμφερόντων και εξουσιών, διότι στον τομέα της ειρήνης και της ασφάλειας καθώς και της άσκησης ισχύος από τα κράτη, ενσωματώνει τις γεωπολιτικές και στρατηγικές προτεραιότητες των μονίμων μελών του στο Συμβούλιο Ασφαλείας, σύμφωνα με την μεταξύ τους κατανομή ισχύος, ενώ στη μεταψυχροπολεμική περίοδο κυρίως των ΗΠΑ, ως του μοναδικού επικυρίαρχου στο διεθνές σύστημα.

Από την ανάλυση και μελέτη των προϋποτιθέμενων συνθηκών της θεωρίας, διαπιστώθηκαν:

α. Καταλληλότητα υψηλής στρατηγικής

Με βάση τη στρατηγική της έμμεσης προσέγγισης διαπιστώθηκε ότι (1) οι συμμαχίες διατηρούνται για περιορισμένο χρόνο, ακολουθούν τη δυναμική των διεθνών σχέσεων καθώς και τις μεταβολές στην Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας κάθε κράτους και παράγουν πρόσκαιρα αποτελέσματα, (2) η στρατηγική των εξισορροπήσεων, επίσης, συνιστά μια προσωρινή κατάσταση στις διεθνείς σχέσεις, διότι δεν μπορεί ένα κράτος να βασίζει την ασφάλειά του έπ' αόριστον σε εξωγενείς παράγοντες και (3) η στρατηγική του κατευνασμού εξ ορισμού, δεν δημιουργεί διεθνείς κρίσεις αλλά τις επιλύει ή τις κατευνάζει, έστω εις βάρος του ενός δρώντα και επομένως οι παραπάνω στρατηγικές δε μπορούν να αποτελέσουν τη βάση μιας στρατηγικής δημιουργίας και χειρισμού κρίσεων για την επίτευξη πολιτικών σκοπών σε βάθος χρόνου, μπορούν όμως να παράσχουν περιστασιακά πλεονεκτήματα (συμμαχίες-εξισορρόπηση) ή συγκεκριμένα αποτελέσματα προς κέρδος χρόνου (κατευνασμός).

Αντίθετα, με τη **στρατηγική της στρατιωτικής ανάσχεσης-επέκτασης** επιτυγχάνεται η ανάσχεση του αντιπάλου σε επιλεγμένη περιοχή και συνεπώς επιτυγχάνεται η εξασθένισή του από τη στέρηση της δυνατότητας στον αντίπαλο να αυξήσει την ισχύ του. Εστιάζοντας, ένα κράτος την προσπάθειά του σε συγκεκριμένες περιοχές γύρω από τον αντίπαλο, είτε για την ανάσχεση του αντιπάλου είτε για επέκταση, στην ουσία προκαθορίζει μία «ζώνη» εδαφική, που θεωρεί ζωτική για τα συμφέροντά του και στην οποία αναπόφευκτα δημιουργούνται διεθνείς κρίσεις, λόγω του τοπικού ανταγωνισμού που αναπτύσσεται. Ο αντίπαλος συνειδητοποιεί ότι κινδυνεύει από συνδυασμό απειλών, με υψηλή την πιθανότητα ξεσπάσματος πολέμου και για να τις αντιμετωπίσει αναγκάζεται να διασπάσει τις δυνάμεις του και τις προσπάθειες του. Η υπόψη στρατηγική έχει μεγάλο κόστος, κάτι που μπορεί να αντιμετωπισθεί με τη μερική χρησιμοποίηση των άλλων στρατηγικών (συμμαχίες, εξισορρόπηση ή και κατευνασμός δευτερευόντων απειλών).

Διαπιστώνουμε, δηλαδή, ότι με την εφαρμογή της στρατηγικής ανάσχεσης - επέκτασης, σε συνδυασμό περιστασιακά με άλλες κατάλληλες στρατηγικές, από μία δύναμη είναι δυνατή αφενός η προάσπιση των ζωτικών του συμφερόντων και αφετέρου η εξασθένιση και η αποδιάρθρωση των δυνάμεων του αντιπάλου χωρίς προσφυγή σε πόλεμο, αλλά με τη δημιουργία σφαιρών επιρροής, οι οποίες υλοποιούν μια κατάλληλη ζώνη ανάσχεσης-επέκτασης γύρω από τον αντίπαλο.

β. Αποτελεσματικότητα οργάνου χειρισμού των κρίσεων

Ο χειρισμός των κρίσεων καθώς και των ρίσκων που συνεπάγονται, σύμφωνα με τα συμφέροντα ενός κράτους, προσδιορίζουν την καταλληλότητα του οργάνου χειρισμού κρίσεων. Το «κλειδί» για την εξέλιξη μιας κρίσης είναι οι αποφάσεις που λαμβάνονται από τους δρώντες. Οι αποφάσεις αυτές θα πρέπει να είναι σε αρμονία με την υψηλή στρατηγική του κράτους, καθώς επίσης να ενεργοποιούν διαδικασίες και να προκαλούν δράσεις που εξυπηρετούν τους τεθέντες εθνικούς στόχους.

Το σύστημα λήψεων αποφάσεων των κρατών, για το χειρισμό των κρίσεων στο πλαίσιο της στρατηγικής της έμμεσης προσέγγισης, απαιτείται να είναι καταρχήν ένα σύνθετο Μοντέλο που να περιλαμβάνει και τα τρία μοντέλα του Allison, δηλαδή του ορθολογικού δρώντος, για να είναι δυνατή η εναρμόνισή του με τις απαιτήσεις και επιδιώξεις της στρατηγικής, εμπλουτισμένου όμως αφενός με τις αρχές λειτουργίας των μοντέλων των οργανισμών και των πολιτικών της γραφειοκρατίας, για να εξασφαλίζει την επιχειρησιακή αποτελεσματικότητα και την εσωτερική νομιμοποίηση των επιλογών και αφετέρου με τα λειτουργικά στοιχεία του «operational code» του A. George, για να υλοποιείται ο στόχος της μεγιστοποίησης του οφέλους με τη χρήση περιορισμένων μέσων και ο υπολογισμός των ρίσκων. Επίσης, αναγκαιεί να λαμβάνονται υπόψη και οι άλλες θεωρίες λήψεων αποφάσεων, που βασίζονται κυρίως σε

οπτικές της ψυχολογίας, συμπεριλαμβανομένης της παρανόησης των προθέσεων του άλλου και της ομαδοσκέψης, καθώς επίσης και στην Κυβερνητική.

Οι απαιτήσεις της στρατηγικής της έμμεσης προσέγγισης, που ικανοποιούνται κατά το χειρισμό των κρίσεων και καταδείχθηκαν με την ανάλυση της κρίσης της Κούβας, από το **Εμπλουτισμένο Μοντέλο Allison**, είναι οι εξής:

α. Της φυσικής εξασθένησης του αντιπάλου, με κατάλληλη χρησιμοποίηση περιορισμένων μέσων, για την επίτευξη πολλαπλών και κλιμακωτών στόχων (πολλά μικρά «τσιμπήματα»), σε συνδυασμό με την αξιολόγηση των ρίσκων σε σχέση με το αν οι κίνδυνοι αυτοί είναι άμεσοι ή όχι και το αν μπορούν να ελεγχθούν γεγονότα που ίσως οδηγήσουν σε πόλεμο.

β. Της ηθικής εξασθένησης του αντιπάλου, επίσης με την εκμετάλλευση κάθε ευκαιρίας ή λάθους του αντιπάλου και την επιδίωξη πολλαπλών και κλιμακωτών στόχων.

Η παραπάνω θεωρία υψηλής στρατηγικής, για τη δημιουργία και το χειρισμό των κρίσεων, επιβεβαιώθηκε με την περιπτωσιολογική έρευνα: της στρατηγικής των ΗΠΑ κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου έναντι της ΕΣΣΔ και καταδείχθηκε ότι μπορεί να εφαρμοσθεί τόσο για αμυντικούς όσο και επιθετικούς σκοπούς, είτε δηλαδή για την αντιμετώπιση μιας απειλής είτε για την επέκταση σε βάρος ενός αντιπάλου είτε σε συνδυασμό αυτών. Ειδικότερα, επιβεβαιώθηκε ότι:

α. Ελλείπει ενός παγκόσμιου αποτελεσματικού συστήματος διανεμητικής δικαιοσύνης, όσο μεγαλύτερες είναι οι μεταβολές στην κατανομή της ισχύος μεταξύ των κρατών, τόσο περισσότερο αυξάνονται η εχθρότητα και ο ανταγωνισμός στις διακρατικές σχέσεις.

β. Όσο αυξάνονται η εχθρότητα και οι ανταγωνισμοί στις διακρατικές σχέσεις και όσο περισσότερο ικανό είναι ένα κράτος να δημιουργεί και να διαχειρίζεται διεθνείς κρίσεις σύμφωνα με τα συμφέροντά του, τόσο αυξάνονται η εξασθένηση και η στρατηγική αποδιάρθρωση του αντιπάλου.

γ. Όσο αυξάνονται η εξασθένηση και η στρατηγική αποδιάρθρωση του αντιπάλου τόσο αυτός υιοθετεί τη στρατηγική του κατευνασμού.

δ. Όσο περισσότερο ένα κράτος υιοθετεί τη στρατηγική του κατευνασμού τόσο περισσότερο ο αντίπαλός του πετυχαίνει τους στόχους του.

Από την περιπτωσιολογική έρευνα, εξήχθησαν επιπρόσθετα τα εξής συμπεράσματα:

α. Όταν η άσκηση της ισχύος υπηρετεί ιδεολογικά κριτήρια, ο χειρισμός των κρίσεων και η άσκηση της εξωτερικής πολιτικής μόνο ζημιές μπορεί να επιφέρει, αφού ακόμη και τα πρόσκαιρα κέρδη υποσκελίζονται μακροπρόθεσμα από τις αντιτιθέμενες δυνάμεις, οι οποίες αναπτύσσονται από το μη σεβασμό της ετερότητας των άλλων συλλογικών οντοτήτων.

β. Όταν διακυβεύονται ζωτικά συμφέροντα, τα κράτη παίρνουν αποφάσεις καθαρά σύμφωνα με το δικό τους εθνικό συμφέρον και όχι σύμφωνα με τις θελήσεις των συμμάχων τους.

γ. Οι ψυχολογικές επιπτώσεις από τη μάχη των εντυπώσεων, κατά το χειρισμό των κρίσεων, επισύρουν δυσμενείς συνέπειες για τα κράτη που τη χάνουν ακόμη κι αν πετύχουν τους αρχικούς τους στόχους.

δ. Για να επιτύχει ένα κράτος τους στόχους του, δεν αρκεί να σχεδιάζει το πώς θα τους πετύχει, αλλά και να σχεδιάζει πώς θα διαφυλάξει αλώβητη την ισχύ του από πιθανές ενέργειες του αντιπάλου του σε μη αναμενόμενο χώρο-χρόνο και επιπλέον να έχει την ετοιμότητα και την απαίτηση από τους φορείς που χειρίζονται ή επηρεάζουν τη λήψη αποφάσεων σε θέματα υψηλής στρατηγικής, να κερδίζουν πλεονεκτήματα από κάθε διακρατική επαφή ή αλληλενέργεια.

ε. Η υποχώρηση ενός κράτους σε δευτερεύοντες ανταγωνισμούς όταν συνδυάζεται με σημαντικές επιτυχίες σε άλλες διακρατικές αλληλεπιδράσεις, που προασπίζουν τα ζωτικά του συμφέροντα και εξυπηρετούν το εθνικό του συμφέρον, οδηγεί σε αποφασιστικά αποτελέσματα με παράλληλη οικονομία πόρων και μέσων.

στ. Ο χειρισμός μιας διεθνούς κρίσης από ένα τρίτο κράτος, εφόσον αυτό συνάδει με το εθνικό του συμφέρον και έχει τη δυνατότητα να το πράξει, μπορεί να οδηγήσει σε αποφασιστικά αποτελέσματα.

ζ. Η αποτροπή του πολέμου είναι ένα εργαλείο της εξωτερικής πολιτικής των κρατών και λειτουργεί υπέρ του περισσότερο ικανού κράτους στο χειρισμό των κρίσεων.

Συνοψίζοντας, διαπιστώθηκε ότι: είναι δυνατόν τα κράτη, ελλείψει ενός αξιόπιστου παγκόσμιου συστήματος διανεμητικής δικαιοσύνης και υπό το πρίσμα της στρατηγικής της έμμεσης προσέγγισης, να δημιουργούν διεθνείς κρίσεις και να τις χειρίζονται κατάλληλα, ώστε, στο πλαίσιο της στρατηγικής της ανάσχεσης-επέκτασης, να επιτυγχάνεται η φυσική και ηθική εξασθένιση του αντιπάλου καθώς επίσης και η στρατηγική αποδιάρθρωση των ενόπλων του δυνάμεων, ενώ ταυτόχρονα επιτυγχάνονται ενδιάμεσοι αντικειμενικοί σκοποί (κλιμακωτοί στόχοι), διαδικασία που οδηγεί στην επίτευξη των τελικών πολιτικών στόχων των κρατών και στην επιβολή της θέλησής τους επί του αντιπάλου τους, χωρίς προσφυγή σε μάχη.

Βέβαια, πάντοτε υφίσταται ο κίνδυνος κλιμάκωσης της κρίσης σε πόλεμο, όμως το κράτος που εφαρμόζει την παραπάνω στρατηγική έχει τη δυνατότητα να επιτυγχάνει κλιμακούμενους στόχους, η επίτευξη των οποίων του παρέχει πλεονεκτήματα σε περίπτωση θερμής σύγκρουσης. Συνεπώς, όταν ένα κράτος κατ' εξακολούθηση αποτυγχάνει να χειριστεί τις διεθνείς κρίσεις, που επηρεάζουν τα ζωτικά του συμφέροντα, υφίσταται αρχικά φυσική και ψυχολογική εξασθένιση και στη συνέχεια στρατηγική αποδιάρθρωση των δυνάμεών του, με αποτέλεσμα είτε να υιοθετεί κατευναστική υψηλή στρατηγική είτε να εμπλέκεται σε πόλεμο βρισκόμενο όμως σε μειονεκτική θέση και με υψηλή πιθανότητα να υποστεί στρατηγική ήττα.

Οι συγκεκρικαλυμμένες απειλές, που συνιστούν για τα κράτη, με βάση την παραπάνω θεωρία, οι διεθνείς κρίσεις και οι επιπτώσεις από τον χειρισμό τους, συνθέτουν ένα πλαίσιο αντιπαράθεσης των βουλήσεων των κρατών σε περίοδο ειρήνης, ένα είδος "πολιτισμένου πολέμου", με ότι κινδύνους αυτό συνεπάγεται για τα εμπλεκόμενα κράτη. Με δεδομένο ότι η μάχη είναι ένα μέσο για την επιβολή της θέλησής μας επί του αντιπάλου, κάθε άλλο μέσο που χρησιμοποιείται γι' αυτό το σκοπό συνιστά «πολεμική» ενέργεια και ως τέτοια πρέπει να αντιμετωπίζεται. Ως εκ τούτου, τα κράτη οφείλουν να αναπτύσσουν κατάλληλους μηχανισμούς από τον καιρό της ειρήνης αφενός για την έγκαιρη εξακρίβωση των συγκεκρικαλυμμένων απειλών, που συνεπάγεται η εμφάνιση των ανταγωνισμών και των διεθνών κρίσεων και αφετέρου για τη λήψη κατάλληλων μέτρων, σε συνάρτηση με την υψηλή τους στρατηγική, για την αντιμετώπισή τους, με σκοπό να προστατεύσουν τα ζωτικά τους συμφέροντα και να επιτύχουν τους στόχους της εξωτερικής τους πολιτικής.

Η δομή και επιχειρησιακές λειτουργίες αυτών των μηχανισμών είναι συνάρτηση της δομής και των λειτουργιών που λαμβάνουν χώρα τόσο στο εσωτερικό των κρατών όσο και του διεθνούς συστήματος. Δεδομένης της ετερότητας των μονάδων του σύγχρονου διεθνούς συστήματος (πολιτικής, κοινωνικής, οικονομικής, πολιτιστικής, ιδεολογικής, θρησκευτικής, κλπ) αλλά και της συνεχούς μετεξέλιξης του διεθνούς συστήματος, συμπεραίνεται ότι αυτοί οι μηχανισμοί είναι αναγκαίο και σκόπιμο να συγκροτούνται και να λειτουργούν με βάση τις ιδιαιτερότητες του κάθε κράτους, να προσαρμόζονται στη δυναμική των διεθνών και διακρατικών σχέσεων και να εξυπηρετούν τις απαιτήσεις της παραπάνω θεωρίας.

Συνεπώς, απαιτείται περαιτέρω έρευνα για τον ακριβή προσδιορισμό τους για κάθε κράτος χωριστά, τυχόν δε παράλειψη, από τα κράτη, ανάπτυξης κατάλληλων μηχανισμών έγκαιρης διακρίβωσης και αντιμετώπισης των συγκεκριμένων απειλών μπορεί να οδηγήσει σταδιακά στην εξασθένηση, στη συρρίκνωση ή και στην καταστροφή τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Karl Von Clausewitz, *Περί του πολέμου*, μεταφρ., ε' ανατύπωση, (Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Βάνιας, 1999).
2. Θουκιδίδης, *Θουκιδίδου ιστορία του Πελοποννησιακού πολέμου*, μεταφρ. Α. Βλάχος, α' ανατύπωση, (Αθήνα. Εκδ. Βιβλιοπωλείο της "ΕΣΤΙΑΣ", 1998).
3. B. H. Liddell Hart, *Στρατηγική της Έμμεσης Προσεγγίσεως*, μεταφρ. 2^{ης} αναθ. εκδ., (Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Βάνιας, 1995).
4. C. S. Gray, *War, Peace and Victory: Strategy and Statecraft for the next Century*, (New York, A Touchstone book, published by Simon & Schuster, 1991).
5. Α. Πλατιάς, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στο Θουκιδίδη*, (Αθήνα: Βιβλιοπωλείο της Εστίας, 1999).
6. Γκόρντον Α. Κραιγκ, *Delbruk: ο στρατιωτικός ιστορικός*, στο *Οι Δημιουργοί της Σύγχρονης Στρατηγικής: από τον Μακιαβέλλι στην Πυρηνική εποχή*, επιμ. Peter Paret, Princeton University Press, 1986, (Αθήνα: Εκδ. Κ. Τουρίκη, 2004).
7. Χ. Παπασωτηρίου, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική 6^{ος}-11^{ος} αιώνας*, 3^η εκδ., (Αθήνα: Εκδ. Ποιότητα, 2001).
8. Θ. Ντόκος & Π. Τσάκωνας, *Χάραξη Εθνικής Στρατηγικής και Χειρισμός Κρίσεων: Η ανάγκη δημιουργίας νέων θεσμικών οργάνων*, (Αθήνα, εκδ. ΙΑΑ, 2004).
9. Glenn H. Snyder & Paul Diesing, *Conflict Among Nations: Bargaining, Decision-Making and System Structure in International Crises*, (Princeton: Princeton University Press).
10. P. Kennedy, *Η άνοδος και η πτώση των μεγάλων δυνάμεων: Οικονομική μεταβολή και στρατιωτική σύγκρουση από το 1500 έως το 2000*, μεταφρ. 1^{ης} εκδ. Οίκου Unwin Hyman, τόμος Α', 1988 (Αθήνα, Εκδ. Αξιωτέλλης, 1990).
11. H. Kissinger, *Διπλωματία*, μεταφρ. 1^{ης} εκδ., Henry A. Kissinger, 1994 (Αθήνα, Εκδ. Λιβάνη «Νέα Σύνορα», 1995).
12. Phil Williams, *Crises Management: Confrontation and Diplomacy in the Nuclear Age*, (Oxford: Martin Robertson, 1976).
13. Michael Brecher, "Introduction: Crises, Conflict, War-State of the Discipline", *International Political Science Review* (1996), vol. 17, No 2.
14. Richard Ned Lebow, *Between Peace and War: The nature of International Crisis*, (Baltimore and London: Johns Hopkins University Press, 1981).
15. Jonathan M. Roberts, *Decision – Making during International Crises*, (Macmillan Press).
16. James E. Dougerty & Robert L. Pfaltzgraff, Jr., *Ανταγωνιστικές Θεωρίες Διεθνών Σχέσεων: Μία συνολική αποτίμηση*, ΤΟΜΟΣ Α' & Β', μεταφρ. 3^η έκδ., Harper & Row, Publishers, 1990 (Αθήνα: εκδ. Παπαζήση, 1992).
17. Η. Ι. Κουσκουβέλης, *Λήψη Αποφάσεων – Κρίση – Διαπραγμάτευση*, (Αθήνα, Εκδ. Παπαζήση, 1997).
18. Robert Heath, *Διαχείριση Κρίσεων: Αποτελεσματικές τεχνικές για επιχειρησιακή ετοιμότητα*, μεταφρ. 1^{ης} εκδ., Pearson Education Limited, 1998 (Αθήνα, εκδ. Μ. Γκιούρδας, 2005).
19. Kissinger, *Διπλωματία*, μεταφρ. 1^{ης} εκδ., Henry A. Kissinger, 1994 (Αθήνα, Εκδ. Λιβάνη «Νέα Σύνορα», 1995).
20. Φ. Ρόμπινς, *Στρατός και Διπλωματία: Η Τουρκική Εξωτερική Πολιτική από την έναρξη του Ψυχρού Πολέμου*, μετάφρ. 1^{ης} έκδ. στο Ηνωμένο Βασίλειο by C. Hurst & Co Ltd., 2003, (Αθήνα, Εκδ. «Σύγχρονοι Ορίζοντες, 2004).
21. Χ. Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική: 1945-2002*, Β' έκδ. (Αθήνα, εκδ. Ποιότητα, 2003).
22. S. VAN EVERA, *Εισαγωγή στη μεθοδολογία της πολιτικής επιστήμης*, μεταφρ. εκδ. Cornell University Press, 1997, (Αθήνα, εκδ. Ποιότητα, 2000).

23. E. H. Carr, *Η εικοσαετής κρίση 1919-1939: Εισαγωγή Στη μελέτη των διεθνών σχέσεων*, μεταφρ., Β' εκδ., (Αθήνα, εκδ. Ποιότητα, 2001).
24. H. Morgenthau, *Politics Among Nations*, 4^η έκδ., (New York, Alfred Knopf, 1966).
25. Δ. Κώνστας – Δ. Αρβανιτόπουλος, *Διεθνείς Σχέσεις: Συνέχεια και μεταβολή*, τόμος Α', 1^η εκδ., (Αθήνα, εκδ. Ι. Σιδέρης, 1997).
26. H. Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, brief ed. By K. W. Thompson (Boston, McGraw Hill Comp., 1993).
27. J. N. Rosenau, *The Scientific Study of Foreign Policy*, (London, Frances Pinter Publishers, 1980).
28. Π. Ήφαιστος, *Οι Διεθνείς Σχέσεις ως αντικείμενο επιστημονικής μελέτης στην Ελλάδα και στο εξωτερικό: Διαδρομή, αντικείμενο και γνωσιολογικό υπόβαθρο*, (Αθήνα, εκδ. Ποιότητα, 2003).
29. R. Gilpin, *Πόλεμος και αλλαγή στη Διεθνή πολιτική*, μετάφρ. εκδ. by Cambridge University Press, 2003, Α' εκδ., (Αθήνα, εκδ. Ποιότητα, 2004).
30. Π. Ήφαιστος, *Ο πόλεμος και τα αίτιά του: τα πολλά πρόσωπα του ηγεμονισμού και της τρομοκρατίας*, 2^η έκδ., (Αθήνα, εκδ. Ποιότητα, 2002).
31. Δ. Μπουραντώνης – Π. Τσάκωνας, *Ο Οργανισμός των ΗΕ σε αναζήτηση της παγκόσμιας ειρήνης και ασφάλειας* και Ε. Χειλά, *Ο ρόλος του ΟΗΕ στη διαχείριση των διεθνών κρίσεων στο Θ. Χριστοδουλίδης – Δ. Μπουραντώνης, Ο ΟΗΕ στο κατώφλι της μεταψυχροπολεμικής εποχής*, (Αθήνα, εκδ. Ι. Σιδέρη, 1998).
32. Ε. Χειλά, *Ο ρόλος της μεσολάβησης στο χειρισμό κρίσεων*, (Αθήνα, εκδ. Ι. Σιδέρης, 1999).
33. Κ. Αρβανιτόπουλος – Π. Ήφαιστος, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, (Αθήνα, εκδ. Ποιότητα, 1999).
34. Π. Ήφαιστος, *Διπλωματία και στρατηγική των μεγάλων Ευρωπαϊκών Δυνάμεων Γαλλίας, Γερμανίας, Μεγάλης Βρετανίας*, Β' έκδ. (Αθήνα, εκδ. Ποιότητα, 1999).
35. G. T. Allison, *Conceptual Models And The Cuban Missile Crisis*, στο *The American Political Science Review*, Vol. LXIII (63), No 3, September 1969.
36. A. L. George, *Bridging the Gap: Theory and Practice in Foreign Policy*, United States, Institute of Peace Press, Part Three: The Bridge between Knowledge and Action.
37. A. L. George, *The "Operational Code": A Neglected Approach to the Study of Political Leaders and Decision-Making*, στο *Reviews and Other Discussion*, Vol. 13, No 2, June 1969.
38. M. Duverger, *Εισαγωγή στην πολιτική*, μεταφρ. Διορθωμένης έκδ., (Αθήνα, εκδ. Παπαζήση, 1985).
39. R. Jervis, *Perception and misperception in international politics*, (Princeton, Princeton University Press, 1976).
40. I. L. Janis, "The groupthink syndrome" στο Lopez, G.A. & M. S. Stohl, *Contemporary theory and practice*, (Washington, Congressional Quarterly Press, 1989).
41. Χ. Γιαλουρίδης, *Η Ελληνο-Τουρκική Σύγκρουση: από την Κύπρο έως τα Ίμια, τους S-300 και το Ελσίνκι, 1955-2000, Η οπτική του τύπου*, (Αθήνα, εκδ.Ι. Σιδέρης, 2001), Το χρονικό της κρίσης.
42. Α. Κούρκουλας, *IMIA: Κριτική προσέγγιση του Τουρκικού παράγοντα*, 2^η εκδ., (Αθήνα, εκδ. Ι. Σιδέρης, 1998).
43. Κ. Αρβανιτόπουλος – Π. Ήφαιστος, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, (Αθήνα, εκδ. Ποιότητα, 1999).
44. Σ. Χάντιγκτον, *Η σύγκρουση των πολιτισμών και ο ανασχηματισμός της παγκόσμιας τάξης*, μεταφρ., εκδ. πρωτοτύπου S. Huntington, 1996, (Αθήνα, εκδ. TERZO BOOKS, 2001), Δ' εκδ.

45. R. C. Snyder, H. W. Bruck and B. Sapin, *The Decision – Making Approach to the Study of International Politics*´ S. P. Huntington, *Strategic Planning and the Political Process*´ R. C. Snyder, H. W. Bruck and B. Sapin, *Motivational Analysis of Foreign Policy Decision – Making*, στο J. N. Rosenau, *International Politics and Foreign Policy*, (New York, The Free Press of Glencoe, 1961).
46. Σουν Τζου, *Η τέχνη του πολέμου*, μεταφρ., Β' εκδ., (Αθήνα, Εκδ. Φόρμιγξ, 1997).
47. Hedley Bull, *Η Άναρχη Κοινωνία: Μελέτη της τάξης στην παγκόσμια πολιτική*, Β' εκδ., μεταφρ., (Αθήνα, εκδ. Ποιότητα, 2001).
48. Χ. Λυμπέρης, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, Β' εκδ., (Αθήνα, εκδ. Ποιότητα, 1997).
49. E. N. Luttwak, *Strategy, the logic of war and peace*, revised and enlarged edition (London, Belknap Press, 2001).
50. Π. Κονδύλης, *Ισχύς και απόφαση*, (Αθήνα, εκδ. Στιγμή, 2001).
51. R. D. Karlan, *Πόλεμος και Πολιτική: η σύγχρονη ηγεσία μπροστά στα διδάγματα της ιστορίας*, μεταφρ., (Αθήνα, εκδ. Ροές, 2004).